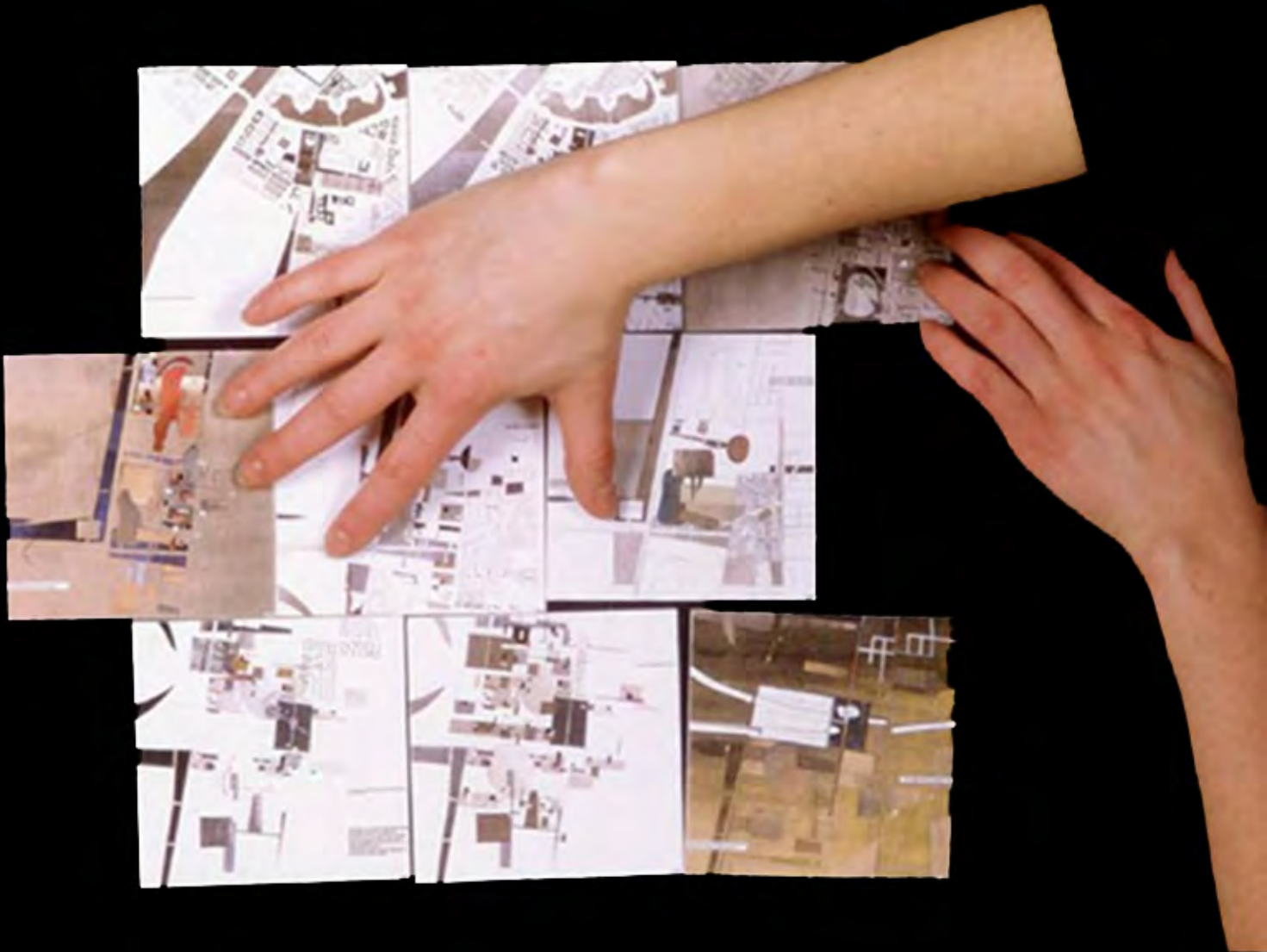

DET MAGISKE TEPPE - ET PIONERPROSJEKT ?

En studie av Blå Strek sitt konkurransebidrag til idékonkurransen om Ørestaden.

Videreutdanningsmaster i urbanisme
Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
Kandidat: Tonje Broch Moe

Veileder: Peter Hemmersam
Dato for innlevering: 6. oktober 2022

FORORD

Denne masteroppgaven er skrevet ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo i tiden 2021-2022 og markerer avslutningen på tre og et halvt år med intense studier ved siden av full jobb. Det har vært krevende, men først og fremst lærerikt, inspirerende og kjekt takket være gode lærerkrefter ved AHO og dyktige og ikke minst hyggelige medstudenter.

Jeg vil rette en takk til veileder Peter Hemmersam ved AHO. En stor takk går også til Alma Oftedal og Ingrid Nielsen som tok seg tid til å lese og gi verdifulle innspill til oppgaven.

En særlig takk går til forfatterne bak [Det magiske teppet](#). Dette prosjektet har gitt meg store intellektuelle utfordringer som har vært utrolig givende både faglig og personlig.

Og til slutt en takk til arbeidsplassen KAP og ikke minst til min livspartner Henrik <3.

Stavanger 06.oktober.2022

SAMMENDRAG

I arkitektkonkurransen om Ørestaden i 1994 var det et prosjekt blant de premierte bidragene som skilte seg særlig ut. Det var arkitektkontoret Blå Streks sitt bidrag, *Det magiske teppet*. Prosjektet inntok en kritisk posisjon til konkurranseprogrammet og kan forstås som en overskridelse av konkurransens diskurs. Det rommet ikke et tradisjonelt byplanforslag eller fremtidsbilde, men beskriver mulige strategier som kan gi ulike utfall. Prosjektet var slik radikalt annerledes enn de øvrige bidragene i konkurransen.

I oppgaven reflekterer jeg over hvilke faglige innganger som ligger bak prosjektet, både ved å analysere dets representasjon i tekst og illustrasjoner, og ved å undersøke hvordan det forholder seg til faglig beslektede strømninger i samtid og ettertid.

To hovedtemaer drøftes i oppgaven. Det ene er prosjektets bruk av landskap som strategisk tilnærming til utvikling av Ørestaden og hvordan prosjektets representasjon bidrar i denne tilnærmingen. Det andre er hvordan prosjektet skriver seg inn i tradisjonen *Landskapsurbanisme*.

Et av formålene med oppgaven er å løfte fram *Blå Strek* og *Det magiske teppet* som en unik stemme i arkitekturdiskursen på 1990-tallet gjennom å belyse hvorledes prosjektet representerte et nytt perspektiv på landskap og planlegging i sin samtid. Et annet formål er å trekke opp nåtidsrelevansen. Oppgaven peker på elementer ved prosjektet som jeg mener har bidratt til en bredere diskurs i arkitekturfaget som igjen har påvirket arkitektur og byplanlegging-praksisen i Norge.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
0.1 INTRODUKSJON	6
0.2 AVGRENSNINGER OG AVKLARINGER	9
0.3 OPPGAVENS STRUKTUR OG HOVEDINNHOLD	10
DEL 1: BAKGRUNN OG SAMTIDSKONTEKST	13
1.1 KONKURRANSEN OM ØRESTADEN	14
1.2 KONKURRANSEPROGRAMMET	16
1.3 JURYRAPPORTEN OG KONKURRANSEFORSLAGENE	23
1.4 ARKITEKTUR- OG URBANISMEDISKURSEN TIDLIG PÅ 1990- TALLET	27
Motsetninger i samtiden	33
1.5 SAMTIDIGE REFERANSER	34
Rem Koolhaas og OMA	37
DEL 2: TEORETISK RAMME.....	40
2.1 NYE LANDSKAP.....	41
2.2 LANDSKAPSARKITEKTUR – EN KORT HISTORIKK.....	43
2.3 LANDSKAP SOM MEDIUM.....	45
2.4 LANDSKAP SOM METODE.....	49
2.5 KRITIKK AV LANDSKAPSURBANISME: TO HOVEDINNVENDINGER OG TO RÅD.....	53
DEL 3: DET MAGISKE TEPPET	58
3.1 BESKRIVELSE AV KONKURRANSEUTKASTET	59
Blå strek	59
Leveransen	60
3.2 PROSJEKTETS HOVEDSTRATEGIER	65
3.3 DRØFTING AV DET INNSENDETE MATERIALET	68
Et nytt landskapspråk?.....	71
3.3 DRØFTING AV DET MAGISKE TEPPET SOM SAMTIDSUTTRYKK 1990-TALLET	74
3.4 DRØFTING AV DET MAGISKE TEPPET SOM LANDSKAPSURBANISME.....	76
DEL 4: DET MAGISKE TEPPETS NÅTIDSRELEVANS, OPPSUMMERING OG REFLEKSJONER.....	84
4.1 STRATEGISK PLANLEGGING	85
4.2 OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	88

ETTERORD- ÎLE DE NANTES.....	92
LITTERATURLISTE	97
FIGURLISTE	101
APPENDIX.....	102

0.1 INTRODUKSJON

Denne oppgaven er avslutningen på et studium som har vært inndelt i 9 moduler. Som en del av modul 3 dro kurset til Nantes i Frankrike der vi i hovedsak studerte transformasjonen på øya Île de Nantes. Store deler av øya består av et nedlagt verftsområde som siden begynnelsen av 2000-tallet har blitt transformert til et byområde. En sentral skikkelse i transformasjonen har vært landskapsarkitekten Alexandre Chemetoff som ved svært enkle midler og gjenbruk av eksisterende ressurser, stegvis har omgjort store deler av verftsarealene til fellesområder.¹ Metoden har stimulert og til en viss grad kontrollert byutviklingen, men først og fremst har den åpnet områdene for innbyggerne og invitert til bruk.

Chemetoffs arbeider for Île de Nantes er godt kjent internasjonalt, og arbeidsmåten i dette prosjektet er blitt et forbilde som en holdning og metode i utvikling av transformasjonsområder. I eget arbeid med eksamen i Modul 2 fant jeg fram prosjektet *Det magiske teppet*, som var arkitektkontoret Blå Strek sitt bidrag til konkurransen om Ørestaden i 1994. I dette prosjektet introduseres en metode der det er landskapselementer som skal forme byutviklingen. I min eksamenstekst for Modul 2 trakk jeg paralleller mellom Chemetoffs metode for Île de Nantes og Blå Streks bidrag til Ørestadskonkurransen fordi de begge diskuterer bruken av landskap som et aktivum i en endringsprosess. Begge tar utgangspunkt i kvalitetene i et eksisterende landskap samtidig som de innfører nye elementer som hever områdets ytelser. Tiltakene øker tilgjengeligheten og gir landskapet umiddelbare stedlige kvaliteter, men vil også forme stedet på sikt. Eksamensoppgaven blåste liv i en interesse for landskap som en aktør i byutviklingen og for dette prosjektet som jeg ble kjent med som student. Selv om *Det magiske teppet* aldri ble realisert og heller ikke er særlig kjent, mener jeg at prosjektet fortjener oppmerksomhet fordi det representerer en metode som kan betraktes som et slags et forvarsel om en endring i en framtidig planleggingspraksis.

I oktober 2019 holdt Jens Kvorning, Professor emeritus ved Det Kongelige Akademi i København, en forelesning på AHO med tittelen «Bypolitikk og planlegging» der gikk gjennom Københavns utvikling fra 1980-tallet og frem til i dag.² Kvorning trakk fram eksempler på flere gode planinitiativ,

---

¹ Chemetoff bruker begrepet «frugal urbanism» – som kan oversettes med en nøysom urbanisme hvor det foretas små, skrittvis grep i stedet for radikale grep som å rive alt for å etablere et tabula rasa.

² Forelesningen var en del av en konferanse som skulle markere Karl Otto Ellefsens innsats innen urbanismefaget:

men uttrykte også frustrasjon over at de ikke er blitt gjennomført. I stedet har utviklerne bygget prosjekter som i liten grad bidrar til utvikling av byen. Gode intensjoner i planer er erstattet av enkeltprosjekter som verken skaper nye sammenhenger eller andre kvaliteter for den omkringliggende by. Kvorning viste så noen arbeider laget på 1990-tallet som han mener kan virke som forbilder også i dag. Han kalte dem «strategiske prosjekter». De viser ikke bebyggelse, men introduserer i stedet andre typer kvaliteter i et område. Det kan være en park, nye forbindelser, sikring av grøntområder eller andre offentlige rom som ikke bare skaper nye sammenhenger med resten av byen, men som samtidig øker attraktiviteten i området de introduseres i og på den måten kan sette en byutvikling i gang. Et av prosjektene han trakk fram, var nettopp Blå Strek sitt bidrag til konkurransen om Ørestaden. Kvorning kalte *Det magiske teppet* for et *lysende eksempel* fordi det viser hva en landskapstilnærming kan utløse i byplanlegging. Prosjektet rommer et *avventende landskap* som over tid vil kunne styrke områdets egenskaper og egenart, samtidig som det skaper nye rammer og sammenhenger i en kommende by.³ Det er altså ikke ny bebyggelse, men landskapsgrep som gir området stedlige kvaliteter og som vil kunne styre en kommende byutvikling. Prosjektet rommer mange ulike, varige kvaliteter som er åpne for tolkning over tid, og som kan være retningsgivende i den kommende bydelen.

Selv ble jeg introdusert for *Det magiske teppet* allerede i 1995 da jeg var student på et urbanismekurs ved AHO. Knut Eirik Dahl og Kjerstin Uhre fra Blå Strek i Tromsø var gjestelærere på kurset og presenterte prosjektet. På kurset framholdt de ideen om landskapet som et strategisk element som skal sikre kvaliteter i den kommende bydelen. Prosjektet fascinerte oss studenter på mange måter. I stedet for å gi konkrete, arkitektoniske svar, reiste prosjektet flere spørsmål og trakk slik mottakerne inn i en diskusjon om strategier i byplanleggingen.

Det magiske teppet er et prosjekt som kombinerer et tydelig kunstnerisk visuelt uttrykk med en fortettet og uvanlig, nærmest poetisk konkurransetekst. Både tekst og tegninger rommer et stort rom for tolkning, noe som skiller prosjektet fra de andre innsendte forslagene. Mens disse definerer en bystruktur relativt entydig, med varierende grad av abstraksjon, er ikke *Det magiske teppet* en konvensjonell besvarelse. Tolkingsrommet innebærer et mulighetsrom der arkitektur,

---

http://kultura.aho.no/media/BYPOLITIKK+og+PLANLEGGING+%28Jens+Kvorning+%28KADK%29%29/0_qh7kd96a/261794

³ *Avventende landskap* er et begrep som Blå Strek har benyttet i flere byplan-prosjekter. I følge NAOB (Den norske akademis ordbok) kommer det fra det tyske *abwarten* og betydningen er å vente (med å foreta seg noe) inntil noe er bestemt eller klarlagt.

landskap, kunst og poetiske tekster virker sammen og representerer en ny og annerledes måte å utøve faget på.

Det magiske teppet har altså fulgt både Kvorning og meg. Jeg deler hans vurdering av at prosjektet var banebrytende i sin tid på grunn av den strategiske tenkingen. Jeg tenker også at det er et interessant prosjekt på grunn av dets formidlingsform og grafiske uttrykk. Teksten og illustrasjonene er har en grafisk nerve og er nyskapende på en måte som åpner et rikt tolkningsrom. Å skrive denne masteroppgave ble en anledning til å løfte fram Blå Streks prosjekt ved å drøfte bruk av landskap som en strategisk tilnærming i byplanleggingen både som et arbeid i sin samtid og som prosjekt i dag. Det er også en anledning til å diskutere om prosjektets form og uttrykk er avgjørende i formidlingen av metoden.

Den samtidige arkitekturdiskursen på 1990-tallet var preget av flere sterke, toneangivende stemmer som resulterte i en omdreining i arkitekturfaget, der blant annet landskapet fikk en ny rolle i prosjektene. Dette gjaldt også for landskapsarkitekturfaget der en ny bevegelse, *Landskapurbanisme*, ble utviklet på slutten av 1990-tallet. Landskapsurbanisme er et forsøk på å fange kompleksiteten i landskapet; det vil si å inkludere både det bygde og ikke-bygde i diskursen. Deres talspersoner tematiserer det brede spekteret av krefter som påvirker landskapet og ønsker å utvikle nye metoder som kan håndtere endring og prosess. Retningen ble i stor grad formulert med utgangspunkt i europeiske forbildeprosjekter som ble utført delvis samtidig med Det magiske teppet og tekstene til Landskapsurbanistene bruker også enkeltprosjekter for å illustrere poengene. Landskapsurbanisme er i stor grad en praksisorientert retning som skulle fange endringene i bruken av landskap i arkitektur og landskapsarkitektur i samme tidsrom som konkurransen om Ørestaden fant sted. For meg ble det interessant å studere hvordan Det magiske teppet skriver seg inn i denne diskursen.

Denne masteroppgaven tar utgangspunkt i tre forskningsspørsmål:

Hvordan brukes landskapselementer som strategisk tilnærming til utvikling av Ørestaden og hvilke egenskaper inneholder disse elementene?

På hvilken måte bidrar prosjektets representasjon til å artikulere landskapstilnærmingen?

Hvilke diskusjoner reises når Det magiske teppet drøftes i relasjon til landskapsurbanismen og hvordan kan man forstå relevansen av prosjektet i dag?

0.2 AVGRENSNINGER OG AVKLARINGER

Dette er en empiriorientert oppgave der studieobjektet er konkurranseprosjektet *Det magiske teppet* og der fokus er på bruken av landskap som tilnærming og metode i prosjektet. Samtidig er det også en arkitekturhistorisk oppgave, der prosjektets samtid utgjør en viktig kontekst.

Samtidskonteksten inneholder flere elementer. På den ene siden handler det om København og Ørestadens utfordringer og roller i en større, regional sammenheng og om hva selve stedet inneholdt som konkret landskap. På den andre siden handler det om samtidige, faglige, internasjonale diskurser. For å avgrense kildebruken, har jeg i stor grad valgt å bruke dokumenter som er tilknyttet selve konkurransen. Konkurransprogrammet, symposiet som ble arrangert i forlengelsen av programmet, de innsendte forslagene og juryrapporten gir både en forståelse av datidens diskusjoner om København og Ørestadens roller, og et tidsbilde av hvilke faglige diskusjoner og trender som var gjeldende. For å avgrense den faglige diskusjonen, har jeg valgt å fokusere på landskapsforståelse i disse tekstene og bruken av landskap som metode i prosjektene.

I kapitlet om landskapsurbanisme har jeg valgt å redegjøre for i hovedsak to representanter for retningen: Charles Waldheim og James Corner. Waldheim er teoretikeren som har skrevet flest bøker om emnet. Corner er i større grad en praktiker som har en teoretisk tilnærming, men også en praksisorientert innfallsvinkel til Landskapsurbanismen. Landskapsurbanismen har mange talspersoner, men i drøftingen av *Det magiske teppet* var det viktig å få dekket både en teoretisk og en praksisbasert vinkling av retningen. Jeg mener dette spennet dekkes godt av Waldheim og Corner.

Landskapsbegrepet

I oppgaven brukes ordet *landskap* som en samlebetegnelse på alle menneskeskapte, utvendige overflater, pluss det som i andre sammenhenger benevnes som *natur*. Jeg har valgt dette fordi det er slik jeg oppfatter at begrepet brukes både av Blå Strek og landskapsurbanistene. For begge disse partene er det et viktig poeng at alle flater er i spill for en menneskelig inngripen enten man bygger eller ei. Landskap som begrep representerer på denne måten det *handlingsfeltet* som arkitekten og landskapsarkitekten forholder seg til.

Avslutningsvis vil jeg understreke at dette er en urbanismeoppgave skrevet av meg som er en praktiserende arkitekt. Det er mange ulike fag-diskusjoner rundt landskapsbegrepet som kunne

vært drøftet, men jeg har først og fremst ønsket å diskutere prosjekts tolkningsmuligheter som et arkitektonisk språk.

0.3 OPPGAVENS STRUKTUR OG HOVEDINNHOOLD

Oppgaven er delt i fire deler som igjen er inndelt i kapitler.

Del 1, som har jeg kalt *Bakgrunn og samtidskontekst*, har to hovedoppgaver. Den skal beskrive både bakgrunnen og resultatet av idekonkurransen i tillegg til at den skal redegjøre for en faglig, teoretisk samtidsdiskurs som eksemplifiseres med enkelte av samtidens referanseprosjekter.

De første kapitlene i denne delen inneholder en beskrivelse av betingelsene for utskrivning av idékonkurransen. Dette gjøres ved å gi et riss av Københavns byplanutfordringer på 1980- og 90-tallet som utgjorde en avgjørende faktor for ideen om den nye Øresundsforbindelsen. Ideen var at bygging av den nye broen skulle utløse en tiltrengt økonomisk vekst i København og medføre en byutvikling på området på Amager som ble kalt Ørestaden. Deretter presenteres selve idekonkurransen. Først beskrives konkurranseprogrammet med fokus på å formidle hvordan Ørestadens landskap blir tematisert. Deretter presenteres juryrapporten sammen med de andre premierte konkurranseforslagene. Københavns status og konkurranseprogrammet representerer premisser felles for alle konkurransedeltakerne. Hensikten med å presentere de andre forslagene, er å vise fram det spennet av løsninger som ble sendt inn, både som byform og landskapsforståelse. Sammen danner dette et bakteppe som forsterker *Det magiske teppet* som en motstemme. Videre beskrives juryrapporten med fokus på hvordan landskapet tematiseres her. Rapportens kategoriseringer av landskapsforståelse er interessant som et tidsbilde fordi det viser hvordan synet på landskap som en del av planleggingsfaget var i endring.

Konkurranseutlysningen om Ørestaden bestod ikke bare av et skriftlig program, men også av et todagers symposium i København. Symposiumet, som hadde tittelen *Byen under forandring*, inneholdt flere internasjonalt kjente arkitekter som presenterte tanker og løsninger til hvordan å planlegge og bygge by. Målet med dette kapitlet er å redegjøre for hvilke arkitektoniske strømninger som fantes i samtiden for slik å kunne drøfte på hvilken måte *Det magiske teppet* var en del av den samtidige arkitektoniske diskursen. Jeg tar utgangspunkt i publikasjonen som ble utgitt i etterkant av symposiet. Denne samlet oppsummeringer av innledernes foredrag samt tekster av andre

skribenter.⁴ Tekstene i publikasjonen har blitt en inngang til å skildre de ulike strømningene som var i samtiden, og jeg illustrerer dette ytterligere ved å presentere noen utvalgte samtidsprosjekter.

Del 2 inneholder oppgavens teoretiske rammeverk. I tiden mellom 1980 og 1990 ble det laget og publisert flere toneangivende prosjekter med landskapet som en viktig aktør. Nytt var at landskap og arkitektur ikke lenger ble sett på motsetningspar, men i større grad skulle forstås og virke sammen. Noen år senere, forsøkte enkelte landskapsarkitekter å teoretisere denne nye og frigjørende landskapsforståelsen under samlebegrepet *landskapsurbanisme*. Målet for oppgavens andre del, er å beskrive denne bevegelsen som en teoretisk ramme for drøftingen av *Det magiske teppet*. Det redegjøres for den historiske bakgrunnen for retningen. Videre introduseres de to sentrale talspersonene Waldheim og Corner gjennom en oppsummering av utvalgte tekster. Et viktig bidrag her er en tekst der Corner lanserer en liste av elementer som bør være til stede i et landskapsurbanismeprojekt. Listen brukes som et utgangspunkt for en drøfting av *Det magiske teppet* i oppgavens tredje del. Del 2 avsluttes med et kapittel der jeg bruker en artikkel av landskapsteoretikeren Vera Vicenzotti for å peke på utfordringer med landskapsurbanismen som teori. På denne måten får jeg også belyst hvordan arkitektur- og landskapsdiskursen også har endret seg de siste 20 årene.

Del 3 har tittelen *Det magiske teppet*. Denne delen inneholder en beskrivelse av selve konkurranse-leveransen samt en drøfting av prosjektet. Første kapittel introduserer forfatterne av prosjektet. Videre beskrives prosjektet med utgangspunkt i to hovedstrategier: *landskap som motstand og tiden som medspiller*. Deretter følger en drøfting av *Det magiske teppet* som fremtidsbilde, som planleggingsprosess og som et nytt landskapspråk. Formålet er å etablere en lesning av prosjektet som kan diskuteres opp mot samtidsprosjekter og den teoretiske retningen landskapsurbanisme. Dette gjøres blant annet med å nærlese Corner liste og trekke noen linjer til *Det magiske teppet*. Del 3 avsluttes med å bruke Vicenzottis poenger fra hennes kritikk av Landskapsurbanismen til å belyse utviklingsmuligheter for prosjektet.

---

⁴ Symposiet ble dokumentert i en publikasjon som har samme tittel som symposiet. Ørestadsselskabet. *Byen under forandring*. Holmens tryk, Brøndby. 1994

Del 4 oppsummerer oppgaven på to måter. Det første kapittelet diskuterer *Det magiske teppet* som slags et forvarsel om en endring i en framtidig planleggingspraksis. Med utgangspunkt i det første nummeret av tidsskriftet *Plan* i år, drøfter jeg prosjektet som en forløper til metoder innen *strategisk planlegging*.⁵

I det andre kapittelet samles trådene i oppgaven. Jeg oppsummerer drøftingen av oppgavens forskningsspørsmål og avslutter med en refleksjon rundt egne erfaringer i møte med prosjektet.

Opgaven har et etterord der jeg vender tilbake til øya Île de Nantes og sammenfatter byutviklingen der blant annet gjennom Lisa Diedrich og Caroline Dahls begrep «a method for the meantime».⁶ Møtet med dette stedet og Chemetoffs prosjekt og metode var det som fikk meg til å ta fram *Det magiske teppet*. Det var derfor naturlig å avslutte oppgaven med noen refleksjoner rundt dette.

Opgaven har også et appendix. Jeg har lagt ved enkelte av konkurranseutkastene til konkurransen om Ørestaden. Det er de fire vinnerutkastene som omtales i del 1, samt de to andrepremiene.

---

⁵ *Plan*, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling. Utgave 1/2022. Utgaven var et spesialnummer, gjort i samarbeid med Norsk bolig- og byplanforening.

⁶ Diedrich, Lisa, and Caroline Dahl. "Île De Nantes 2000-2010: A Method for the Meantime?" *Journal of Landscape Architecture* (Wageningen, Netherlands) 11, no. 2 (2016): Side 72-83.

KØBENHAVN

DEL 1: BAKGRUNN OG SAMTIDSKONTEKST

Som beskrevet innledningsvis er *Det magiske teppet* et innsendt forslag til idékonkurransen om Ørestaden. Hensikten med del 1 er todelt. Det ene er å presentere ulike premisser som dannet forutsetninger for de innsendte forslagene til konkurransen. Dette gjøres i de to første kapitlene der jeg først beskriver Københavns byplan-utfordringer på 1980- og 90-tallet og deretter presenterer selve konkurranseprogrammet. Det andre handler om å introdusere en diskusjon om ulike holdninger til landskap og by som var gjeldende i samtiden. Dette gjøres på to måter. Først gjennom en lesning av konkurranseprogrammet og juryrapporten, samt en kort analyse av vinnerprosjektene. Deretter presenteres noen samtidige, internasjonalt kjente arkitekturtenkere og deres prosjekter. Disse prosjektene og tekstene introduserer en omdreining i arkitekturfaget mot en bredere landskapsforståelse og er relevante sett i sammenheng med drøftingen av *Det magiske teppet*. De inspirerte også til utvikling av retningen landskapsurbanisme som oppsto noen år senere og som er tema for oppgavens del 2.

1.1 KONKURRANSEN OM ØRESTADEN

Utskriving og jury

I april 1994 skrev Ørestadsselskabet ut idékonkurransen til en helhetsplan for den nye bydelen Ørestaden som ligger på øyen Amager i København kommune.⁷ Det ble sendt inn 122 forslag, hvorav 119 forslag ble bedømt. I november samme år var juryeringen avgjort og det ble utdelt fire førstepremier, tre andrepremier og seks innkjøp. De premierte prosjektene ble presentert i en juryrapport. Den inneholder også en generell vurdering av besvarelsene, samt omtaler av 11 andre prosjekter. Anbefalingen fra juryen var at de fire førstepremiene skulle bearbeides videre før det kunne kåres en vinner. Teamene bak de fire førstepremiene var: Erik Bystrup Arkitekter fra Danmark, APRT med Aaro Artto, Teemu Palo, Yrjö Rossi, Hannu Tikka, Matti Kaijansinkko fra Finland, Matthew Priestman Architects/Tower 151 Architects fra England og Jan Henriksen, Niels Friis, Troels Levring Arkitekter MAA fra Danmark. Den endelige vinneren ble til slutt prosjektet som var tegnet av Finske APRT. APRT gikk sammen med det danske arkitektkontoret KHR arkitekter og dannet ARKKI som tegnet den endelige helhetsplanen for området.

---

⁷ Amager er delt mellom tre kommuner, men Ørestaden ligger i København.

<https://no.wikipedia.org/wiki/Amager>

Ett av prosjektene som fikk 2. premie, var prosjektet *Det magiske teppet* utarbeidet av arkitektkontoret Blå Stek Arkitekter AS, med adresse i Tromsø. Kontorets daværende partnere var Knut Eirik Dahl og Nils Mjaaland. I juryrapporten står det at prosjektet ble utarbeidet av sivilarkitekt Knut Eirik Dahl og arkitektstudent Kyrre André Pedersen. Medarbeidere var sivilarkitektene Kjerstin Uhre, Gisle Løkken, Jostein Lynghjem, Kjeld Nash, professor Roy Tommy Eriksen og arkitektstudent Stig Eide.

Juryen bestod av arkitekt Manuel de Sola-Morales fra Barcelona, landskapsarkitekt Steen Høyer, arkitekt Michael Sten Johnsen og arkitekt Jens Kvorning. Alle, bort sett fra Sola-Morales, var danske. I tillegg hadde juryen følgende rådgivere: Direktør for Ørestadenselskabet Anne-Grethe Foss, Direktør for Forsvarets Bygningstjeneste Bent Frank, direktør for Undervisningsministeriets Byggedirektorat Lars Ole Hansen, departementschef Kulturministeriet Erik Jacobsen, kontorchef Finansministeriet Kurt Pedersen, Statsarkitekt Otto Käszner og Plandirektør Knud Rasmussen og afdelingsarkitekt Dan Christensen, begge fra Københavns kommune.

Min beskrivelse av konkurransen baserer seg først og fremst på konkurranseprogrammet og juryrapporten.⁸

København tidlig på 1990-tallet

I dag kjenner vi København som en storby i vekst med stadig nye byutviklingsprosjekter. Mot slutten av 1980-tallet var situasjonen i byen en helt annen; innbyggertallet hadde sunket helt siden 1960-tallet og byen opplevde økonomisk regresjon. I boka *Københavns Genrejsning* skriver Holger Bisgaard at byen led av at det fremdeles var kommunen som var hovedaktør i byutviklingen, både som planmyndighet og økonomisk drivkraft.⁹ Samtidig økte de sosiale utgiftene på grunn av stigende arbeidsløshet og medfølgende sosiale problemer. Kommunen fikk etter hvert en betydelig gjeld. I 1989 valgte statsminister Poul Schlüter å nedsette en initiativgruppe som skulle komme med forslag og ideer for å snu den negative trenden i byen, og da rapporten forelå i våren 1990, holdt Schlüter en tale der han sa at regjeringen «skulle sette inn en bred front for at hovedstaden skal bli det lokomotiv for den igangsetting som Danmark har brug for».¹⁰ Dette innebar blant annet å styrke Kastrups posisjon i regionen gjennom å sørge for at Øresundsforbindelsen ble vedtatt.

---

⁸Både programmet og rapporten fikk jeg fra biblioteket på KADK. Jeg mottok da dokumentene på epost som pdf. Det er ikke oppført noen forfattere av dokumentene, men jeg antar at juryrapporten i stor grad er blitt utarbeidet av juryens sekretær; arkitekten Flemming Deichmann.

⁹ Bisgaard, Holger. *Københavns Genrejsning 1990-2010*. København: Bogværket, 2010.

¹⁰ Bisgaard, *Københavns Genrejsning*, side 27

Statsministerens tale dannet også et viktig utgangspunkt for en allianse mellom stat og kommune som ifølge Bisgaard har vært avgjørende for den transformasjonen som skjedde i København i tiårene etter.

I løpet av kort tid ble det nedsatt en rekke grupper på tvers av departementene som skulle sørge for statlige investeringer i byen, blant annet Würtzen-utvalget som skulle organisere et nytt metrosystem i byen. I 1991 framsatte Danmarks finansminister et lovforslag som skulle regulere konsekvensene av verdistigningen av arealene på Ørestaden som resultat av metrosatsingen (lettbanen) og Øresundsforbindelsen.¹¹ I 1992 ble Lov om Ørestaden (senere kalt Ørestadsloven) vedtatt. Loven medførte opprettelsen av Ørestadenselskabet som var eid av både stat og kommune og som fikk ansvar for planlegging og bygging av lettbanen samt for utvikling av Ørestaden.¹²

1.2 KONKURRANSEPROGRAMMET

«Den faste forbindelse over Øresund vil styrke byens position. Den giver København en enestående chance for en opblomstring til gavn for hele Danmark.»¹³ Disse inneledende setningene i konkurranseprogrammet forteller om en stor optimisme knyttet til byutvikling i forbindelse med bygging av den nye Øresundsforbindelsen. I programmet forklares det videre at området vest på Amager har en svært sentral rolle i denne utviklingen. Man så muligheten for at en utbygging av dette området ville kunne knytte Københavns sentrum tettere på den nye forbindelsen og dermed styrke byens posisjon i Øresundsregionen.

Det var Ørestadsselskabet som utarbeidet konkurranseprogrammet og fikk gjennomført idekonkurransen for området. I tillegg stod selskapet bak konferansen *Byen under forandring* som ble arrangert i forkant av konkurransen. Våren 1994 ble konkurransen utskrevet, og den var åpen for alle EU-landene (12 land på denne tiden), samt Norge, Sverige, Finland og Island.

---

¹¹ På bakgrund af anbefalinger fra Ørestadsselskabets rådgivere besluttet styret i 1994, at det skulle bygges en minimetroløsning eller en lettbane i stedet for en fullverdig metroløsning på Amager. Lettbanen ble vurdert til at ha den beste driftsøkonomien, samt gi det beste grunnlaget for salg av arealene i Ørestaden. <https://da.wikipedia.org/wiki/%C3%98restadsbanen>

¹² Bisgaard, Københavns Genrejsning, side 32

¹³ Fra forordet i programmet til Idekonkurransen om Ørestaden, side 6

Konkurransprogrammet er på 79 sider og delt i 4 hovedkapitler, som igjen er underdelt med overskrifter som belyser ulike tema. Kapittel A omhandler overordnede planleggingsforutsetninger, kapittel B beskriver konkrete opplysninger om konkurranseområdet historie og karakter og kapittel C inneholder 15 temaer som introduserer ulike aspekter som ønskes belyst i løsningsforslagene. Kapittel D beskriver konkurransebetingelsene.

Konkurransprogrammet er utarbeidet i samarbeid mellom Danske Arkitekters Landsforbund og en rekke offentlige bidragsytere.¹⁴ Programmet bærer preg av at det er skrevet av ulike interessegrupper der hver gruppe har skrevet sitt kapittel, og jo mer man leser i det, jo tydeligere blir det at det rommer temaer som krever kunnskap langt utover arkitekturfaget. Det rommer et stort spenn av problemstillinger, fra infrastruktur og tekniske løsninger via landskap og vern til byform og arkitektur.

Jeg har valgt å kort beskrive de overordnede problemstillingene i programmet, for slik å redegjøre for fellesforutsetningene for alle konkurransedeltakerne. Jeg har videre valgt å snevre inn lesningen av programmet og forslagene ut fra deres landskapsforståelse.

Infrastruktur og utnyttelse

I tillegg til å redegjøre for kommuneplanens byutviklingsstrategier, inneholder det innledende kapitlet tydelige diagrammer som illustrerer prinsipper for eksisterende og kommende infrastruktur. Den nye Europaveien som forbinder Danmark med Sverige, krysser Ørestaden på tvers i syd, sammen med toget som har et planlagt stopp i området. I tillegg til tog og motorvei var det også planlagt en bane fra nord til sør gjennom området; en lettbane som en egen gren fra sentrum og ned til stasjonen helt i sør som kalles Vestamager. I programmet introduseres også ideen om en boulevard – en ny hovedvei og sykkelrute parallelt med bybanen gjennom området.

Konkurransprogrammet legger vekt på koplingen mellom byutvikling og denne planlagte, nye infrastrukturen. Det ene handler om den nærheten området vil få til København sentrum, Sverige og Kastrup lufthavn. Denne sentraliteten fordrer en miks av funksjoner, men med hovedvekt på boliger. Det andre som vektlegges i denne delen, er det vi her til lands kaller knutepunktsfortetting. I konkurransprogrammet står det blant annet at en konsentrert lokalisering av boliger og

---

¹⁴ I programmet står det oppgitt at Konkurransprogrammet er utarbeidet i samarbeid med Københavns kommune, Finansministeriet, Forsvarsministeriet, Kulturministeriet, Undervisningsministeriet, Statens Serumintitutt, Bella Center AS. Særlige sakkyndige rådgivere har vært Peter Cuming/Urban Arts London og Christoph Stroschein, Berlin.

arbeidsplasser nær stasjoner med høy togfrekvens, vil øke den kollektive trafikken konkurransedyktighet.

Figur 1: Figuren til venstre viser planlagt trase for dobbeltspor for jernbane. Til høyre vises den planlagte metroen. Det oransje feltet markerer konkurranseområdet.

Selve konkurranseområdet har form som et bånd som strekker seg fra Christianshavn i nord til et stykke sør for den nye forbindelsen. I nord inkluderer det de allerede bebygde områdene ut mot den gamle Festningsgraven. Sør for dette var området i hovedsak et ubebyggt grøntområde, bortsett fra det eksisterende *Bella senter*, som er byens konferanse- og messeområde, som lå som en øy omtrent midt i konkurranseområdet.¹⁵

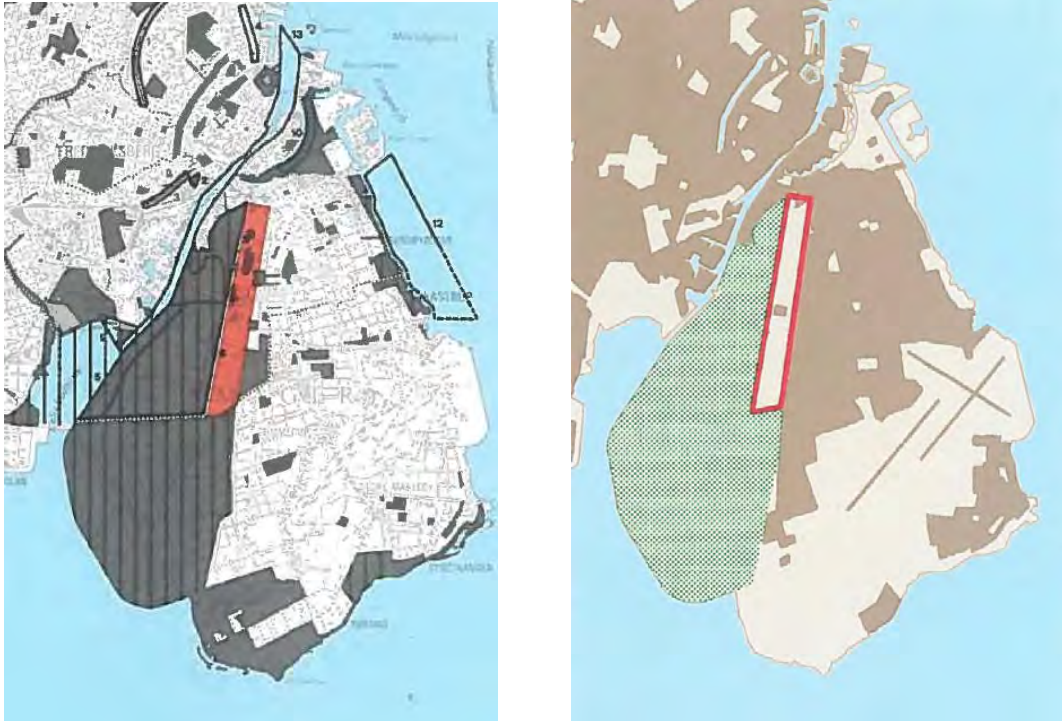
Programmet deler konkurranseområdet i to; nord og sør for Bella Center. Det nordlige området er på 140 hektar. Her ser man for seg en utbygging med opp til 900 000m² ny bebyggelse. Sør for senteret er området på 170 hektar, med mulighet for inntil 2 500 000m² nye bygg.

¹⁵ Bella Center Copenhagen, er ifølge Wikipedia, Skandinavias største utstillings- og kongressenter. Senteret huset blant annet FNs klimakonferanse i 2009.

Fingerplanen og «Den grønne kile»

«Fingerplanen» er en bærende ide i Stor-Københavns byform som integrerer grønne områder der bebyggelsen er konsentrert til bybånd eller «byfingre» med åpne, grønne «kiler» imellom.¹⁶

Amager utgjør en ny «liten finger» i denne planen. I programmet er det et premiss å bevare et stort grøntareal som en «en grønn kile» mellom Ørestaden og havnen.

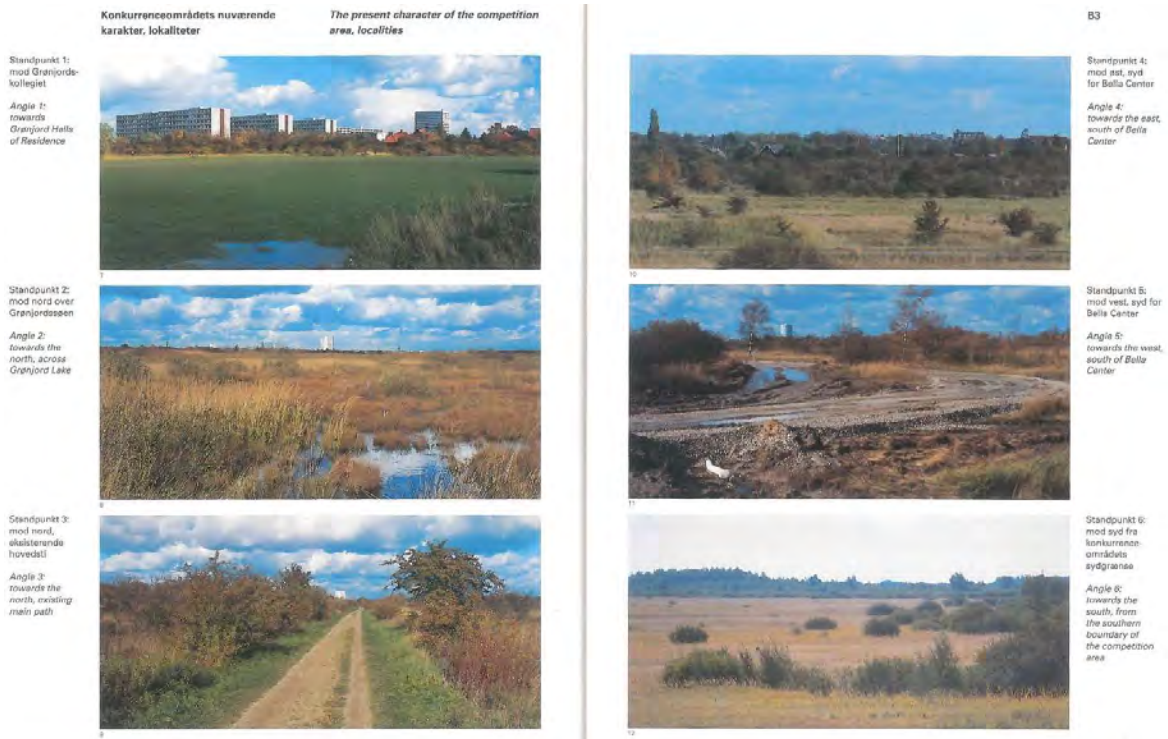
Figur 2: Venstre illustrasjon viser et kart med tittelen «Den grønne struktur» fra Københavns kommuneplan 1993, side 99. Til høyre vises et kart fra 1975 der den endelige landfyllingen er markert med grønt.

Den historiske gjennomgangen i programmet viser at det store grøntområdet mot havnen, som ligger til og delvis er en del av konkurranseområdet, for det meste er et resultat av oppdemming, landfylling og drenering som startet like etter andre verdenskrig og pågikk fram til 1975.

Hoveddelen av «den grønne kile» på Amager er altså tidligere havbunn med et topplag av fylling. I programmet finnes det flere foto som viser et område bestående av eng, våtmark og noen mindre lave trær og busker.

¹⁶ ØRESTADEN - idékonkurrence, (konkurransprogrammet), side 15

Programmet er tydelig på at kilen skal fredes som grøntområde, men området foreslås samtidig oppdelt med tanke på ulik naturverdi og bruk. I selve konkurransebåndet, nord for Bella Center, er det markert egne våtmarksområder som skal hensyntas og delvis bevares gjennom 15 hektar med «faunapassasjer». Konkurranseforslagene skulle altså inkludere disse områdene og passasjene i sine forslag.

Figur3: Bilder av konkurranseområdet.

Arkitektur

I Ørestadlovens §12 står det: «Ørestaden skal have en bymæssig udforming, der er af høj arkitektonisk kvalitet som en pendant til City og Middelalderbyen og samtidig med hensyntagen til områdets naturverdier».¹⁷ Det legges altså opp til arkitektur med høy kvalitet. Det var et mål å skulle tilstrebe en sammensatt by; det vil si en blanding av bolig, arbeidsplasser og offentlige institusjoner. I tillegg skrives det om en *ønsket profil*, i betydningen en bygningsmasse sammensatt av ulike bygningshøyder. Teksten i programmet legger vekt på at introduksjon av høyhus eller

¹⁷ ØRESTADEN - idékonkurrence, (konkurransprogrammet), side 34

landemerker bør begrenses til knutepunktene. Ellers bør området preges av Københavns skala med bygninger på 4-5 etasjer.

Konkurransprogrammet har et kapittel som heter Den planlagte by, der teksten går igjennom utviklingen av ulike deler av det historiske København.¹⁸ Poenget her er at planleggingen av Ørestaden må være langsiktig og gi gode rammer for en mangfoldighet av arkitektur.

I Ørestadloven er det forudsatt at Ørestaden udbygges over en periode på omkring 30 år. Dette stiller store krav til etapeplanen og til de styringsmekanismer, som på den ene side skal åpne tilstrækkelige frihetsgrader for virksomheder, institusjoner og boliger som ønskes etablert i Ørestaden, men som på den anden side skal sikre for at helheden fastholdes.¹⁹

Det ønskes svar som viser en klart motivert, kunstnerisk og overbevisende strategi for hvordan Ørestaden kan utvikles over en tid på omtrent 30 år.

Natur- og landskapssyn

For denne oppgaven er det interessant å studere hvilken landskapsforståelse som ligger til grunn i konkurransprogrammet. Jeg oppfatter landskapssynet som noe usystematisk og sprikende presentert. I de innledende kapitlene er det beskrevet en tydelig kontrast mellom det bebygde på den ene siden og landskapet *som natur* på den andre siden som når det for eksempel skrives i kapitlet om *Helheden*:²⁰«(...) det fremgår av luftfotoet, at der er mulighed for at forme en byfront af betydelig længde og med en enestående relation til den udenfor byen liggende natur.»²¹ Naturen blir altså oppfattet som en motsetning til det bebygde, og det anses som viktig å etablere en grense for å opprettholde denne forskjellen; altså by og natur som kontraster. I samme kapittel står det skrevet: «Himlen er høj og horisonten lav som på havet og ved kysten. Ørestadens beliggenhed på grænsen mellem by og natur er en væsentlig del av” stedets ånd” netop her.»²² Her tyr man til et mer poetisk språk for å beskrive viktigheten av landskapet og områdets kvaliteter. Poenget her er at landskapet er en viktig del av stedets identitet og bør få en innvirkning på planen. I senere kapitler er det lagt opp til en diskusjon av landskapet og dets innhold, eller det man kan kalle et *innholdsmessig program*. I kapitlet *Naturforhold* foreslås «Den grønne kile» oppdelt og det åpnes for ulike bruk i de forskjellige delene.²³ Det nevnes golfbaner og kolonihager

---

¹⁸ ØRESTADEN - idékonkurrence, side 58

¹⁹ Ibid, side 60

²⁰ Her bruker jeg begrepet *natur* og ikke *landskap* fordi det er slik det er gjengitt i programmet.

²¹ ØRESTADEN - idékonkurrence, side 26

²² Ibid, side 25

²³ ØRESTADEN - idékonkurrence, side 36

som mulig program, og man ser formen av en diskusjon der landskapet ikke bare står i kontrast til det byggede, men i stedet er formbart gjennom et nytt innhold. I kapitlet *Byparken* skilles det mellom den menneskeskapte kilen og våtmarksområdene som «i høyere grad karakteriseres som natur».²⁴ Disse foreslås som en slags botanisk hage der naturbevaringen prioriteres framfor rekreativ utnyttelse. Det er også et eget kapittel med tittelen *Stedets ånd*. Her legges det først og fremst vekt på de klimatiske utfordringene som vind og nedbør, mens i kapitlet om miljøforhold foreslås det bruk av dreneringskanaler for å håndtere det høye grunnvannsspeilet.²⁵

Det finnes ikke noe kapittel som oppsummerer en samlet problematisering av landskapets rolle i konkurranseprogrammet og slik sett virker ikke dette gjennomdiskutert på samme måte som for eksempel infrastruktur. I det korte kapitlet om Naturforhold oppsummeres det med følgende formulering:

Ørestaden og de fredede arealer er naboer. Naboskabet må derfor gives en værdig arkitektonisk udforming. Grænsen mellem det nye landskab og den nye by må formes med henblik på at opnå værdifulde relationer mellem by og land.²⁶

I programmet er det to ulike holdninger til landskapet som møtes; på den ene siden reflekteres en forestilling om det urørte landskapet som en kontrakt til det bygde, og på den andre siden intruderes ideer om et grøntområde som kan romme et rekreativt innhold. I landskapsurbanistenes tekster som kom noen år senere, utfordres nettopp denne type holdninger til landskap. Landskapsurbanistene peker på det de mener er en uheldig dikotomi mellom det bygde og landskapet. Programmet til Ørestaden bærer preg av å stå midt i en brytningstid der man på den ene siden er begynt å se på landskap som noe mer enn grønt mellom bygningene, nemlig som en mulig bærer av et programmatisk innhold. Det har likevel også flere elementer som fremdeles beskriver det modernistiske synet at arkitektur og landskap er kontrasterende elementer, løsrevet fra hverandre.

Programmets svakheter

I programteksten uttrykkes det en stor optimisme i forhold til den nye bydelen, men teksten legger i liten grad vekt på strategier i planlegging. Den retter ikke søkelys på hvordan forslagene kan problematisere samfunnsmessige utfordringer. Hadde konkurransen vært utlyst i dag, ville

---

²⁴ Ibid, side 50

²⁵ Kapitlet *Stedets Ånd* er på side 44 i konkurranseprogrammet, mens i kapitlet om miljøforhold er på side 42.

²⁶ ØRESTADEN - idékonkurrence, side 36

programmet antakelig hatt alle de tre bærekraftsdimensjonene som overordnede føringer, og man ville lagt vekt på tverrfaglighet i konkurranseteamene.²⁷ I programmet ville det vært stilt krav om at bebyggelse og landskap må studeres i sammenheng og man ville bedt om svar på hvorledes arkitektur og landskap kan løse utfordringer, det være seg topografi, klimatiske forhold, overvann, og biologisk mangfold. I tillegg ville man vi etterspurt løsninger innen sosial bærekraft. Jeg oppfatter konkurranseprogrammet som lite politisk idet det ikke diskuteres sosiale problemstillinger eller muligheter som utviklingen av området ville kunne tematisere. Dette er særlig påfallende når vi kjenner bakgrunnen for konkurransen og de utfordringene byen den gangen sto overfor.²⁸

1.3 JURYRAPPORTEN OG KONKURRANSEFORSLAGENE

Juryrapporten er på 62 sider og omfatter en introduksjon, generelle kommentarer og deretter en gjennomgang av de utvalgte prosjektene. I mars 1995 utga det danske magasinet Arkitekten et eget nummer som var viet konkurransen og samme år brukte tidsskriftet Byplan store deler av sitt første 1995-nummer til å kommentere den.²⁹ Det er mange diskusjoner som reises i rapporten og i tidsskriftene. Jeg bruker her i hovedsak juryrapporten og de delene av den som presenterer diskusjoner omkring landskapsforståelse.

Kategorier av landskapsforståelse

Juryen roser gjennomgående forslagene høye kvalitet, men peker også på prosjektenes ulikheter. I introduksjonen står det at juryen har valgt å vise fram diversiteten i besvarelsene ved å presentere en rekke prinsipielt forskjellige prosjekter for derved å bidra til debatten om planens rolle og karakter og om hvordan man kan styre tilblivelsen av fremtidens by.³⁰

---

²⁷ Dette er tatt ut fra egen erfaring med denne type konkurranser i dag. Med de tre bærekraftsdimensjonene mener jeg klima/miljø, økonomisk og sosial bærekraft

²⁸ Beskrevet i kapittel 1.1

²⁹ *Arkitekten DK*. Nummer 4, mars 1995. 97 årgang. [Byplan. Nummer 1/95. Februar – 47 årgang](#). I Byplan-nummeret ble *Det magiske teppet* presentert spesielt. Jeg kommer tilbake til dette i del 3.

³⁰ Ørestaden – idékonkurrencens resultater, side 12

De prinsipielle forskelle vedrører både et af de centrale spørgsmål knyttet til området – synet på landskapet og især de fredede vådområder – og et af de dominerende spørgsmål i den internationale diskursen om fremtidens by – den klassiske eller den åbne by som model for fremtiden.³¹

Sitatet beskriver hvordan prosjektene er blitt delt inn; det handler om holdning til landskapet samt om hvorvidt forslagene illustrerer *den tradisjonelle byen* bygd på klassiske idealer eller benytter *den åpne byen* som modell. I kapitlet *Landskapsoppfattelse og byideal* kategoriseres prosjektene ytterligere.³² Her deles prosjektene opp i tre hovedkategorier ut fra bruken av landskap, og det er interessant å lese hvordan dette også knyttes opp mot tre ulike by-ideal. Første kategori er prosjekter som danner en mur, eller en konkret avgrensning mellom by og landskap. I rapporten refereres det til en klassisk, europeisk bykjerne der landskapet enten ligger utenfor byen, eller er formet som en type park inni byen. Andre kategori er prosjekter som «fletter» by og landskap. Det refereres til funksjonalismen, der bebyggelsen ligger som øyer i et omsluttende landskap. Et viktig poeng er at det bygde skal stå i kontrast til naturen.³³ Tredje kategori er prosjekter som utfordrer den skarpe motsetningen mellom natur og kultur, og i stedet visuelt blander by og landskap. Det refereres til inspirasjon fra land-art som viser nye måter å forme landskap på. I rapporten påpekes det at denne integrasjonen gir en større frihet til å kunne artikulere både byen og landskapet.³⁴

De første to kategoriene beskrives som velkjente, tydelige holdninger. Den tredje kategorien er mer «uren». Språket i rapporten avspeiler også dette. Det henvises blant annet til at «både fysiske og estetiske forskjeller mellom by og land er imaginære i alle skalaer.»³⁵ Det er ikke lett å forstå hva som menes, men jeg oppfatter at dette er en måte å beskrive og omfavne alle aspekter i et suburbia-landskap på, som et landskap forfatterne av rapporten sorterer under den tredje kategorien:

(...) men det skal dog her påpeges, at allerede før Anden verdenskrig blev grænsen mellem by og land opløst. Det er byen, der har bredt sig med sine spredte bebyggelser, tekniske anlæg og forsyningslinjer, således at byen reelt findes overalt. Modstillingen mellem by og land findes kun som en uvirkelig drøm om et annet samfund.³⁶

Det er tydelig at juryen applauderer prosjekter som tilhører siste kategori, fordi den gir en frihet til

---

³¹ *Ibid*, side 12

³² *Ibid*, side 14

³³ «Internasjonalt var le Corbusier den tydeligste eksponent for denne bebyggelsesformen, der med teknologisk begejstring for det rene bygværk placerede det i scenisk kontrast til den «vilde natur» der reelt forstillede et engelsk parklandskab. Sitat side 16

³⁴ Ørestaden – idékonkurrencens resultater, side 16

³⁵ *Ibid*, side 16

³⁶ Ørestaden – idékonkurrencens resultater, side 15

å utfordre etablerte planleggingsprinsipper og til å reformulere vår oppfattelse av byen. Slik illustrerer rapporten nye holdninger der byform og landskap i økende grad blir sett i sammenheng og der andre bebyggelsesmønstre enn den klassiske byen ble løftet fram.

Besvarelsene

Ved en gjennomlesning av alle besvarelsene som er presentert i juryrapporten fremgår det at idékonkurransen om Ørestaden ble en ren arkitektkonkurranse; det vil si at det var kun arkitektkontorer som deltok. I kun 4 av de 24 forslagene som er nevnt i rapporten krediteres et samarbeid med en landskapsarkitekt. Andre fagkompetanser som nevnes er totalt 2 trafikkonsulenter, 3 ingeniører og 4 andre (3 kunstnere og 1 filosof). Vi ser altså her resultatet av en konkurranse der den arkitektfaglige kompetansen i all hovedsak besvarte oppgaven uten særlige bidrag fra andre fag.

De fire vinnerne

Juryrapporten starter med en fylldig innledning. Deretter presenteres vinnerne med to til tre oppslag hver, bestående av tegninger og juryens tekst. Forslagene som fikk andrepremiene har kun ett oppslag hver, mens de øvrige prosjektene har en side med en situasjonsplan og en tekst.³⁷

De fire vinnerprosjektene er basert på forskjellige idékonsept for utforming, men bruker til dels like strukturerende elementer. Under følger en kort oppsummering av de fire vinnerne, basert på teksten i juryrapporten. Rekkefølgen er den samme som i rapporten.

- **1 - Bystup:** Forslaget spenner konkurranseområdet ut mellom to boulevarder. Dette skaper en figur som er delt opp med vannflater slik at det dannes øyer i ulike størrelser. Øyene er gitt faste oppdelinger slik at en grunnleggende strukturering av bebyggelsen fastlegges. Prosjektet roses for sitt enkle og sikre hovedgrep, som med stor sannsynlighet vil garantere planens robusthet.
- **2 - Artto/Palo/Rossi/Tikka/Kajansinkko:** Forslagets hovednerve er et nord-sørgående vannelement. Til dette bærende landskapstrekket knyttes isolerte, rektangulære felt med bebyggelse. Prosjektet roses blant annet for bymessig klarhet og stor kontaktflate mellom by og landskap.

---

³⁷ Bakerst i oppgaven er det lagt ved utdrag fra juryrapporten der vinnerne og de to andrepremierte kan studeres.

- **3 - Priestman:** En kanal omdanner deler av konkurranseområdet til en stor øy, som igjen underdeles av sidekanaler. Boulevarden slynger seg gjennom området og møter det juryen kaller «fortettingspunkter» av næringsbebyggelse på stasjonene til banen. En stor, delvis skogplantet bakke strukturerer boligbebyggelsen sammen med kanalene. Prosjektet roses blant annet for vekselvirkningen mellom tett og åpent og for sin spennende bebyggelsesstruktur.
- **4 - Henriksen/Friis/Levring:** Forslaget plasserer en bred kanal i områdets østside, ved overgangen til eksisterende bebyggelse. Her legges både boulevarden og banen. Bebyggelsen stikker ut i landskapet som avgrensede øyer. Prosjektet roses for sitt robuste hovedgrep.

I juryrapporten kategoriseres tre av prosjektene (alle bortsett fra nr 1 Bystrups) som det jeg i tidligere i dette kapittel refererer til som «den tredje kategori landskapsforståelse».³⁸ Jeg antar juryen vektlegger verdien av en slags nytolkning av suburbia, men jeg mener prosjekt 2 og 4 i større grad representerer en slags nytolkning av «den åpne by» (kategori to) fordi de illustrerer en type soneplanlegging der boligene ligger som øyer i et udefinert landskap, et grep som er beslektet med funksjonalismens drabantbyer. Prosjektene presenterer i hovedsak bebyggelse som grafiske felt og enkeltelementer på en flate der form og utstrekning av landskapet er mer en konsekvens av valgt form og ikke et premiss for valgene. Prosjekt 3 har en større grad av abstraksjon og rom for fortolkning og er etter min mening det vinnerprosjektet som i størst grad illustrerer en alternativ landskapsforståelse, ved at tegningene viser en aktiv bruk av ulike landskapselementer i planen.³⁹ Jeg vil også trekke fram prosjekt 1, fordi det opererer med kanaler som et strategisk element. Dette blir ikke løftet fram i rapporten, men det er absolutt et grep som peker fram mot bruk av landskap som strategi.

Men prosjektet som er innovativt på en mer grunnleggende måte, og som illustrerer forholdet mellom landskap og utbygging på annerledes vis, er 2. premien, *Det magiske teppet*. Jeg mener dette prosjektet i størst grad illustrerer «en tredje kategori landskapsforståelse» både som form og metode.

---

³⁸ Ørestaden – idékonkurrencens resultater, side 15

³⁹ Priestmans prosjekt det man på den tiden ville kalle et dekonstruktivistisk prosjekt. Jeg kommer nærmere inn på denne typen kategori i kapittel 2.

1.4 ARKITEKTUR- OG URBANISMEDISKURSEN TIDLIG PÅ 1990- TALLET

Det magiske teppet er ikke bare et prosjekt som gir et svar på Ørestadens utfordringer, det er også et prosjekt som står i en arkitektonisk samtidsdiskurs. Målet med dette kapitlet er å redegjøre for noen toneangivende stemmer som fantes i den internasjonalt orienterte delen av den danske og skandinaviske arkitekturscenen. Dette danner en bakgrunn for å lese prosjektet som et samtidsuttrykk. Jeg tar utgangspunktet i publikasjonen som ble utgitt som en oppsummering av symposiet som ble arrangert av Ørestadenselskabet i forkant av konkurransen. Boken samler både oppsummeringer av innleiderne på symposiet, samt tekster av andre aktuelle skribenter.⁴⁰ Tekstene i publikasjonen har blitt en inngang til å skildre ulike strømninger i samtiden.

Symposiet: «Byen under forandring»

I loven om Ørestaden la Folketinget vekt på at den nye bydelen skulle ha høy arkitektonisk kvalitet. Ambisjonene la grunnlag for utlysning av idekonkurransen, og sammen med utlysningen arrangerte Ørestadsselskabet et to-dagers symposium i København. Hensikten med symposiet var å inspirere konkurransedeltakerne og å skape diskusjoner om byen som fenomen og om bygging som arkitektonisk disiplin.⁴¹ Symposiet hadde tittelen *Byen under forandring* og ble avholdt i fergen «Kronborg» i København i juni 1994. Det kom 250 deltakere. Ørestadsselskabet fikk hjelp av SKAZKI Arkitektforum til utvikling av programmet som bestod av foredrag av danske og internasjonale arkitekter samt mindre workshops og felles diskusjoner.⁴²

Overskriften på symposiet, *Byen under forandring* henviste ikke bare til en beskrivelse av Ørestaden, det var også en generell observasjon av en trend i tiden. Hensikten med symposiet var å skape en arena der internasjonalt kjente arkitekturtenkere skulle komme sammen og diskutere nye visjoner og løsninger for den samtidige byen. Boken *Byen under forandring*, som ble publisert

---

⁴⁰ Symposiet ble dokumentert i en publikasjon som har samme tittel som symposiet. Ørestadenselskabet. *Byen under forandring*. Holmens tryk, Brøndby, 1994

⁴¹ Ørestadenselskabet. *Byen under forandring*. Holmens tryk, Brøndby, 1994. Side 9

⁴² I boken *Byen under forandring* står SKAZKI Arkitektforum oppført som ansvarlige for produksjon og tilrettelegging representert med de to danske arkitektene Helle Juul og Flemming Frost. Det framkommer ikke flere navn verken av boka eller ved søk på internett.

etter symposiet, er en interessant kilde for å forstå den samtiden idekonkurransen inngikk i.⁴³ Flere av forutsetninger for juryeringen av konkurransen kan leses ut av de diskusjoner som er dokumentert i publikasjonen. Blant annet har to av de faglige jurymedlemmene tekster i boka, Jens Kvorning og landskapsarkitekt Sten Højer.

Boken starter med en introduksjonstekst av arkitektene Helle Juul og Flemming Frost.⁴⁴ Under overskriften «*Vi trenger en arkitektonisk vision*» starter de med å konstatere at vi lever i en verden uten overordnede ideer for hva som forstås som god bybygging.⁴⁵ De skriver videre om noen av 1900-tallets bybyggere som derimot hadde tydelige visjoner og som formet byplaner som ble realisert i fysisk form. Disse arkitektene hadde ideer og løsninger som var tydelige svar på samtidens sosiale utfordringer.⁴⁶ Det forfatterne vil, er å understreke kontrasten til dagens situasjon der ingen av de tidligere byggingssidealene lenger er gjeldende. De utdaterte idealene kan ikke svare på dagens utfordringer, fordi disse er knyttet til nye krav i det de kaller *det nåtidige, informasjonsteknologiske samfunnet*. I tillegg til endringer i samfunnet, er det kommet nye utfordringer tilknyttet forholdet mellom by, forstad og kulturlandskap, som krever nye svar.

Innlederne på symposiet besto av flere av datidens mest kjente arkitekter. Det var nok en skuffelse for flere at Rem Koolhaas, Josef P. Kleihues og David Chipperfield som opprinnelig var oppsatt i programmet, meldte forfall. Særlig var det nok knyttet forventninger til Koolhaas bidrag, fordi han for mange var den mest toneangivende arkitekturtenkeren på denne tiden. Men fortsatt var en viss tyngde av innledere. Både Michael Sorkin, Kjetil Thorsen, Daniel Libeskind, Jens Kvorning, Christoph Langhoff, Peter Davey, Hani Rashid og José Luis Matteo gav sine bidrag.

I boken har Morten Daugaard laget et kort referat fra alle innleggene som ble holdt. Jeg antar at innlederne var blitt oppfordret til å presentere sine visjoner for «den nye byen», for referatene tyder på at de har spisset ulike innfallsvinkler til hvordan å angripe et slikt spørsmål. Boken gjengir innledernes syn på byen og arkitekturens (nye) rolle. For en leser i dag forteller de mye om datidens arkitekturdiskurser.

---

⁴³ Det ble laget en publikasjon av SKAZKI i etterkant av symposiet. Boken *Byen under forandring* er en blanding av å være et referat fra selve symposiet og en samling av tekster om byen. Den danske byforsker og idehistoriker Morten Daugaard refererer og oppsummerer innleggene fra deltakerne på konferansen

⁴⁴Helle Juul og Flemming Frost er to arkitekter som driver et felles arkitektkontor. Disse to sto også bak SKAZKI Arkitekturforum.

⁴⁵ *Byen under forandring*, side 7

⁴⁶ I teksten nevnes både de engelske hagebyene samt arkitektene Le Corbusier, Terragni, Wagner og Berlage.

Den første jeg vil trekke fram, er Michael Sorkin. Han var en arkitekt som både underviste, drev eget studio og skrev bøker og artikler.⁴⁷ To år tidligere hadde Sorkin gitt ut boken *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*, der han gir en nådeløs og mye omdiskutert kritikk av urban-design-feltet og av det han kaller «mainstream-praksis».⁴⁸ Sorkin forakter både bildene og innholdet i nytradisjonell praksis (New Urbanism), og i sitt innlegg på symposiet sammenliknes resultatet av «New Urbanism-bevegelsen» med «Temaparker».⁴⁹ Sorkin mener Amerikas byer blir mer og mer homogene, og han reagerer særlig på nye områder der «megamalls», bedriftsenklaver, og striglete og gentrifiserte boligområder med det han kaller «pseudohistoriske» plassrom dominerer. Sorkin skylder på nyliberalismen og bruker begreper som «romantisk nostalgi», «familieverdier» og «starbucksurbanisme» når han kritiserer disse nye områdene. Han skildrer tilsynelatende godt utformede uteområder der alt er strukturert for å oppnå maksimal kontroll, men der en autentisk interaksjon mellom innbyggerne er fraværende. I sitt innlegg på symposiet introduserte Sorkin et motsvar på hvordan man kan angripe samtidens byplanlegging ved å presentere krav til det han kaller *den autentiske byen*. Med utgangspunkt i New York framla Sorkin en fortelling om en by uten logiske bymessige sammenhenger. Han snakket om byaktivister som tar affære og om hvordan man i «denne urbane kropp» har muligheten til å gå seg vill. Sorkin presenterte så et eget prosjekt til en idealby. Det var byen Weed i Arizona. Daugaard refererer:

En by, som uttrykker en genopfindelse af det urbane, og som er et argument mod modernismens deduktive metode for en mere induktiv måde at tænke by på; en frihed til nyfortolkning i nyt spillefelt, som når hierarkierne antastes i legen papir/sten/saks, eller i surrealisternes 'exquisite corpse' hvor de forskellige deltagere tegner på et samme stykke papir, der derefter foldes og sendes videre inden den endelige udoldning afslører den tilfældige komposition.⁵⁰

---

⁴⁷ Sorkin var professor ved The City Collage of New York og er I følge Wikipedia "one of architecture's most outspoken public intellectuals". https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Sorkin. Sorkin anmeldte arkitektur for *The Village Voice* i 1980-årene og skrev mange artikler og bøker om samtidsarkitektur, design, byplanlegging og «demokratisk arkitektur»

⁴⁸Sorkin, Michael. *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill and Wang, 1992. Beskrivelsen "nådeløs" er tatt fra redaktørens innledning til Sorkins tekst. "The End(s) of Urban Design." In *Urban Design*, 155. NED - New ed. University of Minnesota Press, 2009. s. 627

⁴⁹Daugaard refererer *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public* på side 14

⁵⁰ Byen under forandring, side 14

Figur 4: Michael Sorkin's urban vision Weed

Med dette prosjektet plasserer Sorkin seg i det som ble kalt en dekonstruktivistisk retning i arkitekturen. Sammen med andre arkitekter, som Zaha Hadid, Peter Eisenmann, Daniel Libeskind og Bernard Tschumi utformet han prosjekter som var preget av dekonstruktivistisk tenkning. I boken *Architecture and Disjunction* argumenterer Tschumi for denne retningen som et motsvar på modernistenes forenklede byforståelser og postmoderne nostalgi, siden begge disse retningene pålegger restriktive kriterier for hva som kan anses som "legitime" kulturelle forhold.⁵¹ I stedet vil han fokusere på vår umiddelbare kulturelle situasjon, en situasjon han mener er preget av både diskontinuitet og heterogenitet. Felles for mange av dekonstruktivistene var referanser til litteratur og kunst og de innførte egne spilleregler for utforming av den nye byen.⁵² De visuelle representasjonene var ofte sensasjonelle. Begreper som "sjokk og ærefrykt" ble visualisert gjennom tegninger og modeller som viste en avantgarde-arkitektur med frie og overveldende former, gjerne med abstrakt geometri framstilt med sterke, grafiske elementer.⁵³

En annen representant for denne retningen var Daniel Libeskind, som også var innleder på symposiet.⁵⁴ Libeskind rettet kritikk mot det han kalte en ukritisk historiserende rekonstruksjon av Berlin etter murens fall. Han problematiserte det han kalte *en tvungen utvisking* av alle spor etter

---

⁵¹ Tschumi, Bernard. *Architecture and Disjunction*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1994. Jeg kommer tilbake til Tschumi og hans Parc de la Villette i neste kapittel.

⁵² Sitat SNL: Dekonstruktivisme er en retning i nyere arkitektur som arbeider med å oppløse helhetlige bygningsstrukturer til mindre bestanddeler, som gjenoppbygges i nye sammenstillinger og danner nye strukturer. Retningen er særlig inspirert av Jacques Derrida.

⁵³ «Shock and Awe» blir beskrevet som et samlebegrep for flere Post-urbanister i forordet til Rem Koolhaas tekst «The Generic City» og «Whatever Happened to Urbanism» i *Urban Design*, 201. NED - New ed. University of Minnesota Press, 2009, side 360.

⁵⁴ Daniel Libeskind er en polsk-amerikansk arkitekt med arkitektkontor i New York. Kontoret er mest kjent for å ha tegnet det jødiske museet i Berlin. Museet stod fullført i [1998](#), men offisielt åpnet først i [2001](#).

DDR og kritiserte det som Daugaard gjengir som et nostalgiorientert klima for arkitektur og byplanlegging. Libeskind presenterte sitt konkurranseforslag for et nytt design for Alexanderplatz i Berlin. Prosjektet tar utgangspunkt i eksisterende bygninger og strukturer, men tilfører også noe nytt gjennom det som beskrives som andre dynamikker og bevegelser. Dette vises på tegninger som siktakser, ganglinjer og andre bygningselementer som tydelig bryter med etablert form. Med sitatet «The city is more a dream than a washing machine...» går Libeskind imot enhver form for avslutningsorientert planlegging og innfører i stedet det han kaller en ny form for kontekstualisme der ikke bare fysiske strukturer hensyntas i planleggingen, men vel så mye andre typer fortellinger og sammenhenger.⁵⁵

Jeg vil også trekke fram Kjetil Trædal Thorsen fra Snøhetta sitt innlegg. Ifølge Daugaard var noe av det mest interessante i Thorsens presentasjon hvorledes han snakker om landskapets “innfolding” i byene.⁵⁶ Thorsen presenterte biblioteket i Alexandria og tilbygget til kunstmuseet på Lillehammer, hvor en tolkning av det store landskapet hadde vel så stor betydning på utforming av byggene som omkringliggende bebyggelse. Snøhetta er i den norske offentlighet mest kjent for å ha tegnet Den norske opera, der de også fikk stor uttelling for å jobbe med bygningen som et landskap.⁵⁷ Dette var en del av en trend som startet på 90-tallet der vi fikk flere bygg som representerte en slags hybrid av bygg, infrastruktur og landskap.⁵⁸ Et kjent foregangsprosjekt for denne type prosjekter er Yokohama fergeterminal, som var vinnerprosjektet i en arkitektkonkurranse og tegnet av Foreign Office Architects (FOA) i 1995. Felles for disse prosjektene er at de utforsker bygningens ytre skall som noe mer enn fasade eller tak; gjerne som et plassgulv, en park, ulik infrastruktur eller en annen type overflate med en funksjonell eller landskapaktig ytelse. Hensikten med å trekke fram dette eksempelet er å illustrere at i letingen etter nye, meningsfulle ideer og visjoner for byene er det flere arkitekter som på denne tiden begynner å finne inspirasjon i landskapet, både som metafor, men også som et konkret medium for form.

---

⁵⁵ Det er Daugaard som siterer Libeskind i boken *Byen under forandring*, side 18

⁵⁶ Kjetil Trædal Thorsen er norsk arkitekt som var med å starte arkitektfirmaet Snøhetta.

⁵⁷ Arkitektkonkurransen om Operaen i Oslo var i år 2000. Bygget sto ferdig i 2008.

Figur 5: Yokohama International Passenger Terminal / Foreign Office Architects (FOA).

I slutten av boken gir Daugaard et referat fra fellesdiskusjonene som fant sted på slutten av dagen. Der refereres det til fire hovedpunkt som ble diskutert; *det demokratiske aspektet, det etiske spørsmål, infrastrukturens betydning og landskapet i byen*. Han refererer kort om det siste punktet: «Landskapet i byen: Landskabets indfolding i det urbane rum som et gjennomgående træk ved alle opplæggene: afvisning af adskillelsen (Rashids nye ordsammenstilling: "skab land").»⁵⁹ Jeg tolker dette fortettede sitatet som at det har vært en diskusjon om at landskap og arkitektur skal forstås sammen og skal kunne formes sammen, men jeg tolker ikke at man har diskutert landskap som et strategisk element. Imidlertid var det å bruke landskap som strategi allerede gjort av andre arkitekter på denne tiden, og i sitt bidrag i boken redegjør Jens Kvorning for dette.

---

⁵⁹ *Byen under forandring*, side 31

Motsetninger i samtiden

Kvorning's bidrag i boken «Byen under forandring» oppsummerer relevante temaer for bydiskusjonen og teksten gir et godt overblikk over hvilke posisjoner og temaer som han mente var aktuelle i diskursen om *den nye byen*.⁶⁰ I teksten referer Kvorning til boka *Contrasts* fra 1836 der A.W. Pugin setter opp motsetningsparet *den gode* kristne middelalderbyen og *den onde* moderne industribyen.⁶¹ Kvorning modifierer begrepene og kaller motsetningsparet «den gode by» og «den moderne byen» og han peker på to samtidige representanter for disse posisjonene: Leon Krier og Rem Koolhaas.⁶² Leon Krier fastholder den klassiske, europeiske byen som et forbilde. Det offentlige rom er *demokratiets rom*, og dette er karakteristisk for den europeiske byen. Kun hvis vi klarer å fastholde eller rekonstruere den europeiske byen, kan vi fastholde den europeiske kulturen.⁶³ Rem Koolhaas, derimot, hevder at internasjonaliseringen er en realitet på alle felt, også det kulturelle, og man kan derfor ikke fastholde et bestemt arkitektonisk uttrykk fordi det ikke finnes kollektive verdier som kan gjøre krav på å uttrykke et felles overordnet. Koolhaas snakker om en malstrøm av forskjellige økonomiske, politiske og kulturelle krefter som kjemper, og som er det ekte uttrykket for dagens samfunn og dagens by. Det kollektive kan kun uttrykkes i fraværet, i det ikke-bygde. Og det bygde må uttrykke kampen mellom de mange meninger. Slik oppsummerer Kvorning disse to posisjonene og mener at den aktuelle diskusjonen om byen spilles ut mellom disse.

Åpningstrekket

For denne oppgaven er det interessant å lese hva Kvorning skriver om landskap. I følge Kvorning hadde «landskapet som organisator» fått en helt ny rolle i flere prosjekter i større byområder, særlig i Frankrike.⁶⁴ Han skriver at store grønne strukturer blir brukt som det han kaller «støttepunkter for en omorganisering» av store områder. Disse nye grønne strukturene vil umiddelbart kunne oppnå en aksept og kan derfor fastholdes over tid. Mens det byggede er umulig

---

⁶⁰ *Byen under forandring*, side 34. Teksten er skrevet i 1994, så det er selvsagt datidens situasjon han beskriver.

⁶¹ Pugin, A. Welby, and Henry-Russell Hitchcock. *Contrasts*. <2nd Ed.> with an Introd. by H.R. Hitchcock. ed. The Victorian Library. New York: Humanities Press, 1969.

⁶² Leon Krier, arkitekt, byplanlegger og arkitekturkritiker fra Luxemburg. Rem Koolhaas, nederlandsk arkitekt, arkitektteoretiker og byplanteoretiker. Professor ved Harvard Universitetet i USA:

⁶³ Krier er av mange blitt oppfattet som en «intellektuell far» for «New-Urbanism-bevegelsen».

⁶⁴ Kvorning beskriver ikke spesielle prosjekt, men nevner at Tschumi jobber med dette i prosjekter i Reims, la Pleine St Denis i Paris og flere andre steder.

å styre, vil det grønne kunne inspirere til mange forskjellige bygningsmessige organiseringer. Han skriver: «Det kan opfattes som noget nyt at anvende grønne strukturer på denne måde, men det kan også ses som en moderniseret udgave af boulevardens organiserende funktion.»⁶⁵ Kvorning mener altså at *det grønne* (han bruker ikke ordet landskap) har samme strukturerende funksjon som en gate, men det forventes ikke i å resultere i den samme stramme bebyggelsesstruktur som man normalt tenker seg langs eksempelvis en boulevard. I avslutningen av teksten bruker han Parc de la Villette og Parc André Citroën i Paris som eksempler på at parker også kan brukes som strategiske elementer i byutvikling. Der utviklingen av et område kan sees på som et spill med mange regler og brikker, skriver Kvorning, kan etableringen av en park fungere som «åpningstrekket» i en ønsket byutvikling. De skal skape et positivt element i området som kan gi den påfølgende byomdannelsesoperasjonen legitimitet.

1.5 SAMTIDIGE REFERANSER

I dette kapitlet trekker jeg fram tre prosjekter og to tekster som jeg mener representerer viktige inspirasjonskilder i urbanismefaget på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet. Dette er relevant fordi de også nevnes hyppig som viktige referanser av landskapsurbanistene som jeg skriver om i del 2. Prosjektene er også interessante satt i en sammenstilling med *Det magiske teppet* som gjøres i del 3. I denne oppgaven er det mest interessant å beskrive prosjektene med utgangspunkt i hvordan de tematiserer landskap og strategisk tenkning.

Programåpenhet og endringsdyktighet

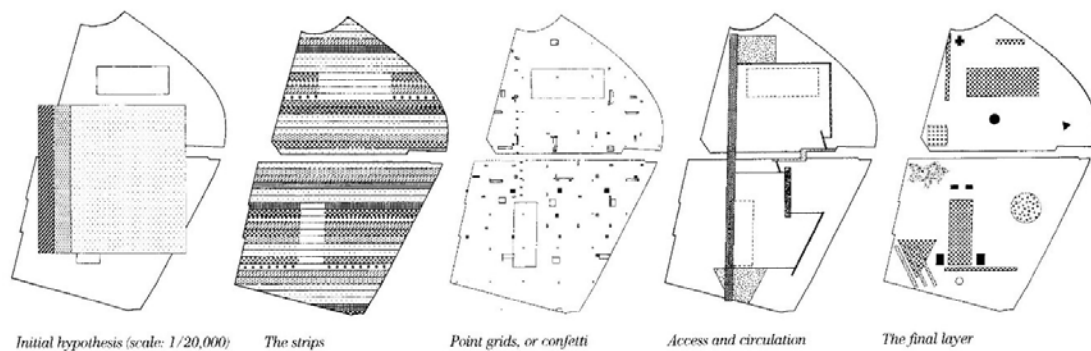
To av prosjektene er første- og andrepremien i arkitektkonkurransen om Parc de la Villette i Paris i 1982. Området for konkurransen hadde huset byens største slakteri, som nå hadde flyttet ut av byen. Konkurransen handlet om å forme en ny, offentlig park på den fraflyttede slakteritomta og tilrettelegge stedet med en rekke funksjoner for det rekreative livet. Oppgaven ble beskrevet som «an Urban Park for the 21st Century». Det kom inn 470 forslag fra 70 land. Der majoriteten av forslagene viste en tradisjonell bypark, skilte de to nevnte prosjektene seg ut; vinnerforslaget til Bernard Tschumi Architects og andrepremien som gikk til OMA v/ Rem Koolhaas.

---

⁶⁵ *Byen under forandring*, side 36

Begge forslagene representerte en ny måte å tenke arkitektur og landskap på. I Tschumis forslag var ikke utformingen bestemt av landskap eller natur. Prosjektet ble beskrevet som et sted der naturen og det menneskeskapte ble tvunget sammen til en tilstand som stadig kunne endres i nye figurasjoner og oppdagelser.⁶⁶ Et viktig tema var programmatisk åpenhet og at parken var endringsbar. Dette skulle ivaretas av blant annet av 25 ulike «follies» som var paviljongaktige installasjoner som skulle huse eller støtte ulike kulturelle aktiviteter og/eller fritidsaktiviteter i ulike soner av parken.⁶⁷

Vel så innflytelsesrik var til andrepremien. I teksten på hjemmesiden forklarer OMA prosjektet som en metode.⁶⁸ Forslaget skulle ikke vise endelig utforming av parken, men en fremgangsmåte som kombinerte en «programmatisk ustabilitet» med en «arkitektonisk særegenhet» (specificity). Organisering av program, infrastruktur og enkeltelementer dannet rammeverket for en park som skulle være i permanent utvikling. Koolhaas skriver: «It is safe to predict that during the life of the park, the program will undergo constant change and adjustment. The more park works, the more it will be in a perpetual state of revision».⁶⁹

Figur 6: Illustrasjon fra OMAs forslag i konkurransen om Parc de la Villette (OMA.com).

Begge prosjektene vektlegger strategiske elementer, og unngår en utforming som viser et endelig design. I stedet skal prosjektene være i stand til å kunne ta opp i seg en stor grad av endring; behov som ikke kunne forutsees når parken ble planlagt.

⁶⁶ <https://www.archdaily.com/92321/ad-classics-parc-de-la-villette-bernard-tschumi>

⁶⁷ <http://www.tschumi.com/projects/3/#>

⁶⁸ <https://www.oma.com/projects/parc-de-la-villette>

⁶⁹ Rem Koolhaas, «Congestion without Matter», in *S,M,L,XL* (New York: Monacelli, 1999), side 921.

Ta kontroll over mellomrommene

«Where there is nothing, everything is possible. Where there is architecture, nothing (else) is possible».⁷⁰ Slik åpner Koolhaas` essay «Imagining Nothingness», som relaterer til OMAs konkurranseforslag for byområdet Melun-Sénart utenfor Paris i 1987. Diskusjonen handler om hva som kan, eller må, planlegges, og hva man ikke (lenger) kan planlegge. Byutvikling i denne skalaen er så kompleks og tidkrevende og utsatt for så mange avgjørelser og aktører at det ikke er meningsfullt å formgi bebyggelsen. Koolhaas mener at man i stedet skal insistere på å ta styring over mellomrommene. I prosjektforslaget gjøres det ved at disse rommene formes og tillegges egenskaper, det vil si elementer med kvaliteter og ytelser som skal holdes fast. Samtidig stilles det færre krav til bygningenes form og innhold. Dette gir området åpenhet og fleksibilitet, samtidig som det sikrer en overordnet struktur med noen grunnleggende kvaliteter. Modellbildet illustrerer prosjektideen godt. Mellomrommene står frem med karakter, form og innhold, mens bebyggelsen er klosser tilsynelatende tilfeldig fylt inn i byggeområdene.

Figur 7: Modellfoto av konkurranseutkastet til Melun Senart. (OMA.com)

Både Tschumis design for La Villette og de to OMA-prosjektene illustrerer i praksis metoder for håndtering av usikkerhet i planlegging. Ved blant annet å introdusere strategiske landskapsgrep kan de styre utvalgte prosesser i (by)utviklingen. Prosjektene var noe av det som inspirerte en generasjon landskapsarkitekter til å i større grad engasjere seg som planleggere. Prosjektene viste at kunnskap om landskap var svært relevant som en del av planfaget.

⁷⁰ Koolhaas, Rem, «Imagining Nothingness» in Koolhaas and Mau (red), *S,M,L,XL*, 198–203, side 199

Rem Koolhaas og OMA

Det kjennes nesten umulig å fullføre dette kapitlet uten å utdype OMA og Rem Koolhaas sin betydning i urbanismefeltet på 1990-tallet. Koolhaas, som også skulle ha vært på symposiet, er en nederlandsk arkitekt og forfatter av flere bøker om arkitektur og urbanisme.⁷¹ I 1975 startet han OMA, eller Office for Metropolitan Architecture, med et mål om å definere nye relasjoner mellom arkitektur og samtidskultur.⁷² OMA og Koolhaas står bak en rekke banebrytende arkitektur og urban design-prosjekter, og året etter Ørestadkonkurransen, i 1995, kom boka *Small, Medium, Large, Extra-large* ut.⁷³ Jeg tror at alle som studerte arkitektur på denne tiden fikk med seg utgivelsen av denne kolossen av en bok på 1376 sider. Boken var et slags mixed-media-verk bestående av foto, slogans, manifeste, skisser, collager, presentasjoner av OMAs prosjekter og Koolhaas sine tekster. To av tekstene, «The Generic City» og «Whatever Happened to Urbanism», er blitt stående som viktige bidrag til forståelse av den moderne byen.⁷⁴ I begge tekstene beskrives et urbanismefag «som har mistet taket» på situasjonen, men der den første teksten er en slags diagnose av den generiske byen, bruker Koolhaas den andre teksten til å oppfordre til handling. Den generiske byen er ikke en spesifikk by, men en beskrivelse av felles kjennetegn som finnes i mange byer. Koolhaas illustrerer det generiske ved å vise til flyplasser som er blitt «all of the same» og spør om det også er blitt slik med byene. Koolhaas mener at den generiske byen er et berettiget resultat av dagens behov, globalisering og samfunnets logikk, men i stedet for å sørge over dette, oppfordrer han til å akseptere realiteten og finner en frihet i å slippe det han kaller tvangstrøyen i å skulle forholde seg til den fastsatte identitet en historisk by representerer.⁷⁵

I teksten «Whatever Happened to Urbanism» starter Koolhaas med å konstatere at urbanismefaget har mistet kontroll over byenes eksplosive vekst. Han mener at faget har sabotert for seg selv ved først å ha blitt latterliggjort etter det mislykkede modernistiske prosjektet og

---

⁷¹ OMA ble for alvor internasjonalt kjent med deres bidrag i konkurransen om Parc de la Villette som jeg beskriver i neste kapittel. Koolhaas mottok The Pritzker Architecture Prize i år 2000. Koolhaas er i tillegg til praktiserende arkitekt også professor i Arkitektur og urban design ved Harvard Universitetet i Boston.

⁷² https://no.wikipedia.org/wiki/Rem_Koolhaas

⁷³ Sigler, Jennifer, Hans Werlemann, Rem Koolhaas, Bruce Mau, and Office for Metropolitan Architecture. *Small, Medium, Large, Extra-large : Office for Metropolitan Architecture, Rem Koolhaas and Bruce Mau*. Rotterdam: O10 Publishers, 1995.

⁷⁴ Fra redaktørens introduksjon til begge tekstene i boka i *Urban Design*, 201. NED - New ed. University of Minnesota Press, 2009, side 358.

⁷⁵ "The stronger identity, the more imprisons, the more it resists expansion, interpretation, renewal, contradiction". Koolhaas, The generic City, i *Urban Design*, side 361.

deretter ha gjort seg irrelevante ved bruken av nostalgi som metode i møte med den voldsomme urbaniseringen.⁷⁶ En nostalgi som han mener kun gir ett sett med tilbakeskuende, arkitektoniske elementer uten noen kollektiv rasjonalitet. Koolhaas mener også at all den uttalte misnøyen med den tradisjonelle designpraksisen heller ikke har ført til noe troverdig alternativ til det kaoset som preger vår urbane situasjon. I denne teksten gir han en direkte oppfordring til å gjenopplive urbanismen, og mener det er bedre å handle og feile, heller enn å unngå å møte utfordringene.

Koolhaas råd

I «Whatever Happened to Urbanism» går Koolhaas punktvis igjennom hva han mener skal til for å gjøre urbanismefaget relevant. Koolhaas skriver om en "ny urbanisme":

Den skal ikke være basert på fantasier om orden og «allmakt», men i stedet være en iscenesettelse av usikkerhet.

Den skal ikke lenger arrangere mer eller mindre permanente objekter, men heller beskjeftige seg med å dyrke territorier med et potensiale.

Den skal ikke lenger sikte mot stabile konfigurasjoner, men i stedet skape mulige felt som rommer prosesser.

Den skal nekte å bli krystallisert til definitiv form.

Den skal ikke lenger handle om nitidige definisjoner eller innføring av grenser, men i stedet handle om å utvide forestillinger og om å fornekte grenser.

Den skal ikke ønske å skille i identifiserbare enheter, men i stedet oppdage nye hybrider.

Den skal ikke lenger være besatt av byen, men i stedet trekkes mot manipulering av infrastruktur for å oppdage uendelige intensivering og diversifiseringer, snarveier og omfordelinger - gjenoppfinnelsen av psykologisk rom (space).⁷⁷

Koolhaas skriver videre: Siden det urbane nå er gjennomgripende, vil urbanisme aldri igjen handle om det «nye», kun om «mer» og det «modifiserte». Det vil ikke handle om det siviliserte, men om det underutviklede. Siden det nå er ute av kontroll, er det urbane i ferd med å bli en viktig faktor for fantasien (the imagination). Sagt på en annen måte: urbanisme vil ikke bare være en profesjon, men en måte å tenke på, en ideologi om å akseptere det som eksisterer.

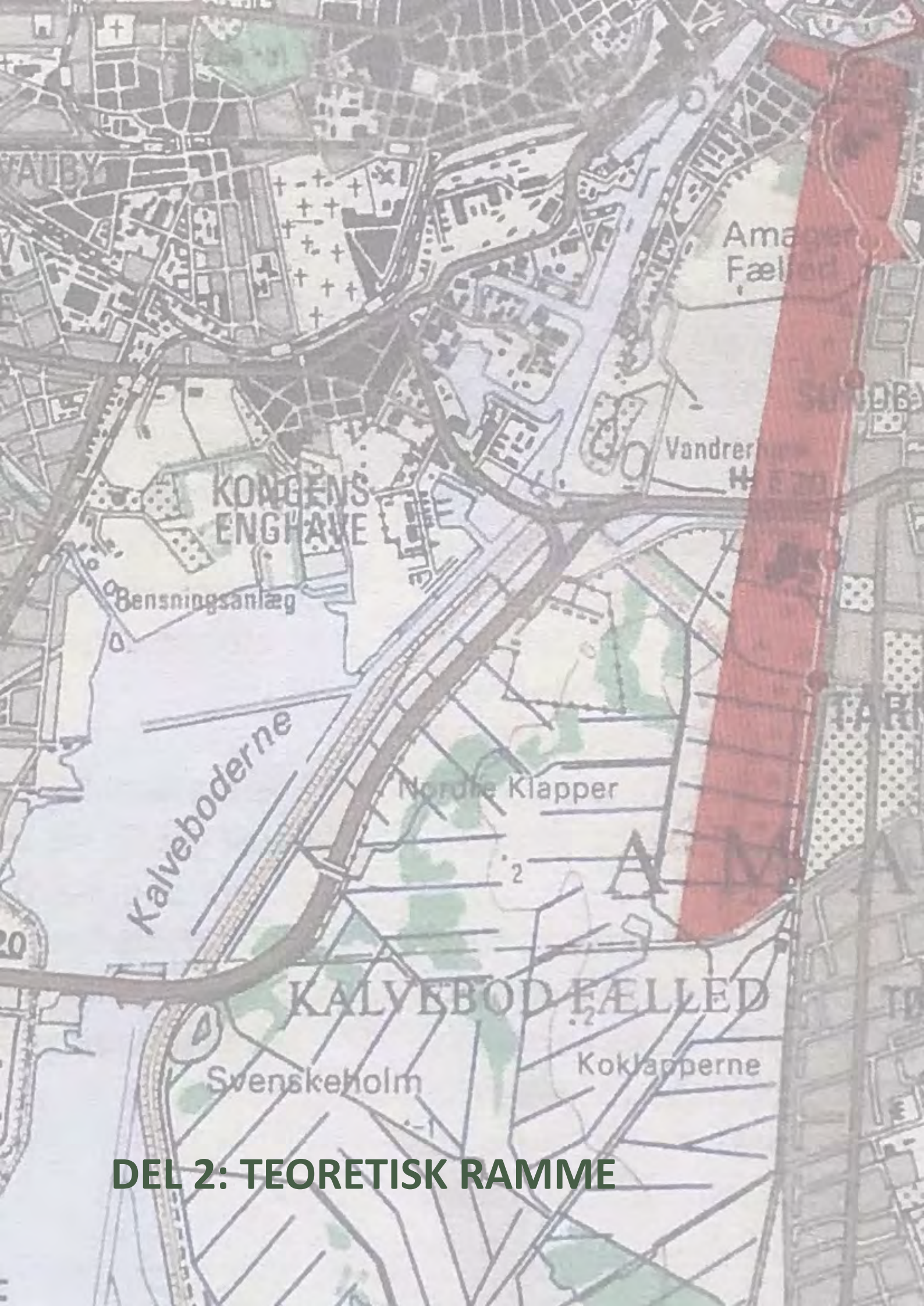
---

⁷⁶ «A collective shame in the wake of this fiasco has left a massive crater in our understanding of modernity and modernization» Koolhaas, «Whatever Happened to Urbanism?» I *Urban Design*, side 370

⁷⁷ Koolhaas, «Whatever Happened to Urbanism?» I *Urban Design* s 370. Min oversettelse.

For denne oppgaven er det særlig interessant å lese rådene som handler om iscenesettelse av usikkerhet, om å dyrke territorier med potensial og om å skape felt som kan romme prosesser. Dette gjelder for lesningen av [Det magiske teppet](#), men dette er også som sentrale råd og begreper for Landskapsurbanistene.

DEL 2: TEORETISK RAMME

Del 1 avslutter med å peke på Koolhaas, hvis prosjekter og tekster var med på å fornye interessen for urbanismefaget i arkitektstanden tidlig på 1990-tallet. Og med prosjekter som konkurranseutkastet til Parc de la Villette og Melun Senart viste blant annet OMA at holdninger til landskap kunne inngå som en del av en strategisk tenkning i urbanismefaget. Disse nye, utvidete holdningene til arkitektur og landskap, fungerte også som en vekker for en del landskapsarkitekter som interesserte seg for urbanisme. Det ble starten på å utviklingen av landskapsurbanisme.

Hovedhensikten med Del 2 er å forklare landskapsurbanisme som retning innen landskapsarkitektur- og urbanismefaget. Formålet er å danne et grunnlag for å kunne undersøke i hvilken grad det kan trekkes noen linjer fra landskapsurbanismen til [Det magiske teppet](#).

Del 2 er delt i fem kapitler. Det første kapitlet introduserer retningen og to av dens talspersoner. Andre kapitler gir en kort oversikt over historikken til retningen, mens de to neste kapitlene beskriver landskapsurbanistenes landskapssyn og forslag til metode. I siste kapittel presenteres en kritikk av Landskapsurbanismen med utgangspunkt i artikkelen «The landscape og Landscape Urbanism» av Vera Vicenzotti fra 2017.

2.1 NYE LANDSKAP

1990-tallet var en tid med store brytninger i urbanismefaget. Årsakene var mange, men det er spesielt to av dem som trekkes fram som betydningsfulle for utviklingen av Landskapsurbanisme. Den ene handler om avindustrialiseringen av vestens industribyer og behovet for transformasjon av nedlagte industri- og verftsområder. Disse såkalte «brownfields» kunne enten være havneområder skapt av utfyllinger i sjøen, gjerne med forurensede masser som var blitt dumpet i havnebassenget over mange år. Eller det kunne være områder der utslipp fra industrien hadde skapt tilsvarende problemer. En ny bruk av denne typen landskap krevde kunnskap langt utover erfaringer fra tradisjonelle byform-praksiser. Det andre handlet om en økt bevissthet rundt den enorme veksten av urbaniserte områder rundt de store byene. Økt velferd, økt mobilitet og en økning av profitt-drevet spekulasjonsbyggeri medførte at byene este ut i flere retninger og la beslag på stadig større areal, ofte med lav utnyttelsesgrad.⁷⁸ Denne bilbaserte byspredningen skaper mange utfordringer, som tap av natur, et enormt transportbehov og store homogene

---

⁷⁸ Gillham, Oliver, «What is sprawl?» Kapittel i boka *Urban Design*. NED - New ed. University of Minnesota Press, 2009, side 383

områder med et minimum av offentlige rom.⁷⁹ Den økte interessen for ulike typer urbaniserte landskap medførte en faglig reorientering innenfor landskapsarkitekturfaget og utover 1990-tallet var det flere amerikanske landskapsarkitekter som utviklet en teoretisk design-tilnærming til ulike urbaniserte landskap som ble kalt landskapsurbanisme. Landskapsurbanisme eller Landscape Urbanism ble altså primært artikulert som en amerikansk tradisjon, men har senere utviklet seg også i Europa.

En hybrid praksis

To sentrale personer innen utvikling av Landskapsurbanismen er Charles Waldheim og James Corner.⁸⁰ Charles Waldheim er en amerikansk-kanadisk landskapsarkitekt som har sin utdannelse fra Universitetet i Pennsylvania under professor i landskapsarkitektur, Ian McHarg. (1989). Waldheim leder i dag landskapsarkitektur-utdannelsen som professor ved Harvard University i USA. Waldheim står bak en rekke publikasjoner om Landskapsarkitektur og var blant annet redaktør for boka *The Landscape Urbanism Reader* som kom i 2005.⁸¹ Han har også skrevet boka *Landscape Urbanism* som kom ut i 2016.⁸² Waldheim var også den første Visiting professor ved AHOs landskapsprogram i 2010. James Corner er født i 1961 Storbritannia, men har sin utdannelse som landskapsarkitekt i hovedsak fra universitetet i Pennsylvania (1986), også under McHarg. Etter å ha jobbet og undervist i noen år, startet han firmaet Field Operations sammen med Stan Allen, men i 2005 skilte de lag. Kontoret er nok mest kjent for å stå bak designet for High Line i New York som ble åpnet i 2009.⁸³ Siden 2012 har Corner også vært professor i landskapsarkitektur og urban design ved universitetet i Pennsylvania. Corner har skrevet flere artikler og essays om Landskapsurbanisme.

Landskapsurbanisme som begrep oppsto rundt 1995, men fikk et oppsving med en egen konferanse i Chicago i 1997, initiert av Charles Waldheim.⁸⁴ Andre innledere i tillegg til Waldheim og Corner var blant annet Stan Allan, Mohsen Mostafavi og Adriaan Geuze. Begrepet Landskapsurbanisme er et forsøk på å etablere det Corner kaller en «disiplin-sammensmeltning»

---

⁷⁹ Gillham. "What is sprawl?" s. 383

⁸⁰ Larice, Michael and Elizabeth Macdonald. *The Urban Design Reader*. 2nd ed. London: Routledge, 2013.

⁸¹ Waldheim, Charles. *Landscape Urbanism Reader*. New York: Princeton Architectural Press, 2006.

⁸² Waldheim, Charles. *Landscape as Urbanism : A General Theory*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2016.

⁸³ Prosjektet ble gjort i samarbeid med Diller Scofidio + Renfro og Piet Oudolf.

⁸⁴ Konferansen het Landscape Urbanism Conference. Den ble sponset av Graham Foundation og ble avholdt i Chicago i April 1997

som skal binde ulikhetene som ligger i «landskap» og «urbanisme» sammen i et nytt begrep.⁸⁵ For Corner handler ikke dette om å oppløse landskap- eller urbanisme-disiplinene, for som han skriver: “At the same time each term remains distinct, suggesting their necessary, perhaps inevitable, separateness (...) like a new hybrid ever dependent upon both the x and the y chromosome, never quite able to shake off the different expressions of its parents.”⁸⁶ Corner beskriver det nye begrepet som en dialektisk syntese som gjør det mulig å beskrive urbanitet og landskap på en ny måte.

2.2 LANDSKAPSARKITEKTUR – EN KORT HISTORIKK

Et hyppig brukt navn i Landskapsurbanisme-litteraturen tilhører mannen som var den første til å bruke tittelen «landskapsarkitekt» om seg selv, nemlig Fredric Law Olmsted. Han regnes som «den amerikanske landskapsarkitekten far» og er mest kjent for å ha tegnet Central Park i New York, som ble åpnet i 1858. Olmsteds tegninger for parken viser en stor grønn flate omringet av tomter for bebyggelse. Parken er et stykke stramt regissert natur omsluttet av Manhattans kjente gridstruktur av gater og kvartaler. Det er et tydelig motsetningsforhold mellom gridet med bygningene og det åpne parkrommet. Parken tilbyr det byen ikke gjør; et pusterom, et stykke grønn natur som står i sterk kontrast til byen rundt. Landskapet og parken representerer et fravær av bygningsmasse.

Figur 8: Plan av Central Park i New York av Frederick Law Olmsted og Calvert Vaux

⁸⁵ Corner, James. Terra fluxus. In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 21–33. New York: Princeton Architectural Press. 2006. I denne teksten kaller Corner det *a disciplinary collusion*.

⁸⁶ Corner, Terra Fluxus, side 23

Landskap i by fikk økt betydning med modernismen. Her var mye av idegrunnet basert på forestillingen om at byene var tette, bråkete og usunne. Det var nødvendig å åpne bebyggelsen for lys og luft, noe som ble gjort gjennom saneringer i eksisterende byområder og ved omfattende byutvidelser. Et velkjent eksempel er Le Corbusiers prosjekt La Ville Radieuse, der eksisterende bystruktur er erstattet av store bygg i et åpent naturlandskap.

Figur 9: La Ville Radieuse. Et urealisert byplanprosjekt for Paris, tegnet av Le Corbusier i 1925.

Landskapet består av trær med gangveier som i en park. Det er ingen interaksjon mellom bygningene og landskapet. I Olmstedts park omkranser bygningene et lukket landskapsrom, mens i Corbusiers forslag inngår de i det åpne landskapet. I begge tilfeller er landskap og bygninger komplementære størrelser.

I 1969 skrev Ian McHarg den banebrytende boka *Design with Nature*.⁸⁷ McHarg var mannen som startet landskapsarkitekturutdannelsen ved Universitetet i Pennsylvania og han har hatt stor betydning for en hel generasjon av landskapsarkitekter.⁸⁸ I boken illustreres en planlegging der fokus er å alltid finne *den beste* bruken av landskapet, det vil si en måte som ivaretar og styrker naturverdiene. Det betyr at byer ikke skal bygges i landskap med høy landbruks-, økologisk, hydrologisk eller seismisk verdi. Man skal i stedet lete etter de områdene med lavest natur- eller ressursverdi, for slik å ivareta naturområder av verdi som del av karakteristiske landskap. McHarg var en av de første som insisterte på en tverrfaglighet i landskapsprosjekter. Han utviklet en

---

⁸⁷ McHarg, Ian L., and American Museum of Natural History. *Design with Nature*. Garden City, N.Y.: Published for the American Museum of Natural History [by] Doubleday/Natural History Press, 1969.

⁸⁸ Wikipedia om Ian Mc Harg.

analyseteknikk der ulike tematiske registreringer ble samlet i samme kart. På denne måten fikk man et mer komplett bilde av verdier og egenskaper ved landskapet.⁸⁹

En annen prominent inngang til samtenking av by og landskap er representert av Anne Whiston Spirn i boka *The Role of Natural processes in the design of cities* fra 1980.⁹⁰ Spirn, som både er landskapsarkitekt, fotograf og forfatter hevder at byene våre må sees på som en del av naturen. Hun skriver at dette faktum dessverre er blitt kraftig neglisjert i planfagene, og at det allerede har fått alvorlige konsekvenser, som blant annet oversvømmelser, forurensing og utarming av ressurser. Spirn skriver videre at det er få steder i verden som er uberørt av menneskelig aktivitet. Naturlige prosesser forholder seg ikke til bygrenser, og byene må dermed betraktes som en del av naturen – om enn endret.⁹¹ I motsetning til McHarg, som i stor grad skiller byer og natur, ønsker Spirn altså en ny type byplanlegging som inkluderer naturens prosesser i byene.

2.3 LANDSKAP SOM MEDIUM

Landskapsurbanismen vil dikotomien mellom by og landskap til livs. Den bygger videre på McHargs miljøbevissthet og vitenskapelige metoder, men insisterer på å inkludere det bygde. Som Spirn ser landskapsurbanistene naturutfordringer i byene, men de er i enda større grad opptatt av å studere urbaniserte landskap under ett og å identifisere muligheter for det de kaller en økologisk responsiv design i disse områdene.⁹² For mange vil ordet *landskap* fremmane bilder av vakker natur, og ordet *urban* fremkaller forestillinger om tettbygde byer med travle mennesker. For landskapsurbanistene ligger det i ordet land-skap at stedet er formet av menneskelig aktivitet. Deres interesse ligger i å utforske mulighetene i infrastruktur og alle andre bearbejdede flater som er et resultat av menneskelig bosetting.

---

⁸⁹ McHarg, Ian L. «Processes as Values» fra 1969. Kapittel i boka *On landscape urbanism*. Metoden ble kalt The Graphic Overlay Method som er en forløper til GIS (Geographical Information Systems) som er et geografisk informasjonssystem/programvare for innsamling, organisering, lagring, analyse og presentasjon av geografisk stedfestet informasjon.

⁹⁰ Spirn, Anne Whiston. "The role of the Natural Processes in the Design of the Cities." (Kilde: *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 451: *Changing Cities: A Challenge to Planning*, 1980, s. 98-105.) I: *Urban Landscapes: Critical Concepts in Built Environment*, redigert av Anita Berrizbeitia. London: Routledge, side 255-262. 2015.

⁹¹ Spirn i *The Role of Natural processes in the design of cities*, side 255.

⁹² *Suburbia* eller *urbaniserte landskap*. Det er mange betegnelser på denne typer områder. Av de mer kjente er Francesco Indovonas begrep *La Città Diffusa* eller Thomas Sivertes *Zwischenstadt*. Jeg har valgt å ikke trekke inn disse teoretikerne, men benytte begrepet urbaniserte landskap i tråd med Landskapsurbanistenes beskrivelse av disse områdene.

Waldheim ser på prosessene som skaper eksempelvis *sprawl* som en del av naturlige prosesser. Han vektlegger en holdning der man tar utgangspunkt i disse bylandskapene slik de opptrer, og leter etter muligheter for utvikling slik de er, i stedet for å ønske seg en annen type urbanisering.⁹³ Waldheims utgangspunkt er at det er landskapet, i stor skala, snarere enn bygget arkitektonisk form som er det nye organiserende elementet i den *moderne byen*.

Ifølge Waldheim har urbanisme- og landskapsfaget nærmet seg hverandre de siste 30 årene. På den ene siden har urbanismefaget vist en økende landskapsinteresse, og på den andre siden har landskapsfaget gjennomgått en fornying i forhold til en økt miljøbevissthet. Dessuten har landskapsarkitektur tatt opp i seg diskurser som historisk har vært knyttet til arkitektur og urban design slik at det i økende grad har utviklet seg til også å bli et urbanismefag. Waldheim går så langt som å hevde at landskapet bør erstatte arkitekturens historiske rolle som den grunnleggende byggesteinen i urban design.⁹⁴ Han mener landskapets nye posisjon i samtidsurbanismen er unik fordi den gjør det mulig å beskrive og håndtere tilstander for desentralisert urbanisme, særlig i kontekster der det er en høy kompleksitet mellom natur og miljø. Der tradisjonell urban design er kostbart, tregt og ufleksibelt, kan landskap tilby det motsatte.

Kritikk av postmodernismen

Waldheim mener landskapsurbanisme reflekterer kritikken som er blitt reist mot postmoderne arkitektur og planlegging.⁹⁵ Charles Jencks og andre postmodernistiske arkitekter anklaget modernismen for sin manglende evne til å produsere meningsfulle og levende byer. De påpekte modernistenes mangel på forståelse og evne til å tolke historiske kontekster og pekte på fraværet av en kollektiv bevissthet.⁹⁶ Ifølge Waldheim ble dette oppfattet av mange som en relevant kritikk i samtiden, men han peker samtidig på postmodernismens svakheter. Postmodernismens «scenografiske tilnærming til byen» kunne ikke takle strukturelle forhold i den industrialiserte, moderne byen og hadde heller ingen kur for den økende desentraliseringen av byene, en trend som bare fortsetter i store deler av verden. Den postmoderne arkitekturen begrenset seg i stedet til sentrale byområder, hvor det, men henvisning til tradisjonell, europeisk byform, ble utviklet en

---

⁹³ Waldheim, Charles. «Landscape as Urbanism» I *Landscape Urbanism Reader*. New York: Princeton Architectural Press, 2006.

⁹⁴ Waldheim, «Landscape as Urbanism»

⁹⁵ Waldheim trekker her fram det han mener er et spenn fra Jane Jacobs og hennes bok *Death and Life of Great American Cities* fra 1961 til Robert Venturi og hans bok *Complexity and Contradiction* fra 1966.

⁹⁶ Jencks, Charles. *The Language of Post-modern Architecture*. London: Academy Editions, 1977. Det er i denne boka at Jencks proklamerer: "The death of modern architecture"

nostalgisk arkitektur basert på enkeltbygninger. Postmodernistene anklaget modernistene for å ha glemt verdiene av gater, fortau, skala, og arkitektonisk kontekst og karakter. Dette er elementer som selvsagt står sterkt i byene, men er ifølge Waldheim utilstrekkelig i møte med økt mobilitet, bilisme, byutvidelse og desentralisering. Urban design-disiplinen på 1970 og 80-tallet var ifølge Waldheim svak og preget av enten nostalgisk byform eller politikk og prosedyrer.⁹⁷

Europeiske forbilder

I både forelesninger og publikasjoner trekker Waldheim fram konkurransen om Parc de La Villette som et eksempel på en ny type landskapsforståelse.⁹⁸ Både vinnerforslaget til Bernard Tschumi Architects og andrepremien til OMA presenterte en ny måte å tenke arkitektur og landskap på.⁹⁹ Waldheim skriver at prosjektene representerte et stort vendepunkt i forståelsen av hva landskap kunne være.¹⁰⁰ I stedet for å designe en park der man skulle rømme fra byen, viste forslagene en park som var en fortsettelse av byen. Prosjektene viste hvordan landskapet var det beste mediet for å kunne håndtere både innholdsmessige og sosiale endringer over tid. Det som også interesserte Waldheim, var at dette var prosjekter som introduserte urbane programmer, aktiviteter og innhold som formingskomponenter i utformingen av parken, og som brukte elementenes kompleksitet til å skape en ny type bylandskap.

Waldheim skriver at begge disse konkurranseforslagene var foregangsarbeider som viste strategier for å skape prosjekter som ikke var endelige (open-endedness), men som i stedet skulle kunne romme en stor grad av ubestemmelighet (indeterminacy). Det var også prosjekter der landskapet skulle virke som premiss og katalysator i prosessen for utvikling og endring av parken over tid. Waldheim mener begge prosjektene kan beskrives som tidlige landskapsurbanismeprosjekter og at de dermed bidro til å etablere et felt som kunne imøtekomme alle slags urbane aktiviteter, planlagt og ikke planlagt, forestilt og ikke forestilt, over tid.

---

⁹⁷ Waldheim, Charles. *Landscape as Urbanism*.

⁹⁸ Mange vil forstå Tschumis design for parken som et eksempel på dekonstruktivisme som kan forstås som en motsetning til den mer systemorienterte tilnærmingen til landskapsurbanismen. I sin artikkel *The Landscape of Landscape Urbanism* kaller Vera Vicenzotti dette en retrospektiv (ex post facto) teoretisering av landskapsurbanistiske prinsipper og peker på dette som en postmoderne tilnærming til historien.

⁹⁹ Prosjektene er beskrevet i Del 1, kapittel 1.5. Landskapsurbanister identifiserer ofte disse designprosjektene som «presidenser» til ideene deres.

¹⁰⁰ Waldheim «Landscape as Urbanism» I *Landscape Urbanism Reader*, side 16

Landskap som aktør

På begynnelsen av 1900-tallet var det bare 16 byer i verden som hadde et innbyggertall større enn en million. I dag er tallet mer enn 500. Mange av de største byene har over ti millioner innbyggere og de fortsetter å vokse. Gitt kompleksiteten i denne utviklingen må vi slutte å opprettholde motsetningsforholdet mellom natur og kultur, eller landskap mot by skriver Corner.¹⁰¹ Fortsetter vi med dette, vil vi kunne risikere en fullstendig svikt i arbeidet med både by og landskap og feile i forsøkene på å kunne gi reelle bidrag til den pågående veksten, skriver han videre. Corner kritiserer den tradisjonelle praksisen i landskapsarkitektur som en måte å organisere horisontale flater på, eller det han kaller å skape en estetisk «scenografi» der premissene er satt av andre. I likhet med Waldheim mener Corner at utfordringen i byene ikke kan besvares med overfladisk form, og han retter en kritikk av arkitekturens og ikke minst landskapsarkitekturens manglende evne til å tilby et sammenhengende, kvalifisert og overbevisende svar på det han mener er dagens urbane utfordringer. Med denne innledningen introduserer han hvordan en tilnærming som landskapsurbanist kan gi en mer troverdig og mer radikal metode og praksis for å håndtere utfordringene i urbane landskap.¹⁰²

I forordet til boka *Recovering Landscape as a Critical Cultural Practice* skriver Corner om to aspekter ved landskapsutvikling.¹⁰³ Det første handler om *the recovery*, altså gjenoppdagelsen av landskapet- eller landskapets tilbakekomst i den kulturelle sfære. Det andre er det han kaller en *revisjon* av synet på hvordan naturen og selve landskapet kan forstås. Begge aspekter inngår i en nytenkning om hva landskap egentlig er, nemlig et innovativt medium og et instrument som kan skape en endring av de mest konvensjonelle og bakoverskuende aspektene i samfunnet og omorganisere dem på en ny og frigjørende måte. Landskap kan romme både erindringer og oppfinnelser, og for Corner forstås landskapet som et pågående prosjekt, en satsing som uavbrutt beriker både kulturen og fantasien. Han etterlyser et syn på landskapet som en «innovativ, kulturell agent»; en holdning der et landskap kan virke som en kritisk utfordrer til kulturer, vaner og konvensjoner. Og ikke minst, han ønsker seg et landskapssyn der fokus er hva det er *og kan gjøre*, og ikke hvordan det ser ut.

---

¹⁰¹ Corner, James .2006. «Terra Fluxus», In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, s 21–33. New York: Princeton Architectural Press, side 27.

¹⁰² Corner. «Terra Fluxus», side 23.

¹⁰³ Corner, James. «Eidetic operations and new landscapes». In *Recovering Landscape. Essays in Contemporary Landscape Architecture*, ed. James Corner, 152–169. New York: Princeton Architectural Press.

Corner er opptatt av at det er vanskelig å skille det byggede landskapet fra ideen om landskapet. Slik sett er landskapet uadskillelig fra bestemte måter å se og handle på. Landskapet er også et utvekslingsmedium, en kanal som er innebygd og utviklet i mennesket via lesninger og praksis i forskjellige samfunn til ulike tider. Og over tid samler landskapet opp lag på lag med nye forståelser, bruk og lesninger som beriker rekkevidden av tolkninger og muligheter. Landskapet er altså ikke statisk eller stabilt, og landskapsforståelser er verken universelle eller faste.

For Corner er landskapsurbanisme en metode som omfavner kompleksitet. Landskapsurbanismen søker å veve sammen komplekse, urbanismerelaterte, infrastrukturelle, kulturelle og økologiske utfordringer. Corner kommer med flere eksempler. Ett av dem er Los Angeles-elven som renner fra Santa Susana-fjellene og ned til downtown L.A.¹⁰⁴ «Elven» er egentlig en støpt kanal i betong som skal kunne avverge alvorlige flommer. Den er designet for å optimalisere hastigheten på vannet som skal ut i havet. Corner diskuterer her forholdet mellom landskap og natur. I dette tilfellet viser elvekonstruksjonen fram konsekvensene av naturen som en truende kraft. I L.A ønsker landskapsarkitekter og det han kaller miljøvernere («environmentalists») å gjøre elven om til en grønn korridor med elvehabitater, skog og fuglesang. Corner mener at ideen om «naturen» slik er blitt ødelagt av en ingeniøraktig iver etter å få kontroll. Det er velmenende, men villedende, skriver han. Det viser til et kulturelt bilde av naturen kun som noe mykt og beroligende, et bilde som ifølge Corner, dessverre ligger dypt i folks sinn. Han spør retorisk: mener talsmennene for slike planer at naturlige systemer alene kan håndtere byenes formidable utfordringer med for eksempel avfall og forurensning uten teknologiske anlegg? Og tror de at ved å presentere et kunstig bilde av «natur» vil man kunne gi alle et mer ærbødig forhold til jorda og til hverandre?¹⁰⁵

2.4 LANDSKAP SOM METODE

Landskapsurbanisme har som mål å bruke landskapet som et medium for byutviklingen. Som Waldheim påpeker i et intervju, kan man med dette sette økologi og miljøhensyn direkte inn i byens form.¹⁰⁶ I hans siste bok, *Landscape as Urbanism* framholder han at i perioder med økonomisk stabilitet følger urbaniseringen til dels forutsigbare mønstre. Landskapsurbanisme har et potensial som et nyttig verktøy i perioder med enten sterk vekst eller fraflytting, for det er i

---

¹⁰⁴ Corner. «Terra Fluxus», side 25.

¹⁰⁵ Corner. «Terra Fluxus», side 27

¹⁰⁶ Økologisk urbanisme. Intervju med Charles Waldheim i Arkitektnytt 10-11/2017

brytningstidene at landskapet kan få en spesiell rolle. Landskapet kan avhjelpe kriser som har oppstått i forbindelse med økonomiske endringer. Både Olmstedts park og Corbusiers landskap er eksempler på dette. Fellesnevneren er at det har skjedd en økonomisk restrukturering som gjør at de gamle verktøyene ikke lenger er egnede.

I Corners artikkel «Terra Fluxus» presenteres fire temaer som kan betraktes som innspill til nye verktøy for hvordan å jobbe med prosjekter der landskapet spiller en ny rolle.¹⁰⁷ Corner, som også er en praktiker, presenterer disse temaene som en oppsummering av artikkelen og de kan leses som råd for hvordan å tilnærme seg et prosjekt som landskapsurbanist. De fire temaene er: «Processes over time», «The staging of surfaces» eller «Field of action», «The operational» og til slutt «The imaginary». Jeg presenterer temaene relativt inngående fordi de har vist seg nyttige i en lesning av *Det magiske teppet* sett i lys av landskapsurbanismen.¹⁰⁸

Prosesser over tid

Corners hovedpoeng er at det ikke er form som skaper byers utvikling, men derimot prosesser over tid.¹⁰⁹ I dette ligger det et skifte fra å fokusere på objekt, form og rom som strukturerende til også å studere *systemene* som virker i byen og landskapet. Her trekker Corner fram geografen David Harvey som kritiserer både modernismen og New Urbanism som feilgrep, fordi deres representanter antok at romlig organisering kunne kontrollere både historie og prosess.¹¹⁰ Ifølge Corner er Harveys synspunkt at nye muligheter for framtidens urbanisme i større grad bør bygge på en forståelse av selve prosessene og om hvordan disse virker i rom og tid. For Corner er det likevel viktig å vektlegge at søkelyset på prosesser ikke skal ekskludere romlig form. I stedet oppfordrer han til å bygge opp en forståelse og en dialog for hvordan prosessene manifesterer og opprettholder varierte former.

For å gi et bilde på denne mer organiske eller «flytende urbanismen», bruker Corner økologi-begrepet. Økologi handler om å forstå hvordan alt liv på planeten henger sammen. Det dreier seg ikke om lineære sammenhenger, snarere er det individuelle elementer (agents) som påvirker hverandre og miljøet i et stort felt over tid. Slik kan tilsynelatende usammenhengende og

---

¹⁰⁷ Corner, James. Terra fluxus. In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 21–33. New York: Princeton Architectural Press. 2006.

¹⁰⁸ I Del 3 bruker jeg disse temaene som en del av drøftingen av *Det magiske teppet*.

¹⁰⁹ Det kan være kapital akkumulering, deregulering, globalisering osv

¹¹⁰ Harvey, David. *The Condition of Postmodernity : An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell, 1989.

komplekse forhold vise seg å ha logiske og romlige forbindelser. Slik mener Corner at byer og infrastruktur er like «økologiske» som skoger og elver. Byene er en «living arena» - en arena for prosesser som foregår over tid og som tillater stadig nye krefter og forhold å endre bakken (the ground) for nye lesninger og mønstre. Corner kaller dette en overgang fra «Terra Firma» (som fra noe fast) til «Terra Fluxus» som "et medium [. . .] unikt i stand til å reagere på tidsmessige endringer».¹¹¹

«Organisering av flaten» eller «aksjonsfelt» ¹¹²

«Urbanism is strategic and directed toward irrigation of territories with potential».¹¹³ Corner bruker dette Koolhaas-sitatet for å illustrere en strategisk tilnærming til landskapet. For Corner er landskapet et stort handlingsfelt med mange ulike overflater, og han bruker begrepet «urban infrastruktur» om tiltak som kan tilføre feltet et (nytt) potensial. I motsetning til arkitektur, som bruker et sted for å projisere bygget form, sår urban infrastruktur frøene til fremtidige muligheter og iscenesetter et grunnlag som kan inneholde forhåpninger og løfter, men også usikkerhet.¹¹⁴ Corner mener altså at infrastruktur er strategisk og vektlegger det han kaller operasjonell logikk framfor komposisjon og design. Et viktig begrep her er ordet *strategisk*. Infrastrukturen skal sørge for å forberede feltet for en mulig framtidig utvikling, men skal også gjøre det mulig å håndtere usikkerhet og endring. For å gi et eksempel, trekker Corner fram «The grid». Gategridet i USA (og andre steder) har historisk gitt handlingsfeltet en lesbarhet og orden, samtidig som det kan tillate autonomi og individualitet innenfor gridet.¹¹⁵

Landskapsurbanisme er å forsøke å skape et miljø som ikke er et designet objekt, men som i stedet er et middel og en motor.¹¹⁶ Drivkraften i arbeidet er ikke så mye å søke endelige løsninger, men i stedet å skulle kunne virke prosessuelt. Flatene bearbeides over tid: landskapsurbanisme *forventer* endring, «open-endedness» og forhandling.

---

¹¹¹ Corner. «Terra Fluxus», Side 30

¹¹² «The staging of surfaces» oversatt til organisering av overflater. Det kunne også vært iscenesettelse av overflater. Jeg har valgt organisering fordi jeg mener det i større grad viser til noe permanent.

¹¹³ Koolhaas, Rem, «Whatever Happened to Urbanism», Koolhaas og Bruce Mau, S,M,L,XL (New York: Monacelli, 1995), side 969

¹¹⁴ Corner, James. «Terra fluxus». In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 21–33. New York: Princeton Architectural Press, side 31

¹¹⁵ Han utdyper dette ved å si at gridet i kan håndtere skift av befolkning, demografi og interessegrupper. Det kan også organisere ulikt program og hendelser, side 31

¹¹⁶ Ordet «miljø» er oversatt fra det engelske ordet «environment» og «middel» er oversatt fra det engelske ordet «agent».

Arbeidsmetode

“There is no shortage of critical utopias, but so few of them have made it past the drawing board”, skriver Corner når han problematiserer arbeidsmetodene til urbane designere.¹¹⁷ Ikke bare er handlingsfeltet stort og komplekst, men det er også fullt av ulike aktører. De visjonære prosjektene er gjerne provoserende og interessante, men har en tendens til å ikke være operative, skriver han. De melder seg ut fordi de ikke er gjennomførbare. Corner oppsummerer dette temaet med at landskapsurbanister bør forske i nye arbeidsmetoder og representasjonsmetoder. Den enorme kompleksiteten krever utvikling av nye teknikker og økt tverrfaglighet. Man bør inkludere alt fra ingeniører til poeter i prosjektene skriver han. Corner gir altså ikke noe konkret forslag til arbeidsmetode, men mener at dette er et område som bør utvikles og forskes på.

The imaginary – det forestilte

Det siste temaet Corner skriver om i Terra Fluxus, er viktigheten av kollektive forestillinger, altså våre felles bilder, minner og fantasier. “The collective imagination, informed and stimulated by the experiences of the material world, must continue to be the primary motivation of any creative endeavor.”¹¹⁸ Corner mener at 1900-tallets planlegging mislyktes blant annet fordi de overså betydningen av dette. Han skriver at offentlige rom må være *mer* enn steder for rekreasjon, fordi de først og fremst er det steder for minner, begjær og ønsker og deretter steder for sosiale opplevelser og geografiske avgrensninger.¹¹⁹ «And so, it seems landscape urbanism is first and last an imaginative project, a speculative thickening of the world of possibilities.»¹²⁰ Landskapsurbanisme er altså et «imaginative project», en måte å jobbe på der man skal forsterke et landskap fullt av muligheter.

---

¹¹⁷ Corner. «Terra Fluxus», side 31

¹¹⁸ Corner. «Terra Fluxus», side 32.

¹¹⁹ Ordet «forestillinger» er oversatt fra det engelske ordet «imagination».

¹²⁰ Corner. «Terra Fluxus», side 32.

2.5 KRITIKK AV LANDSKAPSURBANISME: TO HOVEDINNVENDINGER OG TO RÅD

I dette kapitlet presenteres en kritikk av Landskapsurbanismen med utgangspunkt i artikkelen «The landscape og Landscape Urbanism» av Vera Vicenzotti fra 2017.¹²¹ Jeg bruker artikkelen til å peke på utfordringer med retningen for slik å belyse hvordan arkitektur- og landskapsarkitekturdiskursen også har endret seg de siste 20 årene.

Behov for teoriskaping

I følge Vicenzotti kan landskapsurbanismen trolig ta æren for å ha utløst landskapets «kraftige gjeninntreden på designscenen».¹²² Imidlertid har dette designfokusert ført til innvendinger fra flere hold som hevder at landskapsurbanisme ikke oppsto som en teori, men som en måte å kunne fornye en designpraksis på.¹²³ Den har også blitt karakterisert som «ofte motstridende» og som «fylt med unøyaktighet, tvetydigheter og moteriktig retorikk».¹²⁴ Vicenzotti diskuterer dette og konkluderer derimot med at flere landskapsurbanistiske tekster kan sees på som teoretiske bidrag. Men hennes hovedargument for å velge et teoretisk perspektiv på landskapsurbanisme og landskapdesign er motivert av hennes ønske om å styrke teoretiske tilnærminger innen faget som hun mener er kronisk underteoretisert.¹²⁵ I denne sammenhengen løfter hun fram Waldheim som skriver at teoriskaping i landskapdesign er «a necessary element of disciplinary formation and reformation».¹²⁶ Teori kan altså berike en designers kreative praksis samt påvirke og inspirere andre. Videre muliggjør teoretisk debatt oppdagelse av interne motsetninger innenfor landskapsurbanistisk teori samt inkonsistens mellom teori og design- og planleggingspraksis skriver

---

¹²¹ Vicenzotti, Vera. «The Landscape of Landscape Urbanism». *Landscape Journal: design, planning, and management of the land* 36, no. 1 (2017): 75-86. Vera Vicenzotti er landskapsarkitekt med både mastergrad og doktorgrad fra Landskapsavdelingen ved Det tekniske Universitetet i München. I dag jobber hun som forsker ved Sveriges Landsbruksuniversitet i Uppsala. Vicenzotti har skrevet en rekke landskapsteoretiske artikler og var en av arrangørene til konferansen BIOND-ISM: The Landscape of Landscape Urbanism i 2016.

¹²² Vicenzotti. "The Landscape of Landscape Urbanism", side 75.

¹²³ Vicenzotti, side 78. Hun refererer til Kelly Shannons tekst: "From theory to resistance: Landscape urbanism in Europe" og Christopher Hights tekst: "Portraying the urban landscape: Landscape in architectural criticism and theory, 1960–present" fra 2003.

¹²⁴ Vicenzotti, side 78.

¹²⁵ Av teoretiske bidrag løfter hun fram tekster av James Corner og spesielt Charles Waldheim.

¹²⁶ Waldheim. «Landscape as Urbanism» 2016, side 7.

Vicenzotti. I det neste avsnittet beskrives hennes inngang til denne debatten gjennom å problematisere måten begrepet 'landskap' brukes i landskapsurbanismens diskurs.

Landskap som medium og imaginært prosjekt

Vicenzotti vil utfordre den underforståtte forestillingen om at landskap er et ubestridt, samlende begrep for våre samtidsbyer. I artikkelen drøfter hun den landskapsurbanistiske diskursen der begrepet landskap både kan forstås som byggestein, medium og som imaginært prosjekt.¹²⁷

Vicenzotti starter med å ramme inn selve landskapsbegrepet i landskapsurbanismens diskurs når hun skriver: «landskapet er et hybridobjekt i konkret forstand: en samling av materielle, faktisk gitte elementer av varierende natur eller opphav – kulturelle og teknologiske, så vel som naturlige».¹²⁸ Dette blir et utgangspunkt når hun så diskuterer hvorledes landskap som *medium* benyttes av landskapsurbanistene. Her bringer hun inn to hovedfaktorer. For det første hevder hun at bruken av ordet *medium* om et landskap, viser til en landskapsforståelse der landskapet fasiliteter eller gir (brings about) en viss effekt eller resultat. Landskap som *medium for den moderne byen* refererer dermed til landskapets rolle som å kunne organisere det urbane feltet (fabric). Dette betyr at *landskap som medium* kan brukes synonymt med forestillingen om landskap som byggestein; altså noe fysisk og konkret. Imidlertid rommer også bruken av begrepet *landskap som medium* i den landskapsurbanistiske diskursen en ide om at begrepsbruken skal kunne bevege seg *forbi* forestillingen om landskapet som et fysisk objekt. James Corner beskriver landskapet som svært tilpasningsdyktig. Med begrepet *terra fluxus* presenteres landskapet som «et unikt medium i stand til å reagere på tidsmessige endringer».¹²⁹ Vicenzotti mener at utgangspunktet i denne argumentasjonen er avvisningen av et scenisk landskapsbegrep til fordel for et instrumentelt eller performativt begrep. Landskap anses ikke lenger for å være «en passiv, naturskjønn bakgrunn, men i stedet den faktiske *motoren* i det å kunne forme nye former for urban bosetting».¹³⁰

En annen bruk av landskapsbegrepet som Vicenzotti diskuterer, er der den landskapsurbanistiske diskursen fokuserer på de immaterielle, kulturelle og symbolske dimensjonene til landskapet. Som jeg har vært inne på, beskriver Corner dette som den imaginære dimensjonen av landskapet der

---

¹²⁷ Vicenzotti, side 75. Vicenzotti bruker de engelske ordene *model* and *medium*. *Modeller* altså oversatt til *begrep* her.

¹²⁸ Vicenzotti, side 79

¹²⁹ Corner, «Terra Fluxus», side 30

¹³⁰ Vicenzotti, side 80

han blant annet refererer til viktigheten av å inkludere «kollektiv hukommelse og begjær» i prosjektene. Vicenzotti kritiserer kildebruken til Corner som hun mener er i konfliktfull, men anerkjenner også Corners søken etter en «dialektisk middelvei» som fungerer som det hun kaller «et drivstoff for hans vedvarende undersøkelser av de dialektiske potensialene til mediet hans».¹³¹

Vicenzotti avslutter diskusjonen om landskapsbegrepet med å hevde at det virker uunngåelig at *landskap*, i en landskapsurbanistisk diskurs, vil kunne anta mange betydninger. Å prøve å kontrollere bruken av landskapsbegrepet ville ikke bare være håpløst, men et tydelig tegn på uvitenhet og dogmatisme skriver hun. Likevel mener Vicenzotti at mangelen på refleksjon blant landskapsurbanister angående spenningene som skapes av de mange betydningene av *landskap*, er problematisk.¹³²

Reduksjonistisk landskapstilnærming

Vicenzottis reiser flere diskusjoner i forlengelsen av oversikten over landskapsbetydninger hos landskapsurbanistene.¹³³ En av diskusjonene kommer som en konsekvens av det hun hevder er landskapsurbanistenes forståelse av landskap som byggestein, som medium og som imaginært prosjekt.¹³⁴ På forskjellig vis refererer landskapsurbanister med dette til landskapet som et fysisk eller et mentalt *objekt*. Hun mener dermed å ha vist at objektiviserte, eller naturaliserte landskapsbegreper har en sterk plass i landskapsurbanistisk diskurs.¹³⁵ Dette er også som et resultat av en avvisning av den billedlige forståelsen av landskapet.¹³⁶ Og for Vicenzotti har denne avvisningen en pris, nemlig at med en naturalisert oppfatning av landskap, fremmes en

---

¹³¹ Vicenzotti, side 80

¹³² Vicenzotti, side 80

¹³³ Oversikten referer til hennes gjennomgang av landskap som begrep, medium og imaginært prosjekt. Vicenzotti bruker det engelske ordet *review*. Jeg har oversatt det til *oversikt*.

¹³⁴ Selv om Vicenzottis diskusjon om *medium* endte opp med to ulike forståelser av dette begrepet; som *byggestein* og som *motor*, velger hun å holde på delingen byggestein, medium og imaginært prosjekt. Dette er noe forvirrende, men jeg har likevel valgt å forholde meg til denne oppdelingen. Slik jeg forstår det, innebærer det at *medium* da ikke referer til et fysisk objekt, men mer som en *aktør*, *igangsetter* eller *motor*.

¹³⁵ Ved å forstå landskap som byggestein, som medium og som imaginært, refererer landskapsurbanister på forskjellige måter til et fysisk eller et mentalt objekt. Vicenzotti bruker det engelske «naturalized concepts of Landscape» og «naturalized conception of landscape». Jeg har valgt å bruke det norske *naturalisert oppfattelse*. Vendingen er ikke lett å oversette, men poenget hennes er at når man sammenblander natur med kultur, *naturaliserer* landskapsurbanistene både byen og landskapet, og dette tilpassede synet medfører et reduksjonistisk syn på landskapet; altså at landskapet blir tingliggjort, som et materielt objekt.

¹³⁶ Vicenzotti diskuterer også landskapsurbanistenes økologibegrep til å styrke påstanden. På side 81 skriver hun : “A reductionist approach to landscape is inevitable if and when the “science of ecology” (Weller 2006, 74), understood as “the study of species as they relate to their natural environments” (Waldheim 2006b, 43), is ascribed a crucial role in developing an understanding of landscape”.

reduksjonistisk tilnærming til landskapet.¹³⁷ Vicenzottis referer til Greet De Block som skriver at problemet med reduksjonistiske tilnærminger til landskap, er at landskapets komplekse natur reduseres til fenomener som kan kartlegges og forklares i form av kvantitativ og generaliserende vitenskap.¹³⁸ De Block observerer en "fremvekst av den 'objektive' ekspert med hans/hennes 'innovative' og presise designteknikker" innenfor landskapsurbanistisk diskurs.¹³⁹ Vicenzotti påpeker det hun kaller en fallgrube ved en slik fremvekst av reduksjonistiske tilnæringsmåter til landskapet. Hun mener at på denne måten kan de stå i fare for å romme de-politiserende eller post-politiske tendenser. Slik "forsvinner det politiske fra ligningen", mener Vicenzotti.¹⁴⁰ Hun refererer til Emily Talen som beskriver mulige konsekvenser av denne type planlegging som «sosial apati» eller «sosial likegyldighet», og til Thompson som advarer om den «store faren [. . .] at det enkelte menneskeliv blir glemt».¹⁴¹

Det estetiske dimensjonen uteblir

En annen fare ved en naturalisert oppfatning av landskap, er at den har en tendens til å overse den estetiske dimensjonen av landskapet. Som Vicenzotti påpeker i teksten, er det et skifte i landskapsurbanistisk teori *bort fra* formalistiske representasjonsbegreper og mot det hun kaller funksjonelle landskapsbegreper. Hun skriver at det faktisk virker som om motviljen mot spesifikke estetiske landskapsidealene, nemlig det pastorale, romantiske eller pittoreske, ofte fører til at landskapsurbanister forkaster landskapets estetiske dimensjon *i seg selv*. Slik blir ikke bare disse spesifikke estetiske landskapsidealene, men også den estetiske dimensjonen generelt erstattet av en primært funksjonell oppfatning av landskapet.¹⁴²

---

¹³⁷ Vicenzotti bruker begrepet reductionist approaches som jeg har oversatt til reduksjonistisk tilnærming. I følge SNL går reduksjonisme generelt ut på at all vitenskapelig forklaring skal kunne reduseres til fysisk-kjemiske forklaringer og begrepsdannelser. <https://snl.no/reduksjonisme>. I Det norske akademis ordbok er reduksjonisme forklart med følgende sitat: Reduksjonistiske forklaringer kan innebære en oppløsning av den kulturelle realitet som «ingenting annet enn» et eller annet materielt fenomen som kulturytringene opptrer sammen med. <https://naob.no/ordbok/reduksjonistisk>

¹³⁸ De Block, Greet. 2016. Ecological infrastructure in a critical-historical perspective: From engineering 'social' territory to encoding 'natural' topography. *Environment and Planning A* 48(2): 367–390.

¹³⁹ De Block, Greet. Side 383.

¹⁴⁰ Vicenzotti, «The Landscape of Landscape Urbanism», side 82.

¹⁴¹ Vicenzotti refererer til Emily Talens kapittel "The social apathy of landscape urbanism" i boka: *Landscape Urbanism and its Discontents: Dissimulating the Sustainable City*, ed. Andrés Duany and Emily Talen, 105–114. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers Talen 2013, 105). Thompson, Ian H. Ten tenets and six questions for landscape urbanism. *Landscape Research* 37(1): 7–26. 2012.

¹⁴² Vicenzotti, «The Landscape of Landscape Urbanism», side 83.

Nye spor

Vicenzotti oppsummerer artikkelen ved å peke på at de problematiske konsekvensene av naturaliserte oppfatninger av landskap som hun diskuterer, på mange vis strider mot intensjonene til landskapsurbanistene. Hun referer blant annet til landskapsurbanisten Richard Weller, som lurer på "om landskapsurbanismen undervurderer estetikk og fantasi og overvurderer operasjonell ytelse, noe som gjør den utsatt for neo-funksjonalisme".¹⁴³ Hun understreker at det ikke er intensjonene til individuelle landskapsurbanister hun vil problematisere, men strukturen i deres diskurs og hun avslutter med å introdusere to forsknings-spor hun mener kan tjene utviklingen av landskapsurbanistisk teori. Det ene er å fremme en *politisk oppfatning* av landskap. Hun mener at dette kan hjelpe landskapsurbanister til å engasjere seg i den sosiopolitiske og kulturelle dimensjonen av begrepet. Vicenzotti refererer til den amerikanske landskapsgeografen Kenneth Olwig når hun skriver at landskapet "ikke trenger å forstås som å være enten territorium eller natur; det kan også tenkes som en sammenheng mellom fellesskap, rettferdighet, natur og miljømessig rettferdighet".¹⁴⁴ Det andre sporet handler om å ta den estetiske dimensjonen på alvor. Hun mener at teorien i første rekke bør nyanseres i forhold til filosofisk estetikk. Vicenzotti påpeker at det er et sprik mellom tekst og prosjekt når hun avslutter med disse ordene:

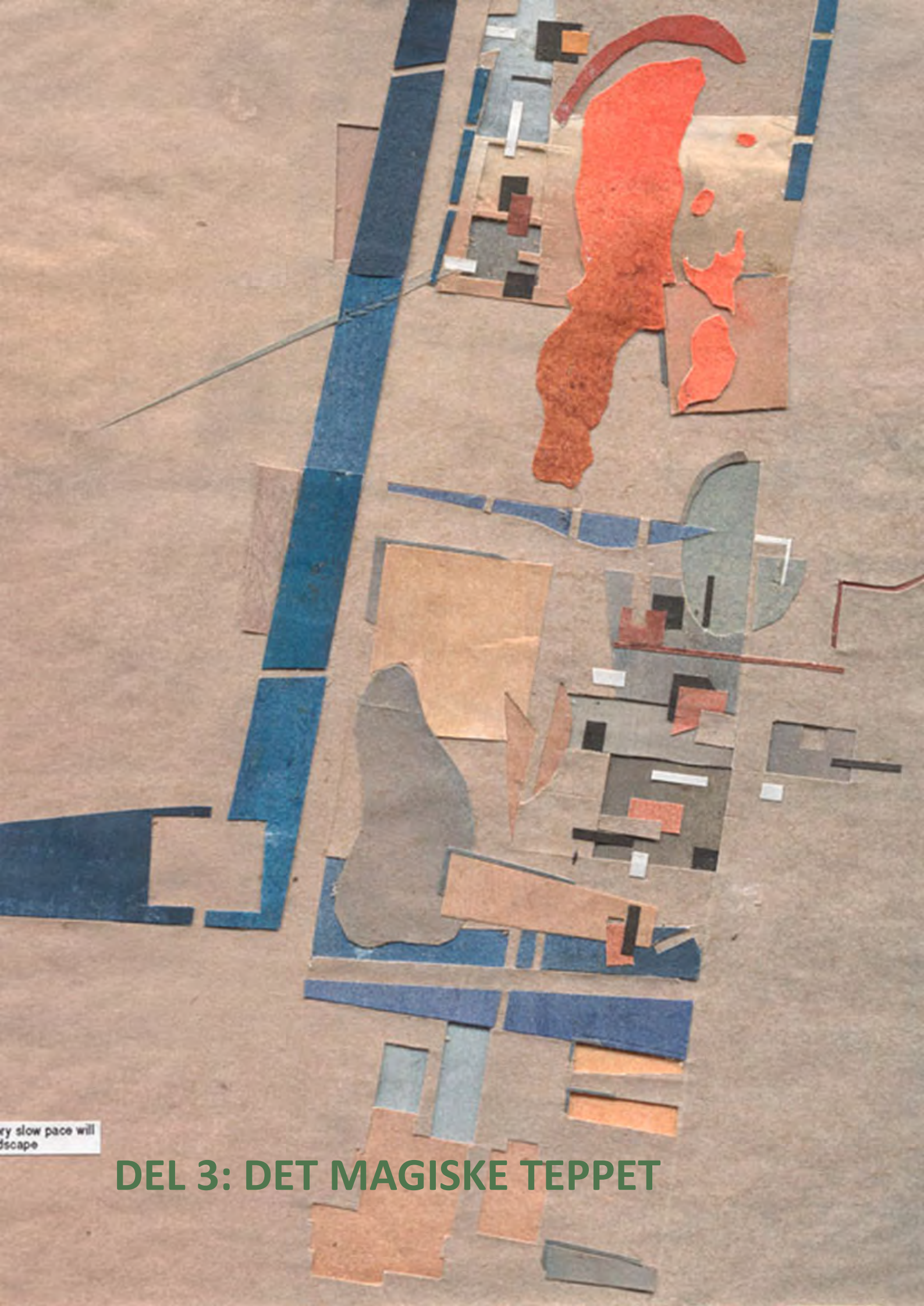
Indeed, as their most successful design projects demonstrate, landscape urbanists *do* take into account causal processes *and* cultural conditions *and* symbolic meanings *and* aesthetic concerns. It is time for landscape urbanist theory to catch up with its practice in order to further inspire and advance design.¹⁴⁵

---

¹⁴³ Weller, Richard. An art of instrumentality: Thinking through landscape urbanism. In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 69–85. New York: Princeton Architectural Press. 2006.

¹⁴⁴ Olwig, Kenneth R., Landscape, Nature, and the Body Politics. *From Britain's Renaissance to America's New World*. Madison, WI: The University of Wisconsin Press. 2002

¹⁴⁵ Vicenzotti. "The Landscape of Landscape Urbanism", side 83.

ry slow pace will
dscape

DEL 3: DET MAGISKE TEPPE

I del 3 drøftes konkurranseutkastet *Det magiske teppet* ut fra temaer som er blitt introdusert så langt i oppgaven. Delen består av fire kapitler. Første kapittel inneholder en kort introduksjon av Blå Strek samt en beskrivelse av det innleverte materialet til konkurransen. Det legges vekt på to sentrale temaer i prosjektet. Det ene er det overordnede er synet på landskapets muligheter, og det andre handler om viktigheten av tiden som en medspiller. I neste kapittel drøftes prosjektet ut fra temaer som fremtidsbilde, åpningstrekk og som prosess. Kapitlet avsluttes med å drøfte *Det magiske teppet* som et nytt landskapspråk. I det tredje kapitlet drøftes prosjektet som et samtidsuttrykk, mens fjerde kapittel inneholder analysen av prosjektet diskutert i forhold til landskapsurbanismen.

3.1 BESKRIVELSE AV KONKURRANSEUTKASTET

Blå strek

Blå Strek arkitekter var et norsk arkitektfirma som ble etablert i Tromsø i 1982 av Knut Eirik Dahl, Gunnar Hageberg og Nils Mjaaland. Kontoret ble oppløst i 1995, hvorpå Dahl startet arkitektkontoret Dahl & Uhre sammen med Kjerstin Uhre. Blå Strek stod bak flere bygg i Tromsø, og var også en del av prosjektet «Bo i nord», som ble bygget på slutten av 1980-tallet.¹⁴⁶ I 1991 fikk kontoret en delt førsteplass med sitt bidrag «Den sovende dronning» i arkitektkonkurransen om transformasjonen av et sentralt, nedlagt industriområde i Narvik. I Narvikprosjektet ble begrepet «Det avventende landskapet» for første gang etablert. I 1993 ble Blå strek invitert til å gjøre en mulighetsstudie i Finland der kontoret fikk anledning til å videreutvikle tekningen fra Narvikkonkurransen. Det er en tydelig tråd fra prosjektet i Narvik via mulighetsstudien i Finland til konkurransebidraget til Ørestaden.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Boligområdet som lå i Tromsø var planlagt som en boligutstilling tilknyttet organisasjonen Winter Cities, og skulle vise eksempler på gode klimatilpassede boliger i arktiske strøk. Bjørnsen, Tone. *Bo I Nord I Tromsø, Fra Idé Til Realitet. Et Eksperiment for Klimavennlige Boliger Og Sosiale Boformer*, 2020.

¹⁴⁷ Dette påpekes også av Dahl selv i en epost til meg i oktober 2021.

Leveransen

Beskrivelsen av *Det magiske teppet* er gjort med utgangspunkt i en artikkel av Knut Eirik Dahl publisert i det danske tidsskriftet *Byplan* i 1995.¹⁴⁸ Artikkelen overskrift er «Det magiske teppet – strukturplanene» og er ifølge innledningen konkurranseforslagets beskrivelse med mindre forkortelser. Jeg har også brukt en presentasjon av prosjektet som ligger på Dahl & Uhre arkitekters hjemmeside.¹⁴⁹ Det først og fremst disse versjonene av prosjektet som har hatt blitt sett og lest av samtidens arkitekter.

Konkurranseprosjektet er presentert i 18 kvadratiske tegninger. De er satt opp i 3x3-grid som utgjør to store kvadratiske plansjer. I tillegg er det to tekster som på hver sin måte belyser prosjektet. De første ni tegningene har overskriften «strukturplanene», og Dahl bruker begrepet «tavler» når han beskriver tegningene i artikkelteksten.¹⁵⁰ Åtte av disse tegningene viser kartutsnitt av konkurranseområdet i samme målestokk, der ulike temaer er framhevet med en tegne- og collage-teknikk. Den niende viser et utsnitt av en mindre del av planområdet i større målestokk. På tegningene er det tekst i form av engelskspråklige titler.

I *Byplan*-artikkelen vises den første plansjens kvadrat på 3x3 tegninger (strukturplanene) satt opp på en slik måte at de tre øverste viser konkurransens område i nord, de neste tre viser områdets midtre del og to av de tre nederste tegningene viser områdets sørlige del. Leser man dem loddrett, kan man lese hele konkurranseområdet som en slags situasjonsplan. Men ifølge teksten er rekkefølgen på tegningene ikke viktig, tvert imot; i beskrivelsen legges det vekt på at de kan leses vertikalt, horisontalt og diagonalt. Tegningene kan også omrokeres horisontalt, slik at nye helhetsplaner oppstår.

Dette åpner for at fremstillingen kan gi flere mulige fremtidsbilder eller scenarier. Det inviterer også til at leseren selv kan flytte om på tegningene. Prosjektet illustrerer slik en kritisk stemme til konkurransens ønske om at forslagene skal gi konkret form til det nye byområdet. Dahl skriver: «(...)utbyggingen av Ørestaden kan ikke leses lineært, verken som plan eller virkelighet.»¹⁵¹

---

¹⁴⁸ Dansk Byplanlaboratorium. *Byplan* 1/95 Februar 47. årgang

¹⁴⁹ <http://dahluhre.no/>

¹⁵⁰ Jeg kommer til å bruke ordene *tegning* og *illustrasjon* om tavlene. Jeg bruker ordet *plansje* når jeg beskriver de ni tegningene satt sammen til ett samlet bilde.

¹⁵¹ Dahl, Knut Eirik, «Det magiske teppet – strukturplanene». *Byplan* 1/95 Februar 47. årgang s.20-25, 1995.

Tegningene skal i stedet invitere til en diskusjon av muligheter og utfordringer ved at de representerer det som beskrives som *ni ulike søkelys*, som skal åpne tenkingen om den fremtidige utviklingen. Tittelen på prosjektet, «The Magic Carpet», gir indikasjon på at uventede ting kan oppstå. Endringsmulighetene kan overraske og åpne for nye lesninger.

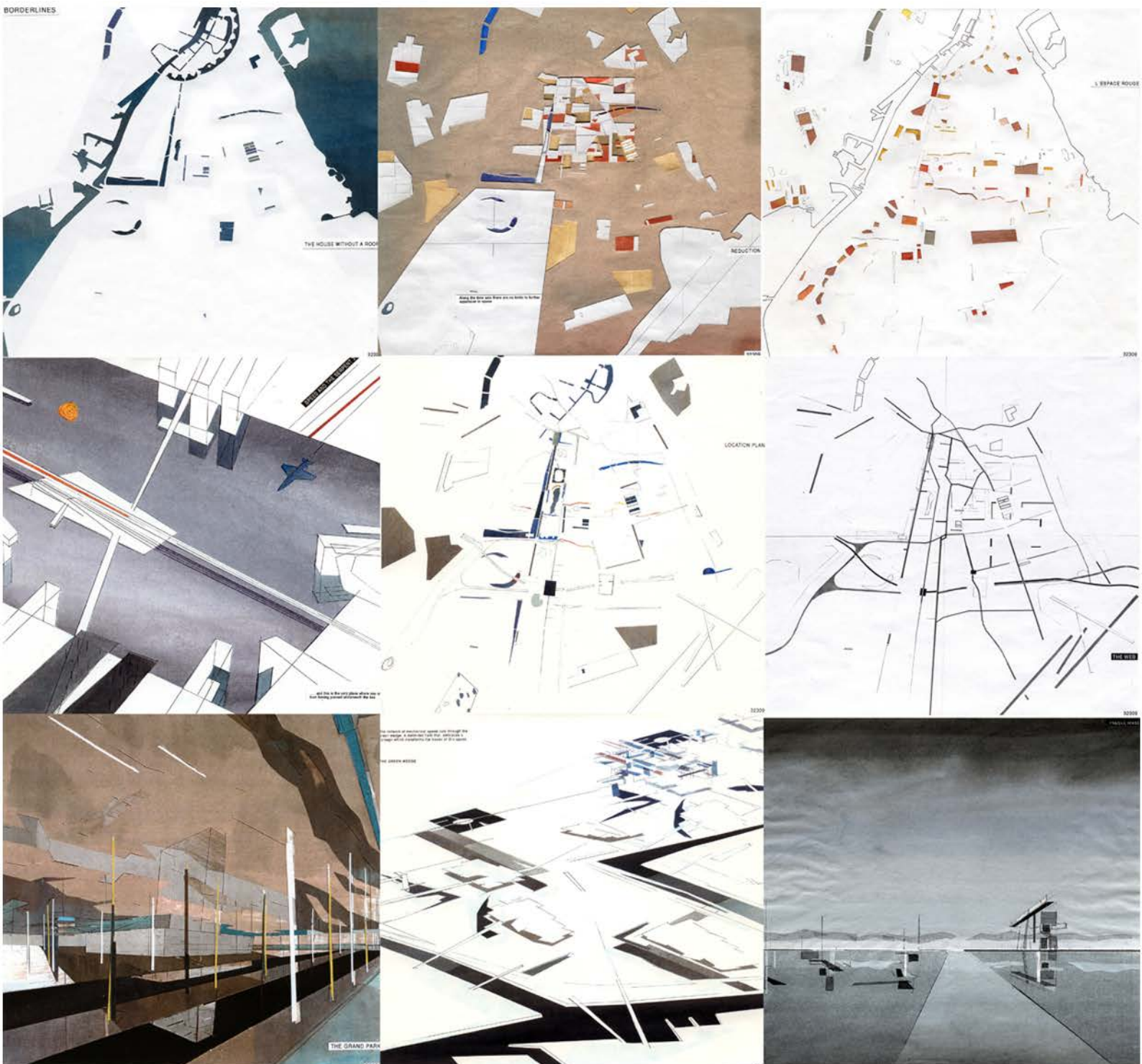

I oppgaven bruker jeg Dahl når jeg referer til teksten i prosjektet. Grunnen er at han står oppført som forfatter av artikkelen i *Byplan*. I realiteten kan det være flere som står bak teksten. Forfattere av konkurransen er, som jeg har vært inne på, arkitektkontoret Blå Strek.

Figur 10 – Den første plansjen med 9 bilder. Tittel på tegningene fra øverst til venstre:
 Master plans - The magic carpet - Flash forward
 Resistance - Fields of exploration. Limits of exploration - Nature as arena?
 Reduction - The Oresund connection - The extended field

Figur 11 – Den andre plansjen med 9 bilder. Tittel på tegningene leses fra øverst til venstre:
 The house without roof – Reduction – L'espace rouge
 Speed and the serpent – Location plan – The web
 The grand parc – The green wedge – Fragile image

Plansjen med de ni andre tegningene har ingen samlet overskrift. Her belyses temaer og delområder, eller det som kalles «touchstones» i prosjektet. Enkeltbildene har også engelske titler. Alle de 18 tegningene er laget med en collageteknikk der det brukt lag på lag av det som ser ut som ark med akvarellmaling. I mange av tegningene er det kartreferanser, men enkelte har det ikke. De er montert på enkelt gråpapir som det også er skåret i, slik at illustrasjonene får en dybde. I teksten beskrives tegningene som delvis plan, delvis kart, delvis bilde og delvis reise. De beskriver et nytt landskap som ifølge teksten, består av i hovedsak fire elementer, eller «hinner».

Som fire hinner studeres vannflatens mulige formasjoner, selve grunnen, bakkens form og stofflighet, vegetasjonens form og dimensjon og selve veinettets mulige nye konsept. Dette kommende landskapet utforskes gjennom kontrapunkter og interaksjonsfelt.¹⁵²

Vi kan altså lese tegningens fargeflater som ulike landskapselementer. Konkurransetomten utforskes gjennom større felt, men også nevnte «touchstones», som er strategiske steder der prosjektet diskuterer mulige tiltak.

Teksten er avgjørende for å kunne forstå prosjektet, og som nevnt er den presentert i to deler med ulik karakter. Den første teksten består av en introduksjon og deretter en relativ konkret beskrivelse av forslaget med henvisninger til tiltak i konkurranseområdet. Den andre teksten er mindre konkret og åpner opp handlingsfeltet, både idémessig og fysisk, og viser en vilje til å ikke la seg begrense av verken den tid eller det rom som konkurranseprogrammet la opp til.

Både tekstene og tegningene bryter med etablert praksis for illustrasjoner og språk i arkitektkonkurranser. Illustrasjonene viser ikke bebyggelse eller infrastruktur på måter vi er vant med, og teksten har et språk som benytter ukonvensjonelle begreper i både omtale av arkitektur og planlegging. Teksten har fått en form som fremstår mer i retning av en litterær tekst fordi den ikke forklarer tegningene, men er i stor grad et selvstendig kunstnerisk uttrykk.

Den noe krevende tilgangen til prosjektet gjør at det ikke er enkelt å beskrive eller analysere prosjektet på en konvensjonell og systematisk måte. Jeg har valgt å bruke de to tekstene som et av hovedmaterialene for lesningen. Jeg gjengir også en del av originalteksten som sitater. Dette er fordi mye av formidlingen av prosjektet nettopp ligger i de faktiske formuleringene. I det neste kapittelet konsentreres lesningen av prosjektet rundt to sentrale temaer. Det overordnede er synet på landskap, det andre er tidsaspektet.

---

¹⁵² Dahl. "Det magiske teppet - strukturplanene", side 20.

3.2 PROSJEKTETS HOVEDSTRATEGIER

Bakgrunnen for prosjektet Blå Strek gjorde i Finland i 1993, var at det skulle legges til rette for en hurtigtogforbindelse mellom Helsinki og Tampere. Flere arkitektkontorer ble invitert til å delta i en mulighetsstudie der det skulle undersøkes hvilke konsekvenser dette kunne få for byutviklingen. Her skulle det ikke kåres noen vinner, og fraværet av konkurranseelementet var nok med på å bidra til at de taktiske avgjørelsene som ofte former et konkurranseforslag ble unngått.¹⁵³ Dermed kunne Blå Strek gå dypt inn i problemstillinger de var opptatt av, og leverte et prosjekt som har flere likheter med *Det magiske teppet*.¹⁵⁴ I Finlandsprosjektet *Appearing and disappearing landscape* videreutviklet Blå Strek sitt register i å beskrive landskapets mange nyanser, variasjoner og muligheter. Analysene og funnene i arbeidet med det finske skogs- og innsjølandskapet viste seg å kunne overføres til det åpne landskapet på Amager. Til tross for ulikhetene i landskap og skala, kan man lese ut en metode med to hovedelementer som ble testet ut i begge bidragene. Første element handler om landskapsyn. Det er det eksisterende landskapet som er utgangspunktet for prosjektene. I dag kan dette virke som en innlysende innfallsvinkel for de fleste, men sammenliknes prosjektet med de andre Ørestaden-bidragene, er det ingen andre som har denne tilnærmingen. Det andre, viktige element er tiden som medspiller. Tiden blir til en faktor som skal sikre kvalitet og riktig skala.

Landskap og motstand

Blå Strek bruker det eksisterende landskapet som et premiss i prosjekteringen. Gjennom undersøkelser utvikles kunnskap, verdier og holdninger som gjør at landskapet deles i to kategorier: områder der det kan bygges og områder der det ikke bør bygges. Den første kategorien er landskap som forberedes for å kunne innta en aktiv rolle i en mulig byutvikling. Forberedelsene skjer gjennom å styrke eksisterende landskapstrekk eller etablere nye, strategiske landskapselementer som vil kunne yte motstand i en kommende byutvikling. Den andre kategorien er altså områder der det ikke foreslås tiltak. Det kalles *det urørte landskapet*.

---

¹⁵³ Wingren, Carola. I begynnelsen var PLATSEN, *Utblick landskap* 3-95. s29. Her skriver Wingren om både prosjektet i Tampere og Ørestaden.

¹⁵⁴ Prosjektet «Appearing and disappearing landscape» ble lastet ned fra Dahl Uhre sin hjemmeside. Forfattere av prosjektet er Blå Strek ved Knut Eirik Dahl og Nils Mjaaland. http://dahluhre.no/dokumenter/onlinepapers/Dahl_Mjaaland_blue-line_Appearing-And-Disappearing-Landscapes_1993.pdf

I teksten fra Ørestadskonkurransen kan vi lese en beskrivelse av hvordan landskapet forberedes under overskriften «Motstand»:

Vårt konsept er enkelt. Det er en svært sakte vandring, med en skala av virkemidler, langs forskjellige livslinjer, for å hindre og påvirke utbygningens form og innhold. Hvert enkelt element, hvert spor som beskriver det kommende produserte og mentale landskap er å betrakte som noe som yter motstand. En kanal eller sjø formulerer en ideverden for det som kommer. En plantet skog som vokser i 20 år, avkrever respekt og omtanke. Et felt der all natur er under omdanning i 30 år setter søkelyset på seg selv, og blir et alternativ til enhver utbyggingsstrategi. Vårt konsept er å undersøke hvordan et slikt kommende landskap kan ta form og yte motstand – med andre ord gi form, i tid.¹⁵⁵

Slik jeg ser det, formulerer denne passasjen tre strategier. Den første handler om å definere det eksisterende landskapet som en ressurs ved gi det økt betydning i nye sammenhenger. Det står videre: «Landskapet må lades med en ny energi, en estetikk som kan gjøre det mulig å oppdage og avgrense det urbane potensiale.»¹⁵⁶ Et viktig begrep her er *å lade*. Som man lader batteri, skal landskapet styrkes slik at det kan virke på en bedre måte. Det betyr at bare det å løfte oppmerksomheten mot landskapets iboende egenskaper og kvaliteter, vil kunne ha innvirkning på den nye byen som skal bygges.

Den andre strategien handler om å innføre nye landskapselementer som skaper det de kaller en *motstand i en framtidig by*. Nye landskapselementer som foreslås, er først og fremst vann og trær (skog). Dette er elementer som over tid vil kunne få en voksende betydning i området og slik representere varig infrastruktur og kvaliteter i en kommende bebyggelse. En plan eller tegning kan alltid endres, men en plantet skog vil kunne yte større motkraft som en faktisk etablert kvalitet på bakken. Landskapskvalitetene vil altså virke prosessuelt. Ved at skogen vokser eller bruken av vannkanten økes, vil elementene bli tydeligere og sterkere og slik bidra til stadig nye tolkninger for den kommende byen. Endring av landskapet handler ikke bare om å innføre skala og stofflighet; det handler også om å innføre opplevelser, fortellinger og sanselighet i området, som når det står: «Når det gjelder urbane mellomrom som rommer alle avskygninger av natur, vil endringer og tap endre hele mentale tilstander.»¹⁵⁷ Landskapselementene vil virke som mentale goder også i løpet av den tiden området ennå ikke er bebygd.

En tredje strategi er å skape grenser for det de kaller uinntakelige landskap.

Hele feltet med våtområder utforskes i årevis framover slik at redselen for tomrommet, det ikke bearbejdet kan slippe taket hos planleggerne og erkjennes som en kvalitet. Dette feltet underdeles og enkelte områder gis form som «Uinntakelige».(...)konseptet betrakter

---

¹⁵⁵ Dahl. "Det magiske teppet - strukturplanene"

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Dahl. "Det magiske teppet - strukturplanene".

våtområdene som et avventende landskap, der andre alternativer vil tvinge seg fram, i tid.¹⁵⁸

Teksten formidler en oppfordring til å la våtområdene ligge i fred og i stedet for å fylle det med program, betraktes det ubearbeidete som en egen kvalitet i seg selv. Teksten inviterer planleggerne til å omfavne et *avventende landskap* og dermed slippe anstrengelsene for å skulle måtte foreslå hva det skal brukes til.

Tid som medspiller

Holdningen til tid er interessant, fordi den betraktes som en medspiller i prosjektet. Det handler ikke om å forutse framtiden og hva den konkret vil medføre, men i stedet å inkludere den som et materiale som kan styrke prosjektet. For gjennom tidens virkning på landskapselementene vil de kunne virke sterkere, og våre erfaringer i og om dem stadig bli rikere, og slik blir tiden en alliert i å sikre kvalitet og en menneskelig skala.

Tiden er altså vesentlig når det gjelder å lade landskapet, men prosjektet bruker også tidsbegrepet når ulike prosesser skal beskrives: «I forholdet til landskapets livslinjer er 30 år kort tid. I plansammenheng er det lang tid, og setter søkelyset på alle foreteelsenes hastighet og fortetting.»¹⁵⁹ Passasjen illustrerer hvordan tid og prosess og hastighet blandes sammen. I teksten skrives det om ulike hastigheter; om den mekaniske bevegelses høye hastighet som komprimerer landskapet, om landskapets egen langsomhet og om byutviklingens hurtighet. Motstanden som etableres er en måte å befeste steder eller elementer i landskapet på. Slik kan de stå imot byutviklingens hurtighet og heller holde fast i sin egen hastighet (det vil si: langsomhet). Det å holde igjen, slik at man kan skaffe seg tid og mulighet til å oppdage de kvalitetene denne nye byen kan ha og få, blir som et slags kriterium for utvikling av Ørestaden:

Ved en slik reise i tid, finnes mulige endringer som møter den urbane forestillingsverden i ukjent tid og rom. (...) Dette er under påvirkning av den kompresjon som det utsettes for gjennom de nye mekaniske hastighetene sin inntreden, og fremfor alt fra vekten av de investeringer, den ideverden som Ørestaden representerer. (...) med en slik mulig framtid dukker en Ørestad fram som like gjerne er kvadratisk som lineær, hvis man ser tilbake fra en slik fiksjon – en slik urban utgraving i framtiden.¹⁶⁰

Det utforskes her en tidsproblematikk i flere dimensjoner eller som motpoler: Prosjektets korte tidsperspektiv i relasjon til landskapsutviklingens lange perspektiv. Bilistens raske bevegelser og

---

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Dahl. "Det magiske teppet - strukturplanene"

korte visuelle oppfattelser av landskapet i forhold til de bofastes langsomme, mer inngående og detaljerte oppfattelse. Prosjektet fordypet seg i tidsproblematikken og forsøker finne en måte å beskrive flere mulige hendelsesforløp på.

3.3 DRØFTING AV DET INNSENDETE MATERIALET

Ut fra grunnlag etablert så langt i oppgaven skal jeg drøfte prosjektet som svar på konkurransegrunnlaget. Dette innebærer en diskusjon om prosjektet som åpningstrekk og prosess. Denne drøftingsdelen avsluttes med å diskutere prosjektet med utgangspunkt i holdning til landskap og et nytt landskapspråk. Deretter skal jeg drøfte prosjektet ut fra den teoretiske rammen som ble presentert i del 2. *Det magiske teppet* diskuteres som et landskapsurbanismeprojekt.

Det skjøre bildet

Som beskrevet i del 1, inneholdt kapitlet *Landskapsoppfattelse og byideal* i juryrapporten en oppdeling av de innsendte prosjektene i tre hovedkategorier kategorisert ut fra relasjonen mellom byform og landskap. Første kategori var prosjekter som danner en mur, eller en konkret avgrensning mellom by og landskap. Disse prosjektene viser illustrasjoner inspirert av klassiske, europeiske bykjerner. Andre kategori var prosjekter som «fletter» by og landskap. Her viser fremtidsbildene bebyggelse som øyer i et omsluttende landskap. Tredje kategori ble beskrevet som *prosjekter som utfordrer den skarpe motsetningen mellom natur og kultur, og i stedet visuelt blander by og landskap*. *Det magiske teppet* settes i denne kategorien. Som jeg var inne på i kapittel 1.3, viser vinnerprosjektene forslag til framtidig bebyggelse i plan og perspektiver. *Det magiske teppet* unngår å vise et konkret fremtidsbilde. I forslagens tekst kalles tegningene isteden *det skjøre bildet* eller *fragile image* fordi de undersøker noe vi ennå ikke vet hva skal bli. Prosjektet går altså ikke inn i diskusjoner om bebyggelsesstruktur, men beskriver mer en prosess der det er landskapet som skal styre byens overordnede struktur og kvalitet.

Det er flere diskusjoner som reises med dette. Diskusjoner som omhandler holdninger til det eksisterende landskapet og om rollen til de nye elementene som innføres. Men ikke minst, reises diskusjoner om hvordan å styre prosessen over tid og hvordan formidlingen av denne skal foregå.

Landskap og åpningstrekk

I kapittel 3.1 beskriver jeg hvordan Blå Strek tar utgangspunkt i det eksisterende landskapet. I dette kan man lese en form for ydmykhet ved at prosjektet blir sett på som en liten del av et forløp som omhandler konstante landskapsendringer over tid. Men dette er ikke en entydig holdning, for det er åpenbart at Blå Strek også vil sette sitt merke på landskapet, og dermed bidra til endring. I 1995 skrev professor i Landskapsarkitektur, Carola Wingren, en artikkel om Blå Streks prosjekter i det svenske magasinet *Utblick*. «Blå Strek oppfattar inte i första hand sin roll som en bevarare av befintliga värden, utan snarare som en utvecklare av dem.»¹⁶¹ Utsagnet støtter opp tanken om at Blå Strek på den ene siden anser at prosjektet har en ubetydelig rolle i et større tidsperspektiv, samtidig som det representerer en mulig aktør i prosessen med å gi deler av landskapet andre eller nye utviklingsmuligheter. Ikke minst er konkurransetekstene preget av denne viljen til å påvirke utviklingen. Der skrives det fram en landskapstilnærming som er preget av at eksisterende landskapskvaliteter løftes fram, men det foreslås også nye landskapselementer. Felles for de nye elementene er at det etableres avgrensinger som kan utgjøre retningslinjer og katalysatorer i reaksjonen mellom stedet og en kommende by.

I en artikkel i tidsskriftet *Byplan* skriver Jens Kvorning om alle de premierte prosjektene i Ørestadenkonkurransen. *Det magiske teppe* trekkes fram i flere sammenhenger.¹⁶² Han mener de landskapselementene som foreslås i prosjektet, danner en motstand som kan stå imot byutviklingens hurtighet. Med dette sikter han til raske prosesser som kan resultere i realiseringen av enkeltprosjekter uten blick for større stedlige sammenhenger.¹⁶³ Ved å befeste steder med ulike kvaliteter vil man ikke bare skaffe en motstand mot hurtigheten, den skal også sørge for at vi skaffer oss tid til virkelig å forstå hva slags by vi kan få eller vil ha.

I denne påpeging af betydningen af dannelsesprocessens hastighed har de sandsynligvis mere fundamentalt nærmet sig programmets krav om at tage hensyn til den menneskelige skala, end dem der forsøger at diskutere dette som et spørgsmål om proportioner og takter i den fysiske struktur.¹⁶⁴

Kvorning bruker begrepet «en egen dannelsesdynamikk» når han peker på hva som skiller dette prosjektet fra de andre bidragene. Han mener prosjektet står langt fra den funksjons- og sektortenkning som han mener preger samtiden. I stedet jobbes det med elementer som kan danne motstand; skogen, kanalene og parken, og med infrastrukturen og stasjonene skapes de

---

¹⁶¹ Wingren, I begynnelsen var PLATSEN, *Utblick landskap* 3-95. s 30.

¹⁶² Kvorning, Jens "Ørestaden til tiden". *Byplan* 1/95 Februar 47. Årgang s.2-19, 1995

¹⁶³ Forelesning ved AHO oktober 2019 med tittelen «Bypolitikk og planlegging».

¹⁶⁴ Kvorning, Jens "Ørestaden til tiden", side 4

første bestemmelsene av Ørestadens struktur. Bebyggelsesstruktur diskuteres ikke, i stedet brukes begreper som «å innpode områder og steder med motstand og energi», skriver Kvorning. For Kvorning kan prosjektet sees på som en strategi for å senke hastigheten i utviklingen av området.

I kapittel 1.4 skriver jeg om Kvernings begrep «åpningstrekk». Kvorning bruker ikke selv dette begrepet når han beskriver *Det magiske teppet*, men jeg mener begrepet er beskrivende på de landskapselementene som innføres. Åpningstrekkene i prosjektet er ikke bare en anledning til å styre en kommende byutvikling, men også en mulighet til å bremse hastigheten i de viktige avgjørelsene. Det er dermed ikke bare en modning av landskapet som skjer, men også en modning for beslutningstakerne.

Jeg mener dette også er en helt bevisst konsekvens for Blå Strek. Teksten til prosjektet avslutter med å spørre om kanskje byutviklingen skal og vil skje andre steder:

Tegningen (fragile image) definerer i hovedsak det bygde som speilinger. En undersøkelse med Ørestadens økonomiske energi og basis i den større geografiske dimensjon kan føre til at store deler av det «autentiske» landskapet langs tomten (den siste dinosaur) får hvile i fred. (...) The spirit is bound to be found elsewhere.¹⁶⁵

Blå Strek vil ikke akseptere de begrensningene i tid og rom som programmet beskriver. De vil i stedet avgrense det store feltet, omdefinere og gjenvinne det fra de store hastighetene og dermed skape et annet landskap som kan utvikle seg over et betydelig lenger tidsrom og i relasjon til et større geografisk rom. Prosjektet åpner faktisk opp for at landskapet får «hvile i fred» og at ingen utvikling vil skje i Ørestaden, noe som er en ganske uvanlig oppsummering i en byplankonkurranse. Men stillstand er selvsagt ikke en sannsynlig mulighet. Det er heller slik at Blå Strek introduserer ulike brikker i en pågående prosess som vil kunne bremse for raske og dermed mulige uheldige beslutninger.

Prosess: Spillet om Ørestaden

Når Knut Eirik Dahl snakker om *Det magiske teppet* i ettertid, brukes tittelen *The Game of Ørestaden*.¹⁶⁶ De foreslåtte landskapselementene kan sees på som spillebrikker, der ulike påvirkningskrefter kan utløse forskjellige løsninger i den framtidige bydannelsen. I både Finlandsteksten og teksten til Ørestadskonkurransen er begrepet *Det magiske teppet* brukt som et

---

¹⁶⁵ Dahl, Knut Eirik, "Det magiske teppet - strukturplanene", side 24

¹⁶⁶ I en epost til meg i oktober 2020 beskriver Dahl Ørestaden-prosjektet som «The Game of Ørestaden» og som ble videreutviklet til «Spillet om Tromsø» i 1995.

bilde for å illustrere det uoversiktlige feltet av endringskrefter som gjør byutviklingen uforutsigbar: som på et magisk teppe kan vinden snu og ta deg et helt nytt sted, men der landskapselementene likevel vil kunne holde noen kvaliteter fast på bakken. Men *Det magiske teppet* som tittel på Ørestadenkonkurransen kan også vise til effekten av den mulige omrokkingen på rekkefølgen av det de kaller tavlene. Slik blir de ni tegningene et helt konkret sett med spillebrikker som kan fungere som et diskusjonsverktøy i en byutviklingsprosess.

Jeg mener introduksjonen av byplanlegging som et spill og et diskusjonsverktøy er nok et eksempel på dette prosjektet som en motstemme til de øvrige konkurranseutkastene. Det representerer et tydelig statement i dets avvisning av arkitektens rolle som masterplaner, altså som en som illustrerer et arkitektonisk framtidsbilde. Jeg mener også at det er i denne holdningen at mye av realismen i prosjektet ligger. Realismen ligger i å innse at det er umulig å lage et troverdig framtidsbilde som samtidig skal kunne håndtere den sammensatte prosessen området skal utettes for. Og realismen ligger i å vise hvordan man i stedet kan bistå til selve byutviklingsprosessen ved å utvikle et verktøy som kan brette ut et tolkningsrom i en videre diskusjon om stedets utvikling.

Et nytt landskapspråk?

Tilbake til juryrapportens kategoriseringer av konkurranse-forslagene. Mens de første to kategoriene beskrives som velkjente, tydelige holdninger, mener jeg at språket i rapporten avslører at den tredje kategorien er mer «uren» og vanskeligere å beskrive. Utgangspunktet for konkurransen var å bebygge deler av «den grønne kile», men som jeg eksemplifiserer i del 1, er det en sprikende og utydelig holdning til landskapets rolle og betydning i den ønskede byutviklingen. Jeg mener *Det magiske teppet* kan leses som et forsøk på å skape en egen «landskaps-stemme» for området. Jeg mener at prosjektet, både som tekst og bilder kan leses som et forskningsarbeide for å teste ut et nytt landskapspråk og at både tekst og illustrasjoner kan sees på som strategier for å etablere en ny terminologi og et nytt blikk for å beskrive landskap i arkitekturen.

En sakte vandring

Det var de fascinerende illustrasjonene som fanget min oppmerksomhet første gangen jeg ble introdusert for prosjektet og som ga det en grensesprengende karakter. Dette var bilder som både var kunst, arkitektur, kart og illustrasjon. Tegningene på plansjene var abstrakte, det var lite

informasjon, men interessant og ikke minst vakkert og gåtefullt, fordi det var mye jeg ikke forstod. I sin artikkel skriver Wingren følgende om dem:

Det pågående liv og den levande förvandlingsprocessen som Blå Strek vil visa fram blir nästen osynliga i dess arena, näst intill perfekta illustrationer som på långt när säger så mycket som texterna. Men kanske är det ett sätt att släppa tanken fri, att skapa renhet och tomhet hos läsaren som hos ett oskrivet blad.¹⁶⁷

Det at illustrasjonene ikke inneholder mye informasjon snus her til noe positivt. Wingren mener det setter tanken fri, og jeg tolker det slik at vi dermed frikoples fra forventninger om at dette skal forstås på tilvart vis. I de øvrige konkurransebidragene blir hvert valg som er gjort pedagogisk forklart. I Det magiske teppet derimot, kan lesningen delvis sammenliknes med et møte med et moderne kunstverk der det i stor grad er opp til betrakteren å innta rollen som en aktiv deltaker i opplevelse og fortolkning.¹⁶⁸ Jeg mener illustrasjonene er en del av det nye landskapspråket Blå Strek ønsker å fange. Kartreferansene holder oss fast til stedet og antyder stedlige ressurser. Samtidig åpner de opp for et fortolkningsrom som setter i gang en prosess og åpner en diskusjon som stadig kan ta nye vendinger. Dette forsterkes ikke minst ved muligheten for å bytte om på rekkefølgen på tegningene.

De urbane idealene lyser sterkere enn landskapsforståelsen. Det urbane rommets grenser er et intellektuelt hinterland. Forholdet mellom det bygde og landskapets videre liv er dømt til å være et hovedtema i det kommende urbane rom.¹⁶⁹

Sitatet illustrerer hvorledes forfatterne peker på hvordan språket for byidealer dominerer i samtidsdiskursen. Dette illustreres videre i et eksempel de bruker i både Finlands- og Ørestaden-teksten. Her beskrives åpningsscenen i Wim Wenders film *Paris, Texas*, der hovedkarakteren Travis Henderson vandrer på kryss og tvers gjennom ørkenlandskapet, som om han følger nettverket i en imaginær by.¹⁷⁰ Henderson følger altså byens logikk i møte med det nådeløse landskapet. Blå Strek bruker dette eksemplet for å illustrere at vi, planleggerne, anvender byens rammeverk for å tolke, forstå eller rett og slett håndtere møtet med landskapet. «Og konkurranseprogrammet påfører grunnlandskapet en urban terminologi der forholdet til dette landskapet er uavklart.»¹⁷¹ Det konstateres her at konkurranseprogrammet for Ørestaden gjør det samme: det mangler et presist

---

¹⁶⁷ Wingren, I begynnelsen var PLATSEN, side 34.

¹⁶⁸ Kunstopplevelse er et eget felt i kunstteorien og er ikke tema for denne oppgaven. Det jeg her sikter til er det man kan kalle en relasjonell kunstopplevelse som i den senere tid har vært teoretisert av kunstteoretikeren Nicolas Borriaud. Borriaud definerer kunst som en møtetilstand, der begrepet «relasjonell estetikk» brukes for å beskrive en rekke moderne kunstverk.

¹⁶⁹ Dahl, "Det magiske teppet - strukturplanene".

¹⁷⁰ Dahl. "Det magiske teppet - strukturplanene", side 23. Henderson er spilt av Harry Dean Stanton. Filmen kom ut i 1984

¹⁷¹ Dahl, "Det magiske teppet - strukturplanene".

språk for å beskrive og problematisere landskapets rolle. *Det magiske teppet* påpeker fraværet av språk og er samtidig et forslag til en ny type tilnærming til landskap.

Så hvordan skal man skrive fram en landskapstemme? I Wingrens artikkel diskuterer hun hva det er å forstå et landskap. I det hun kaller et moderne teknikk-fikserte samfunn finnes det ofte en streben etter å gjøre landskapsanalyser på en slik måte at analysene skal bli de samme, uavhengig av hvem som gjør dem. Wingren mener at man i slike prosesser går glipp av de ikke-målbare verdiene, eksempelvis de menneskelige opplevelsene eller de store historiske landskapsammenhengene. Blå Streks prosjekter virker slik som en motvekt til en mer naturvitenskapelig holdning. Hun skriver: «De inneholder en humanism, en sinnlighet och en poesi som varit frånvarande, från de flesta landskapsanalyserande projekten i Sverige, i många år.»¹⁷² Denne sanseligheten og poesien Wingren sikter til, mener hun kan leses ut av både tegningene og teksten. Hun trekker fram eksempelet der Blå Strek beskriver tegningene både som kart, bilde og reise. I Finlandsteksten forklarer de at dette er en ny måte å utforske og beskrive et «produsert og spirituelt landskap på».¹⁷³ Det representerer en annen måte enn den som tilbys gjennom studier med fokus på det landskapet som studier fra motorveien eller den nye togforbindelsen tilbyr. I Ørestadenteksten refereres til samme beskrivelse av tegningene som etterfølges av «Bare handlinger og vandringer utført i et veldig sakte tempo kan lede oss inn i det kommende landskapet.»¹⁷⁴ Igjen er vi tilbake til nødvendigheten av tiden som en medspiller. Den sakte vandringen beskriver en tilnæringsmåte der man gjør seg kjent og finner ulike virkemidler for å forhindre og påvirke en mulig utbyggings form og innhold.

Et annet moment som jeg tidligere har nevnt, omhandler konkurranseforslagets fravær av forklarende prinsipper som vi er vant med fra andre konkurransebidrag, men først og fremst mener jeg det er setningene og teksten *i seg selv* som bidrar til dette nye, mer eksperimentelle språket. Forfatterne vil granske hvilke nye eller uventende ord som kan brukes på kjente fenomener for at vi som lesere skal kunne se det med nye øyne. Eksempler på dette er at tegninger kalles «tavler» og overflater kalles «hinner». Et annet eksempel er bruken av begrepet «mekaniske hastigheter». Slik jeg forstår det, handler det om bil- og togtrafikk, men ved bruken av ordet hastighet, blir også dette en del av hele området tidsdynamikk som jeg har vært inne på:

Tyngden av masse og faktisk virkelighet vil endre hele den geografiske skala som denne oversiktsplan setter søkelyset på. Med tyngde menes i dette tilfelle den påvirkningsverden som vil stille omgivelsene i et konstant endringsbilde. Det er derfor umulig å definere

---

¹⁷² Wingren, I begynnelsen var PLATSEN.

¹⁷³ Blå Strek. *Appearing and disappearing landscapes*. I Wingrens tekst refereres dette til på side 30.

¹⁷⁴ Dahl, «Det magiske teppet - strukturplanene».

Ørestaden uten å se til side i tid og rom. Man finner ikke det nye urbane landskapet som Ørestadens initiativ frambringer ved å studere den avgrensede tomten alene. Heller ikke dens indre landskap. Spillereglene for Ørestaden utvider dermed spillerommet.¹⁷⁵

Eksempelet over er illustrerende. Tyngden av masse kunne vært erstattet med bebyggelse eller økonomiske krefter, men bruken ordet tyngde gjør at virkningen av endringer forsterkes. Den direkte koplingen til tid og rom fortetter innholdet, og referansen til et indre landskap er ikke lett å forstå. Handler det om den forestillingsverdenen leseren selv sitter med? Eller hvilke erfaringer dagens brukere av området har? Er det alt dette som utgjør spillereglene? Det er mye vi ikke får svar på. Det kan virke på to måter: på ett vis kan det virke åpnende for tolkning, men på en annen måte kan det også tilsløre prosjektet. For egen del fungerer tekst og bilder som en kritikk til programmet og oppgaven, samtidig som det åpner opp en ny tilnærming til landskapet. Lesningen av landskapet åpnes ikke bare med beskrivelse av form, men også med fortellinger og nye mentale bilder. Som når det på en tegning vises en rød skog og teksten er slik:

L'Espace rouge – tegningen drøfter skog som «verdener»... Tegningen er ikke en rekonstruksjon av et begrep, men en mulig fremtidig oppdagelse i ukjent tid. "Min barndoms skov" er under utfoldelse, den er del av noe større enn seg selv.¹⁷⁶

Jeg mener at teksten sammen med tegningene gir en helt egen «aura» til prosjektet der teksten og tegningene i prosjektet *i seg selv* kan leses som en lading av Ørestaden-landskapet.¹⁷⁷ Slik vil alles lesninger av prosjektet bli en del av våre felles tolkninger og mentale bilder, og på den måten vil det berike en felles forståelse av landskapet.

3.3 DRØFTING AV DET MAGISKE TEPPE SOM SAMTIDSUTTRYKK 1990-TALLET

Både Wingren, Kvorning og jeg oppfattet dette prosjektet som noe nytt i en skandinavisk kontekst da det kom. Det handlet om prosjektets utsagn, både som innhold, tekst og representasjon.

Samtidig er *Det magiske teppet* laget i en tid der det ikke var enestående å jobbe på tilsvarende måter. Som beskrevet i oppgavens del 1 fantes det en rekke arkitekter som både eksperimenterte

---

¹⁷⁵ Dahl, "Det magiske teppet - strukturplanene".

¹⁷⁶ Dahl, "Det magiske teppet - strukturplanene".

¹⁷⁷ Aura-begrepet stammer opprinnelig fra Walter Benjamins essay «Kunstverket i reproduksjonsalderen» skrevet mellom 1936 og 1939. Auraen er en kunstnerisk "utstråling" av autensitet; en Her-og Nå-status som bare et kunstverk kan ha, og som aldri en teknisk reproduksjon kan få. For meg handler ikke Aura her om den ekte-heten Benjamin skriver om, men om en egen stemning/utstråling/kraft som tegningene sammen med teksten utgjør og som skaper rom for assosiasjoner og nye mentale bilder.

med sjangerblanding i tekst og leverte illustrasjoner med et høyt abstraksjonsnivå. Det fantes flere internasjonale forbildeprosjekter der landskapet var en medskaper i prosessen og ikke minst; samtidige arkitekter og landskapsarkitekter hadde begynt en diskusjon om hva som kan planlegges og hva som ikke kan, noe som var starten på å utvikle strategiske prosjekter.

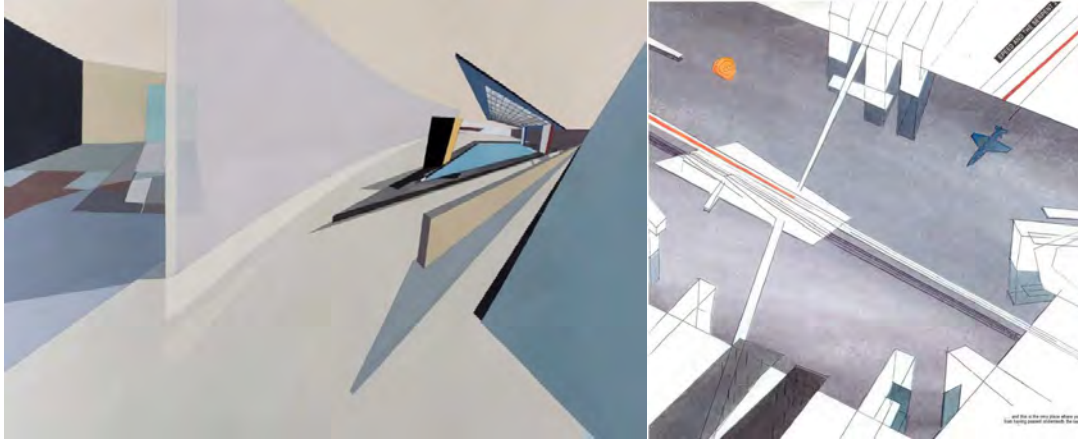
Som strategisk prosjekt kan *Det magiske teppet* minne om OMAs *Melun Sénart*, der det jobbes med infrastruktur og offentlige rom som strategiske elementer for en framtidig byutvikling.¹⁷⁸ Begge prosjektene introduserer landskapselementer som styrende krefter, men språket og argumentasjonen er svært annerledes. Mens OMA tydeliggjør konseptet i diagrammer og «statements», unndrar *Det magiske teppet* seg tydelige slutninger. Med fravær av forklarende diagrammer, en tekst med litterære trekk og med et tydelig grafisk avtrykk etter en sterk arkitektonisk stemme, har prosjektet likhetstrekk med samtidens dekonstruktivistiske prosjekter. Utgangspunktet for dekonstruktivistene var å speile en samtid med mangfold og kompleksitet, der man satte opp nye spilleregler for hvordan å forholde seg til dette. *Det magiske teppet* innfører også helt nye spilleregler, men skiller seg fra andre dekonstruktivistiske prosjekter ved at det i mindre grad bruker bygget form for å uttrykke «det nye». Illustrasjonene har noe av dekonstruktivistenes abstraksjonsnivå, men særlig situasjonsplanene (de første 9 tegningene som jeg kaller plansje) mangler den formale kompleksiteten som preget denne retningen. Kart-tegningene i *Det magiske teppet* har en helt særegen estetikk. Samtidig har prosjektene i de ni øvrige tegningene en tidstypiskhet som avslører forbilder og en arkitektonisk stil. Her kan man se noen likhetstrekk med produksjonen til samtidige arkitekter, som for eksempel Zaha Hadid.¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ Prosjektet er beskrevet i kapittel 1.5.

¹⁷⁹ Encyclopedia Britannica skriver at Zaha Hadid (1950-2016) var en irakisk-britisk arkitekt, kjent for sin nyskapende arkitektur, blant annet «The Peak» i Hong Kong inspirert av Kazimir Malevich og Suprematistene. Dette og andre prosjekter førte til at hun ble gruppert med andre arkitekter kjent som «dekonstruktivister»; en klassifisering som ble populær etter utstillingen «Deconstructivist Architecture» på MOMA i New York i 1988.

Til venstre er en illustrasjon fra Zaha Hadids bidrag til konkurransen til «The Peak Leisure Club» fra 1983. Tegningene til Hadid var ofte preget av et abstrakt formspråk bestående av flater eller linjer. Teknikken ga arkitekturen romlig dynamikk framstilt med enkle virkemidler. Til høyre er tegningen «The speed and the serpent» fra Det magiske teppet. Tegningen viser Ørestaden stasjon som et vannspeil. Jeg mener tegningene har noen likheter i bruken av virkemidler og romlig dynamikk. I dette eksempelet har også fargepaletten likheter, men det er nok mer tilfeldig.

Prosjekter vil alltid preges av samtiden det står i, men for meg er det tydelig at Det magiske teppet representerte en helt egen stemme i sin samtid i hvordan det presenterer landskapet som utgangspunkt for en kommende byutvikling. Som jeg har beskrevet i oppgavens del 2, var 90-tallet en tid for reorientering av landskapsarkitekturfaget gjennom blant annet landskapsurbanisme. Siden landskap er en fellesnevner for både landskapsurbanistene og Det magiske Teppet, mener jeg det er interessant å lese dem i sammenheng.

3.4 DRØFTING AV DET MAGISKE TEPPET SOM LANDSKAPSURBANISME

I oppgavens del 2 presenteres Landskapsurbanismen som retning der jeg, etter en gjennomgang av bakgrunnen for bevegelsen, fokuserer på de to representantene Waldheim og Corner. I dette kapittelet diskuteres Det magiske teppet som et landskapsurbanismeprojekt først og fremst gjennom James Corners tekst «Terra fluxus».¹⁸⁰ Der presenteres flere temaer som kan betraktes som forslag til nye verktøy for hvordan å jobbe med landskapsurbanismeprojekter. Disse leses opp

¹⁸⁰ Corner, James. Terra fluxus. In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 21–33. New York: Princeton Architectural Press. 2006.

mot *Det magiske teppet*. I tillegg veves en kritikk av landskapsurbanismen inn i drøftingen. Her bruker jeg Vicenzottis tekst som ble presentert i forrige kapittel der hun blant annet poengterer landskapsurbanistenes fravær av sosial-politisk innhold. Avslutningsvis trekkes Koolhaas inn som en viktig inspirasjonskilde for landskapsurbanistene. Koolhaas er kjent for å spisse innholdet i sine tekster og på den måten få fram essensen i diskursen.

Nytenkning om landskapsbegrepet

Kort oppsummert oppmuntrer landskapsurbanismen til hybriditet mellom naturlige og konstruerte systemer der landskapsurbanistene er mer interessert i hva ting *gjør* enn i hvordan de *ser ut*. Landskapsurbanismen utfordrer den tradisjonelle landskapsforståelsen som bygger på et motsetningsforhold mellom det bygde og det omkringliggende landskapet som en passiv aktør. I stedet presenterer de et nytt landskapssyn der landskapet kan tilby et overbevisende svar på dagens urbane utfordringer.

James Corner skriver om to aspekter som inngår i nytenkingen. Det ene er gjenoppdagelsen av landskapet i den kulturelle sfære. Det andre handler om en revisjon av hvorledes landskapet kan forstås. Begge aspektene er avgjørende for å tenke nytt om landskapets muligheter.

Ørestaden var et område som ikke hadde de typiske egenskapene som landskapsurbanistene problematiserer. Det var verken et forlatt industriområde eller et landskap som var et resultat av sprawl. Området var et tidligere militært område preget av ubebygde flater bestående av eng, kratt, skogholt og våtmarksområder. Det hadde altså svært lite av den hybriditeten som landskapsurbanistene adresserer. Slik sett opererer ikke *Det magiske teppet* med et landskapsbegrep som inkluderer det byggede. Prosjektet svarer ikke på utfordringer i et urbanisert landskap, men jeg mener prosjektet likevel er innovativt på landskapets vegne. Corner skriver om landskapet som et instrument som kan omorganisere bakoverskuende aspekter i samfunnet på en ny og frigjørende måte. I dette ligger det ikke et premiss om en viss type kompleksitet i den eksisterende situasjonen. Det handler om å bruke landskap som en agent som kan bidra til en *reform* ved å utvide forståelsen av stedet, men også til å utvikle et nytt handlingsrom. Jeg mener *Det magiske teppet* gjør nettopp dette. Gjennom prosjektet utvikles en nytenkning av landskapets rolle der både eksisterende og nye landskapselementer presenteres som avgjørende faktorer i en kommende utvikling. Og som jeg har beskrevet tidligere i denne delen av oppgaven, mener jeg også at den måten dette gjøres på, er nyskapende både som form og innhold.

Landskap som strategisk element

Det første temaet Corner beskriver i artikkelen handler om prosess. Han bruker begrepet «Terra Fluxus» for å understreke det prosessuelle i urban design. For landskapsurbanistene er det avgjørende at prosjektene deres skal kunne håndtere endringer over tid og Terra fluxus-begrepet viser til landskapets egenskaper som «et medium som er det mest egnede mediet for å organisere programmatisk og sosial endring over tid».¹⁸¹ Endringer og ubestemthet er også vesentlige temaer i *Det magiske teppet*. Tittelen som Dahl bruker; «Spillet om Ørestaden» illustrerer dette. Tittelen understreker at prosjektet i stor grad handler om å iscenesette en prosess. Strukturplanene, eller tavlene som mulige spillebrikker kan visualisere dette. Omrokeres rekkefølgen på tegningene, utløses forskjellige diskusjoner om mulige løsninger for den framtidige byen. Corner skriver at urbanisme bør være *strategisk* og at det handler om å tilføre territorier et potensiale. Han legger vekt på det de kaller en «åpen slutt-tilnærming». *Det magiske teppet* tematiserer også dette. Målet er ikke å vise et framtidsbilde som illustrerer et endelig resultat, men i stedet å lade et landskap med kvaliteter for å igangsette en ønsket prosess og retning. Et nytt potensiale tilføres ved å forsterke områdets identitet og ved å befeste muligheter både gjennom fysisk form og nye fortellinger. Slik kan landskapet forstås som et strategisk element både i kraft av å organisere objekter og rom, men også ved å kunne håndtere prosesser og hendelser over tid.

Ulik ressursforståelse

Når Corner i sitt andre tema skriver om «å lade landskapet med infrastruktur», forstår jeg dette som å innføre bygget form. Det vil si å fastlegge noen fysiske, organiserende elementer som vei, bane og annen offentlig infrastruktur som skal kunne styre en kommende bebyggelse. *Det magiske teppet* lader også landskapet, men prosjektets strategi handler i stor grad om motstand, altså om å bruke landskapselementer til å befeste steder der det *ikke* skal bygges. Når Corners infrastruktur «sår frø til framtidige muligheter», refereres det til en framtidig bebyggelse. Tiltakene i *Det magiske teppet* sår frø også til andre muligheter. Prosjektets tiltak eller foreslåtte elementer kan deles i fire. Første element er infrastruktur som vei og tog som kan sammenliknes med infrastrukturen Corner beskriver. Det andre er byggede grenser (f.eks. en kanal), som kan sammenliknes med det Corner eksemplifiserer med «gridet», fordi det organiserer framtidig arealbruk. Tredje kategori inneholder elementer som eksempelvis skogene som er

---

¹⁸¹ Waldheim, Landscape as urbanism. In *The Landscape Urbanism Reader* 2006. side 40–41.

landskapselementer som skal etablere en motstand. På denne måten organiserer det også en mulig framtidig arealbruk, men denne motstanden mot å nedbygges er bare en del av oppgaven. Ved å bruke skog og ikke bygget form, etableres elementer som vil kunne gi andre opplevelser og kvaliteter som kan berike området i «mellomtiden». Slik er det mulig å lese inn en ressursforståelse der landskapet ikke bare skal organisere en utvikling, men også øke andre typer verdier som historier, erfaringer og andre sanselige opplevelser.

Siste kategori er *det urørte*. *Det magiske teppet* viser til muligheter som oppstår ved *ikke* å bygge, altså ved å la landskapet forbli urørt. I teksten beskrives det at planleggerne må slippe redselen for tomrommet og erkjenne det ikke-bearbejdede landskapet som en egen kvalitet.¹⁸² For å oppnå dette, foreslås det å gjøre landskapet «uinntakelig». Av illustrasjonene tolker jeg at dette er noe de legger til rette for at skal skje helt konkret, blant annet ved en foreslått kanal vest i området som skal fungere som en grense mellom den kommende bebyggelsen og det urørte landskapet. Dette kan leses som en annen type ressursforståelse der man konsentrerer innsatsen på de delene av landskapet som anses som strategisk mest hensiktsmessig å utvikle. Slik illustrerer begrepet «det avventende landskapet» et forråd som kan anvendes når tiden en gang er moden. På den annen side kan man lese det som et uttrykk for tanken om at landskap og natur har egenverdi. I en arkitektkonkurranse er oppdraget på mange måter å undersøke konkurranseområdet potensial; et potensial som tar utgangspunkt i skulle legge til rette for ulike ytelser for menneskelig aktivitet. Når Blå Strek adresserer redselen for fraværet av funksjon, kan det også leses som et dypøkologisk standpunkt; et syn der naturen eller landskapet har en verdi i seg selv og ikke bare verdisettes ut ifra hvilken nytte den har for mennesket.¹⁸³ Jeg mener at prosjektet på denne måten gir rom for å kunne diskutere landskap ut fra annet enn instrumentelle og økonomiske verdier.

I Vicenzottis artikkel som presenteres tidligere i oppgaven, diskuteres landskapsurbanismen ut fra de tre begrepene *byggestein*, *medium* og *imaginært prosjekt* der medium skal forstås som en «motor» eller «igangsetter» for utvikling.¹⁸⁴ Brukes disse begrepene på *Det magiske teppet* kan

---

¹⁸²Jeg oppfatter bruken av ordet «tomrommet» ikke bokstavelig, men som en mulighet til å betrakte fravær av planlegging som et gode. «Tomrommet» er dermed ikke uten innhold, men defineres ut fra andre premisser en planleggerens.

¹⁸³Bjærke, Marit Ruge. *Inn Med Naturens Egenverdi. Om Verdigrunnlaget for Norsk Miljøpolitikk På 2000-tallet*, 2017. I følge Bjærke var det Arne Næss regnes som grunnleggeren av dypøkologien, en bevegelse som ser det som sitt viktigste formål å beskytte naturen mot skadelig menneskelig innblanding. Begrepet «dypøkologi» ble lansert i 1973, i hans programartikkel «The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary». Begrepet «Naturens egenverdi» ble kjent gjennom den offentlige utredningen NOU 2004: *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold* som ligger til grunn for dagens naturmangfoldslov.

¹⁸⁴Det er slik jeg forstår hennes begreper. Ref. tekst, samt fotnoter i kapittel 2.5.

byggesteinene for eksempel representeres med de foreslåtte kanalene, men disse kan også forstås som *medium* fordi skal kunne organisere og utløse en utvikling. Til forskjell fra landskapsurbanismen er medium-begrepet i *Det magiske teppet* ikke nødvendigvis knyttet til et utviklingsaspekt. I *Det magiske teppet* kan medium også være en *motstand* mot utvikling og «i stedet støtte *stedet selv* som et alternativ til enhver utbyggingsstrategi». ¹⁸⁵

Gjennom sin analyse av de tre begrepene hevder Vicenzotti at objektiviserte, eller naturaliserte, landskapsbegreper har en sterk plass i landskapsurbanistisk diskurs. Hun mener at dette er problematisk fordi naturaliserte oppfatninger av landskap kan fremme reduksjonistiske forestillinger der landskapets kompleksitet reduseres til fenomener som kan kartlegges i form av generaliserende vitenskap. ¹⁸⁶ I følge Vicenzotti er dette blant annet et resultat av en avstandstaken fra den billedlige forståelsen av landskapet. Selv om dette muligens utgjør en noe forenkling av Vicenzottis diskusjon, mener jeg likevel at dette er et tema som viser en forskjell mellom landskapsurbanismen og *Det magiske teppet*. Som jeg har drøftet tidligere i denne oppgaven, ligger representasjonen i *Det magiske teppet* i et spenningsfelt mellom kunst og (landskaps) arkitektur der både bilder og tekst er en estetisk utforskning av en landskapsholdning og språk. Som Wingren skriver i sin artikkel, fungerer prosjektet på denne måten nærmest en motsats til en vitenskapelig tilnærming. Illustrasjonene skal *sette tanken fri*. ¹⁸⁷ Slik sett er det vanskelig å plassere prosjektet inn i en teoretisk diskurs fordi representasjonen gjør tolkningene så mangetydige. Slik svekkes dette prosjektet som et eksempel på en metode for en strategisk tilnærming til planlegging. På den annen side, kan det inspirere til en nytenking rundt landskapets mangfoldighet.

Det forestilte

Det tredje begrepet Vicenzotti diskuterer i landskapsurbanistisk teori er *det imaginære prosjektet*. Corner kaller det for «det forestilte» som i stor grad henger sammen med valg av arbeidsmetode. Corner ønsker seg metoder som i stor grad er tverrfaglige og som inkluderer mange ulike skalaer og innfallsvinkler som en del av prosjekteringsprosessen. ¹⁸⁸ *Det forestilte* er delvis en konsekvens av arbeidsmetoden og støtter opp om en mer åpen tilnærming til faget. Corner skriver: «Public space in the city must surely be more than mere token compensation or vessels for this generic

---

¹⁸⁵ Dahl, *Det magiske teppet*, strukturplanene, side 20. Min utheving.

¹⁸⁶ Vicenzotti, side 80.

¹⁸⁷ Wingren, I begynnelsen var PLATSEN. Sitatet er også kommentert i oppgavens kapittel 3.3

¹⁸⁸ Interessant nok, er det ulike fagområder som skal samarbeide. Metoder som medvirkning av eksempelvis beboere beskrives ikke.

activity called recreation». ¹⁸⁹ Våre felles arenaer skal også kunne inkludere kollektive forestillinger og hukommelse, altså våre felles minner, fantasier og begjær. Dette viser til det Corner karakteriserer som «eidetisk» i sitt essay «Eidetic Operations and New Landscapes». ¹⁹⁰ Her understrekes viktigheten av det imaginære som svar på det landskapsurbanistene karakteriserer som «den sviktende planleggingen i det tjuende århundre». Det er ingen tvil om at *Det magiske teppet* kan leses som et imaginært prosjekt i og med prosjektets oppmerksomhet mot landskapets imaginære dimensjoner. Dette har jeg drøftet i tidligere kapitler der jeg peker på et rike tolkningsrommet som prosjektet byr på. Jeg mener dette tolkningsrommet gir oss som lesere mulighet til å legge inn våre egne mentale oppfatninger. Jeg referer her til Corner som forklarer sin bruk av ordet eidetisk slik: “I use the term *eidetic* here to refer to a mental conception that may be picturable but may equally be acoustic, tactile, cognitive, or intuitive.” ¹⁹¹ Jeg mener *Det magiske teppet* kan tilby dette.

Sosial bærekraft

Som jeg har vært inne på, peker Vicenzotti på noen utfordringer med landskapsurbanismen. Et av problemene kommer i forlengelsen av det hun hevder er landskapsurbanismens tendens til å forfekte reduksjonistiske forestillinger om landskap. Som hun forklarer i artikkelen, kan reduksjonistiske forestillinger også medføre de-politiserende konsekvenser. Vicenzotti avslutter artikkelen med å komme med noen konstruktive råd og mener en *politisk oppfatning* av landskap kan hjelpe landskapsurbanister til å engasjere den sosiopolitiske og kulturelle dimensjonen av begrepet. ¹⁹²

I Corners råd for å jobbe landskapsurbanistisk med prosjekter, inngår temaene *prosess* og *tverrfaglige arbeidsmetoder*, men han nevner ikke medvirkning fra eksempelvis brukere. *Det imaginære prosjektet* handler om felles begjær og fantasier, men dette er ikke knyttet til temaer vi i dag omtaler som sosial bærekraft. ¹⁹³ I de landskapsurbanistiske tekstene jeg har forholdt meg til,

---

¹⁸⁹ Corner. «Terra Fluxus», side 32

¹⁹⁰ Corner, James. Eidetic operations and new landscapes. In *Recovering Landscape. Essays in Contemporary Landscape Architecture*, ed. James Corner, 152–169. New York: Princeton Architectural Press. 1999. Ifølge norsk akademisk ordbok kan *eidetisk* forstås som noe som er like tydelig og detaljert i fantasi og forestilling som ved reell sansning. <https://naob.no/ordbok/eidetisk>.

¹⁹¹ Corner. Eidetic operations and new landscapes, side 153

¹⁹² Vicenzotti, side 83

¹⁹³ «Målet om sosial bærekraft er uttrykk for et ønske om å rette opp skjevheter og skape like muligheter for vekst og utvikling» Sitat fra Hofstad og Bergsli, Folkehelse og sosial bærekraft. *En sammenligning og diskusjon om begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger* (Oslo; By- og regionforskningsinstituttet NIBR, oktober 2017).

tematiseres økologibegrepet, men de framstår som litt ute av takt med nåtiden idet de ikke tematiserer sosiale perspektiver.

Allerede i det første kapittelet i denne oppgaven hevder jeg at dersom idekonkurransen om Ørestaden den hadde vært utlyst i dag, ville alle tre bærekraftbegrepene vært sentrale temaer i konkurranseprogrammet. Fraværet av disse temaene illustrerer tydelig at konkurransen fant sted til en annen tid som inneholdt andre diskurser. Dette kommer også tydelig fram i *Det magiske teppet*. Temaer som fellesskap og rettferdighet kunne for eksempel vært elaborert i prosjektet.

Med dagens blikk kan man kritisere *Det magiske teppet* for å være et introvert og selvsentrert prosjekt. Formidlingssmessig er det introvert ved at det er relativt tungt tilgjengelig i sin representasjon, og selvsentrert fordi det illustrerer og beskriver temaer som i stor grad kretser om seg selv og sin egen agenda. Imidlertid ble *Det magiske teppet* en forløper for prosjekter som fungerte som virkemiddel i medvirkningsprosesser noen år senere. Dette utdypes i oppgavens del 4.

Landskapsurbanismen, *Det magiske teppet* og Koolhaas

Som avslutning på denne delen av oppgaven vender jeg tilbake til samtiden *Det magiske teppet* inngikk i, gjennom å trekke noen tråder mellom OMAs og Rem Koolhaas` tankegods og landskapsurbanismen. Jeg mener dette støtter opp om *Det magiske teppet* som et innovativt prosjekt i sin tid.

Corners to første temaer kan leses som en forlengelse av Koolhaas sin oppsummering i artikkelen «Whatever Happened to Urbanism».¹⁹⁴ Koolhaas adresserer *iscenesettelse av usikkerhet*, det å skulle *tilføre områder et potensiale* og å *jobbe prosessuelt*. Nye arbeidsmetoder kommer som en naturlig forlengelse av dette. Det siste temaet, om *det forestilte*, har også noen fellestrekk. Både Koolhaas og Corner vil innføre en ny type urbanisme som skal favne en større kompleksitet enn det modernistene og postmodernistene gjorde. Koolhaas skriver: «To survive, urbanism will have to imagine a new newness».¹⁹⁵ Det nye er ikke å tenke en ny by, men å forsøke å fange og utvikle egenskapene i det eksisterende. For Koolhaas var det viktig å sprengre grenser og å være villig til å ta stor risiko for å redefinere et nytt forhold til byen. Tekstene hans bærer også preg av dette, for som jeg har vært inne på, var boka *S,M,L,XL* nyskapende både i form, tekst og innhold. Mens

---

¹⁹⁴ Artikkelen er beskrevet i kapittel 1.5. Corners fire punkter er: prosesser over tid, aksjonsfelt, arbeidsmetode og det forestilte. Dette beskrives i oppgavens kapittel 2.3.

¹⁹⁵ Koolhaas, Rem « Whatever Happened to Urbanism”, i *S,M,L,XL* (New York: Monacelli,), side 971.

Koolhaas jobber innenfor et bredt urbanismefelt, er Corners agenda er å skrive fram landskapet som den agenten som skal beskrive og utfordre den nye urbanismen. I denne oppgaven er *The Imaginary* eller våre forestillinger og fantasier helt nødvendige. «It can renew the common and banal and reconcile our modern estrangement from place.»¹⁹⁶

De siste temaene er sammensatte. Det handler om form, metode, men først og fremst om frigjøring fra fastlåste mønstre. For både *Det magiske teppet* og landskapsurbanistene (ved Corner), er landskapet nøkkelen her, fordi det brukes til både å beskrive, fortolke og formidle en ny type prosess. Det representerer både en arv i kraft av at det allerede ligger der og samtidig en form for oppfinnelse, fordi det kan gi nye rammer for et framtidig potensial. Jeg mener *Det magiske teppet* er et selvstendig eksempel der det undersøkes hvorledes man kan jobbe med landskapets potensiale uten å gi velkjente svar. Med selvstendig mener jeg at det skiller seg fra andre prosjekter som utrykk og tekst, men det er likevel en del av en bevegelse som ønsker å sprengre grenser og åpne opp for forestillingens kraft i prosessen. Med dette mener jeg at det er en forbindelse mellom Koolhaas via Landskapsurbanismen til *Det magiske teppet* der alle representerer ulike nyskapende stemmer i sin samtid.

---

¹⁹⁶ Corner, James, and Alison Bick Hirsh. *The Landscape Imagination : Collected Essays of James Corner 1990-2010*. New York: Princeton Architectural Press, 2014.

DEL 4: NÅTIDSRELEVANS, OPPSUMMERING OG REFLEKSJONER

Det første nummeret av tidsskriftet Plan i 2022, handler om strategisk planlegging.¹⁹⁷ Her dukket en illustrasjon av *Det magiske teppet* opp! Dette var et uventet sammentreff og jeg starter denne delen med å oppsummere og reflektere over hvordan dette henger sammen.¹⁹⁸ Målet er ikke å gå dypt inn i diskusjonen om strategisk planlegging som fagfelt, men å kort presentere metoden og diskutere argumentene opp mot prosjektet. Deretter oppsummeres oppgaven der jeg gjør meg noen refleksjoner over oppgaven som helhet.

4.1 STRATEGISK PLANLEGGING

Strategisk planlegging fikk ny aktualitet som fagområde på 1990-tallet.¹⁹⁹ Byene var i endring blant annet som et resultat av økende urbanisering, globalisering og endringer i industri – og produksjonsformer. Strategisk planlegging ble introdusert som et verktøy for å kunne håndtere de nye utfordringene knyttet til de komplekse endringsprosessene som økte fremfor alt i de europeiske byene. Metoden skal bidra til å takle omdanning, transformasjon og fortettingsprosesser i byutviklingen, og har særlig det siste tiåret blitt stadig hyppigere brukt for å imøtekomme planproblemer på tvers av sektorer, aktører og eiendomsgrenser.²⁰⁰ En av de ledende teoretikerne i strategisk planlegging, Louis Albrechts beskriver hvordan tradisjonelle planverktøy oppleves som statiske og svært lite egnet i den nye virkeligheten. Han beskriver behovet for det han kaller en *radikal strategisk planlegging*.²⁰¹ Ifølge Albrechts vil bare en radikal, romlig, strategisk planlegging kunne løse opp og stå imot nyliberalistiske ideologier som til nå har dannet grunnlag for planteorier, planlegging og byutvikling. For Albrechts er hensikten med

---

¹⁹⁷ *Plan, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling*. Utgave 1/2022. Utgaven var et spesialnummer, gjort i samarbeid med Norsk bolig- og byplanforening.

¹⁹⁸ Illustrasjonen som vises i tidsskriftet, er en gjengivelse av de ni første tavlene i *Det magiske teppet*. (Side 24). Ved nærmere lesning, så jeg at tegningene er tatt med som en illustrasjon av arbeidene til Blå Strek og Dahl&Uhre. *Det magiske teppet* som prosjekt er ikke beskrevet i tidsskriftet, men derimot er Spillet om Tromsø beskrevet i to av artiklene.

¹⁹⁹ Ifølge Patsy Healy er ikke strategisk planlegging et nytt fenomen i Europa fordi det også preget 60-tallets regionale planregime. På 80-tallet mistet den strategiske planleggingen sin innflytelse til fordel for prosjektbasert byutvikling som en del av den nyliberalistiske samfunnsutviklingen som også påvirket offentlig styring og planlegging. Healey, Patsy. «The Revival of Strategic Spatial Planning in Europe». I *Making Strategic Spatial Plans: Innovation in Europe*, redigert av Patsy Healey, Abdul Khakee, Alain Motte, og Barrie Needham, 3-19. London: UCL Press Limited, 1997.

²⁰⁰ Ellefsen, Halvor Weider og Folde, Marja. «Hva er strategisk planlegging?» *PLAN, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling* 1/2022, side 8-11.

²⁰¹ Albrechts, Louis. "Ingredients for a more radical strategic spatial planning". I *Environment and Planning B: Planning and Design* 42 Januar 2015. Side 510-525.

strategisk planlegging å gi byutviklingen en retning uten at målet er definert. Det vil si å sørge for bevegelse, håndtere problemer, møte utfordringer og utvide mulighetsrommet.²⁰²

Det økte omfanget av involverte aktører har dreid myndighetens fokus fra en byråkratisk og hierarkisk styringslinje til en mer interaktiv og nettverksbasert styringsform, skriver Patsy Healey.²⁰³ Strategisk planlegging kjennetegnes derfor ved mange kontaktflater mellom ulike aktører i utviklingsområdet. Healy betegner utvekslingen mellom aktørene som en *sosial prosess*.

I artikkelen *Hva er strategisk planlegging?* Gir Marja Folde og Halvor Ellefsen en kort oppsummering av bakgrunnen for metoden og beskriver så det de kaller «noen kjente, norske eksempler på strategisk planlegging».²⁰⁴ Det de kaller *særlig kjent*, er Dahl og Uhres *Spillet om Tromsø*. Hovedhensikten med dette prosjektet var å undersøke hvordan byveksten kunne forgå innenfor eksisterende bebyggelse areal under forutsetning av at eksisterende grønnstruktur ikke skulle svekkes, men sikres og styrkes. I *Spillet om Tromsø* ble det utviklet strategier for å få aktører til å samarbeide og snakke på tvers av interesser. Blant annet kunne spillet iscenesette ulike scenarier for å aktivisere befolkningen til en samtale om visjoner for byens framtid.²⁰⁵ «The main rule of the game entailed selecting places and endow them with new meaning» skriver Dahl og Uhre på sin hjemmeside.²⁰⁶ Gjennom analyser, dialoger, innspill og tegninger skulle spillet bidra til å lade landskapet med nye meninger. Arbeidet og analysene ble et redskap for de involverte til å forstå muligheter og endre oppfattelsen av egne ressurser. Dette ble så et grunnlag for en handlingsplan for en videre omdanning av områdene. Planen ble en felles forståelsesmodell der romlige konsekvenser av ulike handlinger ble tydeligere.

Slik jeg forstår det, ligger det strategiske i *Spillet om Tromsø* på flere nivåer. Det ene handler om å gi innhold og retning til et område uten å lukke mulighetene. Det andre handler om å legge til rette for en inkluderende og rik prosess.²⁰⁷ Som jeg skriver i kapittel 3.3 var *Spillet om Tromsø* en

---

²⁰² Albrechts, "Ingredients for a more radical strategic spatial planning", side 513.

²⁰³ Healey, Patsy. «The Revival of Strategic Spatial Planning in Europe». I *Making Strategic Spatial Plans : Innovation in Europe*, redigert av Patsy Healey, Abdul Khakee, Alain Motte, og Barrie Needham, 3-19. London: UCL Press Limited, 1997.

²⁰⁴ Ellefsen, Halvor Weider og Folde, Marja. «Hva er strategisk planlegging?» *PLAN, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling* 1/2022, side 9.

²⁰⁵ *Spillet*, som hadde arbeidstittelen, *Dialogens by* ble lansert som tre tekster, A, B og C. Disse ble vedtatt av kommunestyret i 1995 som metode for å studere ulike muligheter for framtiden. Spillet som undersøkelsesform varte fra 1995 til 1997 og var basert på samtaler og tegninger om en rekke deler av byen. *Spillet om Tromsø* ble tildelt Bolig og byplanprisen i 2003 for sin åpenhet og ideskaping.

²⁰⁶ <http://dahluhre.blogspot.com/2008/05/spillet-om-troms.html>

²⁰⁷ «Det strategiske planarbeidet ble oppfattet som viktig for å rette søkelyset på «konfliktfulle synspunkter» for å initiere en konstruktiv drøfting om å fornye den politiske situasjonen om byen.» skriver redaksjonen for Norsk planmøte ved Marja Folde i artikkelen «Strategiske planer og prosjekt» i *Plan* 1/2022.

videreutvikling av Spillet om Ørestaden, eller *Det magiske Teppet*. På hjemmesiden til Dahl og Uhre står det videre: «Vi har tegninger som følger oss år etter år, tegninger som er referanser på grunn av forskningen i dem (...) Prosjektene blir idearkiver med en egen terminologi. Hvert utsagn er en portal til en betraktningmåte».²⁰⁸ Det er altså en rød tråd fra prosjektet Den sovende Dronning, Finlandsprosjektet og *Det magiske teppet* til Spillet om Tromsø. I en epost til meg skriver Knut Eirik Dahl : «I 1995 lansert Kjerstin og jeg Spillet om Tromsø som undersøker tenkningen i Ørestaden, direkte på Tromsø. Tegningen/diagrammet Manhattan Transfer på Tromsøya, som du kanskje har sett, kommer ut av Ørestaden kunnskapfelt.»²⁰⁹

Figur 13: «Tromsø har sin Central Park. På en tettepakket dag er det mulig å ta en mikrotur dit, klemme inn en liten pause med frisk luft. Utsagnet «det landskapet du ser, er ikke det egentlige landskapet», blir satt på spissen gjennom klimaperspektivet og isen som smelter. Kartet «Manhattan Transfer» (1995) er et utsagn om at naturen på Tromsøya er utsatt for så stort press at det er å betrakte som en park.»²¹⁰

På denne måten er *Det magiske teppet* eller The game of Ørestaden en forløper til det som skulle bli strategiske prosjekter i Norge. I artikkelen i Plan mener forfatterne at Spillet om Tromsø var en direkte inspirasjon til andre norske prosjekt som for eksempel arbeidet med bybanen i Bergen.²¹¹

²⁰⁸ Fra Kjerstin Uhres "PechaKucha" med tittelen «You never walk alone». 27.03.2008.

<http://dahluhre.blogspot.com/2008/03/kjerstins-pecha-kucha-session.html>

²⁰⁹ Eposten var som svar på min henvendelse. Svaret kom 11.02.2022

²¹⁰ Sitatet er tatt fra Kjerstin Uhres PechaKucha.

²¹¹ Ellefsen, Halvor Weider og Folde, Marja, side 9 og 10: «Marianne Skjulhaug, Svein Furu og Solveig Mathiesens arbeide med bybanen i Bergen kan sees på som et prosjekt som strategisk koplet infrastruktur og byutvikling for systematisk å kunne restrukturere stasjoner og byområder som helhet.»

Dette og andre prosjekter har igjen dannet grunnlag for utviklingen av strategiske planverktøy som eksempelvis «Veiledende Plan for Offentlig rom» (VPOR), eller den såkalte «Oslo-modellen».²¹² I følge artikkelforfatterne er styrken til VPOR at den som «uformelt planverktøy» kan legge ikke-bindende føringer for å ivareta felles interesser som blå-grønne strukturer, romlige hierarkier og arealbruk på områdenivå. Hensikten er å samordne private planer og byggesaker rundt et *felles prosjekt* i et område som danner grunnlag for utbyggingsavtaler.

Slik sett er *Det magiske teppet* ikke bare en forløper som strategisk prosjekt i kraft av å etablere et diskusjonsverktøy, men jeg vil hevde at landskapholdningen kan tolkes som et *felles prosjekt* for å etablere nok motstand i blå-grønne strukturer som vil kunne forbli robuste fellesrom i en framtidig utvikling.

4.2 OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

1990-tallet var en brytningstid i arkitekturen, der flere nye retninger ble utprøvd; en av dem var økt bruk av landskapselementer som en integrert del av arkitekturen. *Det magiske teppet* befant seg i et tidsvindu der landskap og arkitektur var i bevegelse, og prosjektet representerer en form for syntese av mange trender som pågikk i samtiden. Prosjektet er opplagt et prosjekt av sin tid, men jeg mener det likevel hadde en unik stemme som har hatt innvirkning på utviklingen av arkitektur- og urbansimefaget i Norge.

Hvordan brukes landskapselementer som strategisk tilnærming til utvikling av Ørestaden og hvilke egenskaper inneholder disse elementene?

I denne oppgaven har jeg gjort rede for hvorledes *Det magiske teppet* bruker landskap som strategisk element i byplanleggingen. Prosjektet viser hvorledes utviklingen av Ørestaden kan styres ved å styrke eksisterende landskap eller ved å etablere nye, strategiske landskapselementer som vil kunne fungere som en motstand i en utviklingsprosess. Landskapet vil dermed kunne bidra til å strukturere en kommende by, men ikke minst til å heve områdets ytelser i prosessen.

---

²¹² VPOR er en forkortelse for Veiledende plan for offentlige rom.

Det magiske teppet viser hvordan en strategisk landskapstiltærming kan forberede Ørestaden for en mulig framtidig utvikling, men illustrerer også hvordan å hândtere usikkerhet og endring. Slik illustrerer prosjektet en tiltærming der landskapet opptreer som en aktør i utviklingen av området og sikrer at tid, skala og immaterielle verdier blir en del av formgivingen.

Prosjektet illustrerer en landskapsholdning som ikke bare framholder en tiltærming i et enkeltstående prosjekt, men som også presenterer et mulig diskusjonsverktøy som en del av en strategisk tenkning i utviklingen av et område.

På hvilken måte bidrar prosjektets representasjon til å artikulere landskapstiltærmingen?

Det magiske teppet undersøker nye uttrykk både gjennom illustrasjoner og tekst som et forsøk på å skrive fram et eget landskapspråk. Prosjektet utfordret slik den konvensjonelle arkitektdiskursen i sin samtid ikke bare som innhold, men også både med sin form. Gjennom teksten og illustrasjonene utvides våre forestillinger om hva landskapet er og kan bli. Dette kan ses på som en motsats til dagens 3d-rendringer som i mye større grad gjør forestillingene om framtidig utvikling fastlåste. Det magiske teppet som form åpner opp for tolkning, og på den måten utvider det vår lesning av stedets muligheter.

Prosjektet balanserer mellom å være et kunstuttrykk og et realistisk byplanforslag. For egen del er det begge deler, og det er nettopp her styrken i prosjektet ligger. Med «kunstuttrykk» mener jeg at prosjektet representerer en form for billedlig og tekstlig forskning der hensikten er å rokke ved konvensjonelle oppfatninger. På den andre siden skisserer det en konkret metode i bruk av landskap som strategisk element i planleggingen. Prosjektet kan dermed ikke karakteriseres som et rent «papir-prosjekt», men er i en slags både-og-posisjon som jeg mener er interessant.²¹³ På denne måten kan det ikke avvise som rent eksperiment, men er i stedet med på å dytte både fagdiskursen og faget som utøvende praksis videre.

---

²¹³Et kjennetegn for et «Papir-prosjekt» er at det ikke er blitt realisert, men i mange tilfeller er dette heller ikke meningen. Med realisering av et konkurranse-prosjekt vil prosjektet bli endret i møtet med pragmatikk, økonomi, politikk osv. Mange arkitekter velger derfor å lage «rene» papir-prosjekter som ikke er ment for realisering, men i stedet er en undersøkelse av ytterpunktene i faget. Disse prosjektene er gjerne spisset som «statements» og er laget i hovedsak for å provosere fram en faglig debatt. Dette skjer også i arkitektkonkurranser og prosjektene blir sjelden vinnere, men fungerer som viktige bidrag for å spisse diskusjonene i juryeringen og i en påfølgende faglig debatt.

Hvilke diskusjoner reises når Det magiske teppet drøftes i relasjon til landskapsurbanismen?

Det Magiske teppet kan leses som en refleksjon av den internasjonale landskapsurbanistiske diskurs fordi det inneholder flere sammenfallende elementer. Et viktig poeng i landskapsurbanismen rommes i begrepet «Terra Fluxus». Begrepet brukes for å understreke at byene er levende arenaer for prosesser og forandring, og at det er avgjørende at prosjektene som bygges skal kunne håndtere endringer over tid. Dette er også et vesentlig element i Det magiske teppet. Spillet om Ørestaden handler i stor grad om å iscenesette en prosess. Landskapsurbanistenes credo om «åpen slutt» er også viktig i Det magiske teppet og prosjektet sammenfaller med landskapsurbanistenes tro på landskapets styrke og evne som strategisk virkemiddel og som aktiv form.

Forskjellene handler om landskapsforståelse, språk og representasjon. Landskapsurbanistene legger vekt på en hybrid landskapsforståelse, der infrastruktur og natur sees under ett. Det magiske teppet gjør også delvis dette, men like viktig er det å beskrive og utvikle det landskapet som faktisk er der. Det Magiske teppet omfavner i større grad landskap også som noe som ikke skal formes og kontrolleres. Dette kan i stor grad skyldes Ørestadens karakter, men i oppgaven har jeg med dette også lest inn en biosentrisk lesning av prosjektet, i det det formulerer at landskapet skal forbli urørt, det vil si at det ikke har noen uttalt rolle for dekning av menneskelig behov.²¹⁴

I form og representasjon skiller det seg også fra landskapsurbanismen. Med fravær av diagrammer og med sin litterære tekst og kunstneriske illustrasjoner, ligger det nærmere dekonstruktivisme som tekstlig og formalt uttrykk. Det som skiller det sterkt fra dekonstruktivisme, er vektleggingen av det strategiske i prosjektet. Mens dekonstruktivistene hadde fokus på arkitektur og bygget form, legger Det magiske teppet stor vekt på det som ikke bygges og på hvordan man kan sikre varige kvaliteter i mellomtiden.

Hvordan kan man forstå relevansen av prosjektet i dag?

På bakgrunn av konkurransene i Tampere og Ørestaden utviklet Blå Strek og senere Dahl & Uhre «Spillet om Tromsø» som snudde opp-ned på Tromsøs sentrumsplan.²¹⁵ Spillet, som fikk

---

²¹⁴ Biosentrisk som en motsats til antroposentrisk. NOU 2004:28, side 141.

²¹⁵ Prosjektet som fikk Bolig-og byplanprisen i 2004 er beskrevet i artikkelen *Strategiske planer og prosjekt* i siste nummer av PLAN, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling 1/2022. I samme artikkel er også en illustrasjon av Ørestadenkonkurransen.

arbeidstittlen *Dialogens by*, resulterte blant annet i *Byutviklingens år* i Tromsø.²¹⁶ Som artikkelen i Plan beskriver, var Spillet om Tromsø et av de første strategiske planleggingsprosjektene som ble gjennomført i Norge. Jeg mener derfor at *Det magiske teppet* hadde visjonære trekk fordi det foregrep en ny måte å utøve planleggingsfaget på. Jeg mener prosjektet representerer en tidlig forståelse for bruk av landskap som ressurs, form og som strategisk element.

Dersom Ørestaden-konkurransen hadde blitt utlyst i dag, ville man sannsynligvis ha fått inn ganske annerledes prosjekter enn dem man fikk i 1994. Egen erfaring tilsier at utlysningen ville krevd at konkurransen skulle gjøres av tverrfaglige team, slik at besvarelsene ville vært satt sammen av mange temaer som alle ville redegjøre for et overordnet bærekraftig prosjekt. Plansjetekstene ville i stor grad vært illustrert med forklarende diagrammer. I tillegg ville de fleste bidragene inneholde en billedbruk der arkitekturen er «ferdig» allerede i planleggingen: fotografisk realistiske rendringer med detaljert utformet bebyggelse og frodige grøntarealer. Mer eksperimentelle prosjekt som *Det magiske teppet* eller som flere andre av de innsendte bidragene fra 1994, ville antagelig være i fåtall – om ikke fraværende. En årsak kan være at handlingsrommet for arkitekten var annerledes på 1990-tallet enn i dag. Som arkitekt og byplanlegger tok man i mindre grad innover seg tverrfaglige problemstillinger. Med det mener jeg ikke at det ikke er rom for eksperiment i dag, men jeg tror man kunne innta ulike eksperimentelle posisjoner med en større grad av letthet den gangen. Det er opplagt store fordeler med økende tverrfaglighet, men man kan risikere å miste uredde utsagn som fristiller seg fra normer og i stedet eksperimenterer med språk og bilder som vil kunne åpne et større tolkningsrom. På denne måten kan man risikere å miste alternativer som kan stimulere til et bredere tilfang av ideer og kunnskap og som kan lede til innovasjon og nytenkning.

For hva er det som til sist fremdeles er fascinerende med *Det magiske teppet*? For meg handler det om motkraft både i form og innhold. Prosjektet svarer på helt andre spørsmål enn konkurranseprogrammet stiller. Prosjektet er utfordrende både som faglig ytring og på grunn av sin kommunikasjonsform. Samtidig er likevel en substans, en holdning til prosesser og sted som jeg mener innbyr til et rikt tolkningsrom. Jeg mener også at det ligger en verdi i abstraksjonen i prosjektets visuelle fremstilling. Det er en motsats til de over-realistiske bildene som preger mye av dagens planlegging. Både motkraft og abstraksjon appellerer til gode prosesser og som utvikler faget.

---

²¹⁶ Byutviklingens år var et forslag fra Knut Eirik Dahl der man hadde en «time-out» på ett år fra den pågående planleggingen av Tromsø sentrum. Både Byutviklingens år og Spillet om Tromsø utgjorde en del av nordiske utstillingen på arkitekturbiennalen i Venezia i 2006

ETTERORD- ÎLE DE NANTES

Figur 14: De gamle dokkene på Île de Nantes

Som jeg skriver i innledningen, startet temaet for denne oppgaven med et besøk i Nantes. Grunnen er at jeg fant likhetstrekk mellom det som har funnet sted på Île de Nantes og metodene som beskrives i det *Det magiske teppet*. Hensikten med dette etterordet er beskrive et eksempel der teori er testet ut i praksis for på den måten å kunne studere relevansen og virkningen knyttet til en arkitektur-praksis.

Først presenteres stedet, metoden og prosjektet. Deretter knyttes dette opp mot begrepet «a meantime method» tatt fra en artikkel av Lisa Diedrich og Caroline Dahl.²¹⁷

---

²¹⁷ Diedrich, Lisa, and Caroline Dahl. "Ile De Nantes 2000-2010: A Method for the Meantime?" *Journal of Landscape Architecture* (Wageningen, Netherlands) 11, no. 2 (2016): 72-83.

Transformasjon med «in situ»-metode

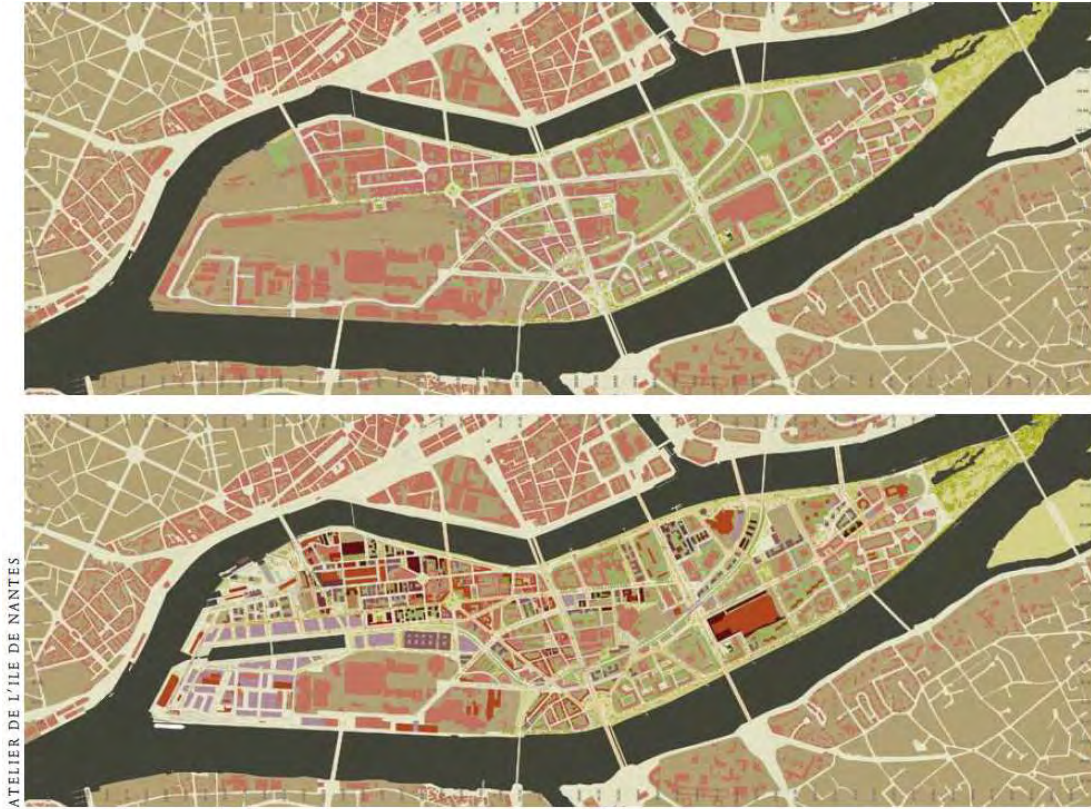
Île de Nantes er øyen som ligger midt i Loireelven i den franske byen Nantes. Byen var lenge en av Frankrikes viktigste havnebyer og har rommet både havn og verft. Havnevirksomheten ble flyttet rundt 1900, mens siste båt som ble bygget på verftet var i 1987. Øyen er nesten 5 km lang og 1 km på det bredeste. På midten er det noe bymessig bebyggelse i form av boligbygg med butikker i den nederste etasjen. I øst preges øyen av arbeiderboliger fra 60-tallet, mens vestsiden huser de nå nedlagte verftsområdene. Øyen har vært knyttet med broer til Nantes sentrum som ligger på fastlandet mot nord. Likevel har den ikke vært oppfattet som en del av byen. Mest av alt har nok dette skyltes den dominerende verftsindustrien og tilhørende arbeiderboliger på øya. Etter at verftet ble lagt ned, forfalt alt ytterligere. Da vi ble vist rundt på øyen, ble vi forklart at Nantes historisk ikke har vært henvendt elven. Byen har verken benyttet elven eller elvebredden til rekreasjon.

Siden starten av 1990-tallet har det vært et press på å utvikle de nedlagte verftsområdene, og ulike initiativ er tatt for å transformere det ca 600 dekar store området med bolig og næring. Men myndighetene har holdt igjen, fordi det var ønskelig at utviklingen skulle ta tid. Fra år 2000 til 2010 ledet landskapsarkitekten Alexandre Chemetoff og hans team planleggingen av utviklingen av områdene. Han introduserte en «in situ»-metode som skulle demme opp for det han kalte «abstrakte planer» for øya.²¹⁸ I stedet for å jobbe fram en masterplan med et fiksert mål, etablerte han en «plan-guide». Dette var et levende dokument som ble endret og reforhandlet i prosessen med å innpasse nye prosjekter. I løpet av årene han ledet arbeidet bidro han til en sakte modning av området ut fra tre prinsipper: å beholde så mye som mulig av det eksisterende, knytte øyen tettere på sentrum og etablere offentlige friområder.²¹⁹

---

²¹⁸ Chemetoff, Alexandre. « Île de Nantes. Loire-Atlantique 2001-2010 », *Nordic, journal of architecture*. No 1 vol.1 autum, 2011.

²¹⁹ Diedrich, Lisa, and Caroline Dahl. "Ile De Nantes 2000-2010: A Method for the Meantime?" *Journal of Landscape Architecture* (Wageningen, Netherlands) 11, no. 2 : 72-8, 2016.

Figur 15: Plan & Guide Map 1 and 2, Île de Nantes

Strategien for de offentlige områdene var at de skulle stimulere og til en viss grad kontrollere byutviklingen. Først og fremst skulle strategien bidra til å åpne opp områdene for innbyggerne og invitere til bruk. Chemetoffs prosjekt handler altså om å bruke landskapet som redskap i fremkalling av ny byutvikling. En av styrkene i prosjektet er at det beskrives med «open end». Den gamle verftsflaten får fremstå med sin store, rommelige egenart. Slik åpner den for et potensial som ikke kan forutses.

Chemetoffs credo var en «an economy of means», det vil si en omsorgsfull programmering som tok utgangspunkt i det bestående og der det handlet om hvor *lite* som skulle til for å sette ting i spill. Prinsippet om nøysomhet i inngrepene førte til en utvikling som spiller på lag med landskapet og historien i området.

Figur 16: Foto fra Île de Nantes. Kopiert fra artikkelen til Lisa Diedrich og Caroline Dahl

Kvalitetene i «mellomfasen»

I artikkelen «Île de Nantes 2000-2010: A method for the meantime» introduserer forfatterne Lisa Diedrich og Caroline Dahl begrepet «meantime» eller mellomtid/mellomfase for å definere egenskapene til Chemetoffs landskapsdesign. Med mellomfase mener de tilstanden landskapet er i når det verken er gammelt verftsområde eller ny by. Artikkelforfatterne mener kvaliteten i stedet nettopp ligger i at det befinner seg i en mellomfase med en åpen slutt. De kritiserer «vanlig arkitekturkritikk» for kun å sette søkelys på kvalitetene i et sluttprodukt, og ønsker selv å finne en ny måte å beskrive Île de Nantes' mellomfase på. Derfor introduseres en ny kritikk-metode som de kaller «reiseform». Metoden er nyttig fordi den ikke fokuserer på en slutt, men i stedet verdsetter reisen som en verdi i seg selv. Målet er også at denne metoden skal kunne fange opp mer enn stedets utforming, og også inkludere tid, endring, mennesker, hendelser, minner, atmosfærer og kvaliteter. I artikkelen fører reiseform-metoden til en bekrivelse av en sykkeltur gjennom området, der til dels detaljerte beskrivelser av landskapet veves sammen med historiske anekdoter, menneskelige aktiviteter og tanker om ulike aspekter ved prosessen. Landskapet beskrives som i en slags transitt-tilstand, og kvalitetene ved landskapet er knyttet til denne tilstanden.

I 2012 skrev Lisa Diedrich og Ellen Braae en artikkel om storskala havnetransformasjon der de trekker de fram tre parametre for å analysere et steds *site specificity*.²²⁰ Det første er det rent fysiske, det vil si materialer og strukturer. Det andre er prosesser og praksiser; måten folk bruker området på. Det tredje er det immaterielle, som minner og atmosfærer. Stedsspesifikk design karakteriseres som en svingning mellom to poler: det stedsbaserte og bevaringsfokuserete på den ene siden og det foranderlige og utviklingsfokuserete på den andre siden.

²²⁰ Braae, Ellen og Lisa Diedrich. "Site specificity in contemporary large-scale harbor transformation projects", *Journal of Landscape Architecture*, 7 (1), 2012, s. 20-33

Prosess som virkemiddel for form

Jeg mener *Det magiske teppet* er en interessant parallell til Chemetoffs landskapdesign på Île de Nantes. Begge tar utgangspunkt i det eksisterende landskapet og har en holdning som tilsier at dette er en ressurs og et felles gode. Chemetoff har i motsetning til Blå Strek, hatt anledning til å undersøke eksisterende ressurser i sitt landskap, men felles for begge prosjektene er at de anser selve prosessen som et virkemiddel i utviklingen av form. Prosessen eller «mellomtiden» er vel så viktig som sluttresultatet. Som Diedrich og Dahl beskriver, gir denne fasen en mulighet til å løfte fram stedets identitet og åpne for utvidet bruk. Dette gir også mulighet til å undersøke og ivareta det Diedrich og Braae kaller «steds-spesifikkhet». Altså ikke bare de fysiske strukturene, men også en modning gjennom ulik bruk. «Mellomtiden» inneholder altså kvaliteter som i seg selv er en ressurs der og da, men som også vil kunne forme stedet på sikt. Denne metoden gir også anledning til å anse tiden som en verdifull medspiller i planleggingen. Tiden, sammen med stedlig tilgjengeliggjøring, kan være med på å etablere et sterkere forhold mellom innbyggere og sted, og slik også åpne opp for større grad av engasjement og deltakelse i formingen av transformasjonsområder.²²¹

-

Byutvikling er en kompleks balansegang mellom å holde fast i noen overordnede visjoner samtidig som å skulle ivareta uendelig mange prosesser. For meg viser både Île de Nantes og *Det magiske teppet* en vei der man styre en utvikling samtidig som det åpnes opp for endring og innspill. De minner oss også om verdien av «overgangsrommene» i byplanleggingen.²²² Overgangsrommene eller «mellomtiden» gir oss mulighet til å fange opp stedenes immaterielle verdier. Det er også en påminnelse om at hurtighet ikke er et mål, men at en «sakte vandring» gir oss anledning til å fange opp alt det som stedene våre inneholder.

---

²²¹ Moe, Tonje Broch: «Île de Nantes avventende landskap». Eksamenstekst Modul 2. Deltakelsesaspektet var ikke en del av prosjektbeskrivelsen til *Det magiske teppet*, men vi vet jo at dette ble videreutviklet i «Spillet om Tromsø».

²²² Sætrevik, Sigrun. *Palleparken på Nytorget I Stavanger som fortelling, medvirkning og redskap for strategisk planlegging*. Masteroppgave ved Arkitektur- Og Designhøgskolen I Oslo 2022, side 110.

LITTERATURLISTE

Albrechts, Louis. «Ingredients for a more radical strategic spatial planning». I *Environment and Planning B: Planning and design* 42, Januar 2015.

Albrechts, Louis og Balducci, Alessandro. «Practical Strategic Planning: In Search of Critical Features to Explain the Strategic Character of Plans». I *The Planning review* 49, 3. 16-27. Januar 2014.

Arkitekten DK. Nummer 4, mars 1995. 97 årgang.

Benjamin, Walter. "Kunstverket I Reproduksjonsalderen : I Kunstverket I Reproduksjonsalderen : Essays Om Kultur, Litteratur, Politikk (1936-39)." I *Estetisk Teori : En Antologi*, 214-39. Oslo, 2008.

Berre, Nina. «VI. Vi Kan-utstillingen. Fra Høydepunkter. Arkitektur», Nasjonalmuseet 2016.
<https://www.nasjonalmuseet.no/samlingen/objekt/NAMT.ako032.001>

BEYONDISM

<https://ahocloud.box.com/s/16w55zeii86flr9ptswhmzp0xno447to>

Bisgaard, Holger. *Københavns Genrejsning 1990-2010*. København: Bogværket, 2010.

Bjærke, Marit Ruge. Masteroppgave UiO: *Inn Med Naturens Egenverdi. Om Verdigrunnlaget for Norsk Miljøpolitikk På 2000-tallet*, 2017.

Bisgaard, Holger. *Københavns Genrejsning 1990-2010*. København: Bogværket, 2010.

Blå Strek . Appearing and disappearing landscapes. Lastet ned i september 2021.

http://dahluhre.no/dokumenter/onlinepapers/Dahl_Mjaaland_blue-line_Appearing-And-Disappearing-Landscapes_1993.pdf

— — — «Den sovende dronning». Delt 1. premie I konkurransen om malmlageret i Narvik. *Norske Arkitektkonkurranser*. Tillegg til *Arkitektnytt* nr 19/92

Braae, Ellen og Lisa Diedrich. "Site specificity in contemporary large-scale harbour transformation projects", *Journal of Landscape Architecture*, 7 (1), 2012, s. 20-33

Britannica. Costs of urban sprawl. Besøkt 05.02.22 <https://www.britannica.com/topic/urban-sprawl/Costs-of-urban-sprawl>.

Zaha Hadid. Besøkt 13.02.22 <https://www.britannica.com/biography/Zaha-Hadid>

By og Havn. «Historien om ørestaden». Besøkt februar 2022. <https://byoghavn.dk/orestad/historie/>

Byplan. Nummer 1/95. Februar – 47 årgang

Chemetoff, Alexandre. «Ile de Nantes. Loire-Atlantique 2001-2010», *Nordic, journal of architecture*. No 1 vol.1 autumn 2011

— — — «2000/2012 Ile de Nantes . le Plan-Guide en chantier". Hentet februar 2022. <http://www.alexandre-chemetoff.com/ville/nantes/>

Christiansen, Jan, and Stamer, Laura. *Det Ny København : Stadsarkitektens Optegnelser 2001-10*. København: Strandberg Publishing, 2015.

Christiansen, Petter, and Tanja Loftsgarden. *Drivkrefter Bak Urban Sprawl I Europa*. Vol. 1134/2011. TØI Rapport (Oslo : 1992- : Online). Oslo: Transportøkonomisk Institutt, 2011.

Corner, James. «Eidetic operations and new landscapes». In *Recovering Landscape. Essays in Contemporary Landscape Architecture*, ed. James Corner, 152–169. New York: Princeton Architectural Press. 1999.

— — — "Terra fluxus". In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 21–33. New York: Princeton Architectural Press. 2006.

- Corner, James, and Alison Bick Hirsh. *The Landscape Imagination : Collected Essays of James Corner 1990-2010*. New York: Princeton Architectural Press, 2014.
- Czerniak, Julia. "Looking back at landscape urbanism: Speculations on site". In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 105–123. New York: Princeton Architectural Press. 2006.
- Dahl, Knut Eirik, "Det magiske teppet - strukturplanene". *Byplan 1/95* Februar 47. årgang s.20-25, 1995.
- Dansk Byplanlaboratorium. *Byplan 1/95* Februar 47. årgang
- De Block, Greet. "Ecological infrastructure in a critical-historical perspective: From engineering 'social' territory to encoding 'natural' topography". *Environment and Planning A* 48(2): 367–390, 2016.
- Diedrich, Lisa, and Caroline Dahl. "Ile De Nantes 2000-2010: A Method for the Meantime?" *Journal of Landscape Architecture* (Wageningen, Netherlands) 11, no. 2 : 72-83. 2016.
- Diedrich, Lisa, Michael Van Gessel, and Landscape Architecture Europe Foundation. *In Touch*. Vol. [3]. Landscape Architecture Europe. Basel: Birkhäuser Blauwdruk, 2012.
- Ellefsen, Halvor Weider og Folde, Marja. «Hva er strategisk planlegging?» *PLAN, Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling* 1/2022. side 8-11
- Frampton, Kenneth. "Prospects for a Critical Regionalism." *Perspecta* 20 : 147-62. 1983
- Gamlund, Espen. Har dypøkologien en fremtid? *Morgenbladet*. Publisert 6. januar 2006. <https://www.morgenbladet.no/ideer/debatt/2006/01/06/har-dypokologien-en-fremtid/>
- Gosseye, Janina, Tom Avermaete, and Gta Verlag. *Urban Design in the 20th Century : A History*. Zürich: Gta Verlag, 2021.
- Gray, Christopher. Landscape Urbanism: definitions & trajectory. Besøkt juni 2021 <https://scenariojournal.com/article/landscape-urbanism/>
- Greenberg, Kenneth ."A Third Way for Urban Design." I *Urban Design*, 201. NED - New ed.
- Haas, Tigran. *Sustainable Urbanism and beyond : Rethinking Cities for the Future*. New York: Rizzoli, 2012.
- Hansen, Eva Rem. Om kunstopplevelse. Publisert 21 desember 2010. Besøkt januar 2022. <https://masterbloggen.no/blog/2010/12/21/om-kunstopplevelse/>
- Harvey, David. *The Condition of Postmodernity : An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell, 1989. University of Minnesota Press, 2009.
- Harsvik, Rina Brunsell. *Strategisk byledelse – det tredje planregimet?* Masteroppgave ved Arkitektur- Og Designhøgskolen i Oslo 2021.
- Healey, Patsy. «The Revival of Strategic Spatial Planning in Europe». I *Making Strategic Spatial Plans : Innovation in Europe*, redigert av Patsy Healey, Abdul Khakee, Alain Motte, og Barrie Needham, 3-19. London: UCL Press Limited, 1997
- Hight, Christopher. 2003. Portraying the urban landscape: Landscape in architectural criticism and theory, 1960–present. In *Landscape Urbanism: A Manual for the Machinic Landscape*, ed. Mohsen Mostafavi and Ciro Najle, 22–32. London.
- Hege Hofstad og Heidi Bergsli. *Folkehelse og sosial bærekraft. En sammenligning og diskusjon om begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger* (Oslo; By- og regionforskningsinstituttet NIBR, oktober 2017).
- Jencks, Charles. *The Language of Post-modern Architecture*. London: Academy Editions, 1977.

- Koolhaas, Rem «The Generic City”, Koolhaas, I *S,M,L,XL* (New York: Monacelli), s 1248, 1995
 ——— «Whatever Happened to Urbanism”, I *S,M,L,XL* (New York: Monacelli,), s 969, 1995
- Kvorning, Jens “Ørestaden til tiden”. *Byplan 1/95* Februar 47. Årgang s.2-19, 1995
 ——— “Byutviklingsstrategier og byledelse.” I: *Fra plan til (en helt anden) virkelighet.*
 Randers: Urban Lab – en del af Kulturregion Østjysk Vækstbånd., s. 12-23. November 2015
 ——— “Strategisk byplanlægning.” *Byplan, 59* (1/maj), s. 3-9. 2007
- Labadini, Alice, and Arkitektur- Og Designhøgskolen I Oslo. *Immaterial Landscapes : Formulating the Intangible in Northern Landscapes* Nr. 86: III, 294. 2017
- Langdon, David. Yokohama International Passenger terminal / Foreign Office Architects (FOA).2014. Lest januar 2022. <https://www.archdaily.com/554132/ad-classics-yokohama-international-passenger-terminal-foreign-office-architects-foa>
- Lund, Nils-Ole .“Billed- og proceskommentar til Ørestadskonkurrencen” *Arkitekten DK nr 4*, mars 1995, 97 årgang.
- McHarg, Ian L., and American Museum of Natural History. *Design with Nature*. Garden City, N.Y: Published for the American Museum of Natural History [by] Doubleday/Natural History Press, 1969.
- Meyer, Elizabeth K. “The Expanded Field of Landscape Architecture.” *In Ecological Design and Planning*, edited by George F. Thompson and Frederick R. Steiner, 45–79. New York: John Wiley & Sons, Inc., Excerpt from 71-77. 1997
- Mostafavi, Mohsen, Gareth Doherty, and Harvard University Graduate School of Design. *Ecological Urbanism*. Baden: Harvard University Graduate School of Design Lars Müller Publishers, 2010.
- NOU 2004:28. Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold. (Naturmangfoldsloven). . <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2004-28/id388846/sec9>. Lastet ned 18.04.22
- Olwig, Kenneth R. 1996. “Recovering the substantive nature of landscape”. *Annals of the Association of American Geographers* 86(4): 630–653.
- Riddervold, Maria. *Mens vi venter på Hovinbyen – strategisk plan som prosess og verktøy?* Masteroppgave ved Arkitektur- Og Designhøgskolen I Oslo 2016
- Shannon, Kelly. 2006. From theory to resistance: Landscape urbanism in Europe. In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 141–161. New York: Princeton Architectural Press.
- Sorkin, Michael. "The End(s) of Urban Design." In *Urban Design*, 155. NED - New ed. University of Minnesota Press, 2009.
 ——— Variations on a Theme Park : *The New American City and the End of Public Space*.
 New York: Hill and Wang, 1992.
- Sigler, Jennifer, Hans Werlemann, Rem Koolhaas, Bruce Mau, and Office for Metropolitan Architecture. *Small, Medium, Large, Extra-large : Office for Metropolitan Architecture*, Rem Koolhaas and Bruce Mau. Rotterdam: 010 Publishers, 1995.
- Spirn, Anne Whiston. “The role of the Natural Processes in the Design of the Cities.” (Kilde: *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 451: Changing Cities: A Challenge to Planning, 1980, s. 98-105.) I: *Urban Landscapes: Critical Concepts in Built Environment*, redigert av Anita Berrizbeitia. London: Routledge, s. 255-262. 2015
 ——— “*Ecological Urbanism: A Framework for the Design of Resilient Cities*”. 2012.
http://annewhistonspirn.com/pdf/spirn_ecological_urbanism-2011.pdf
- Sætrevik, Sigrun. *Palleparken på Nytorget I Stavanger som fortelling, medvirkning og redskap for strategisk planlegging*. Masteroppgave ved Arkitektur- Og Designhøgskolen i Oslo 2022

Talen, Emily. 2013. "The social apathy of landscape urbanism". In *Landscape Urbanism and its Discontents: Dissimulating the Sustainable City*, ed. Andrés Duany and Emily Talen, 105–114. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.

Thompson, Ian H. "Ten tenets and six questions for landscape urbanism". *Landscape Research* 37(1): 7–26. 2012

Trumble, Anne. "James Corner on Reading and Imagening the Landscape".
<https://www.thenatureofcities.com/2015/08/03/james-corner-on-reading-and-imagening-the-landscape/>

Tschumi, Bernard. *Architecture and Disjunction*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1994.

Van der Velde; Renè. "Tracing the development of contemporary park-city relationships: parc de La Villette and Parc André Citroën". Hentet oktober 2021. <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:9c280b0c-e8ff-4cce-982c-722d36a2dda5/datastream/OBJ/download>

Vicenzotti, Vera. «The Landscape of Landscape Urbanism». *Landscape Journal: design, planning and management of the land*, Volume 36, Number 1, 2017, pp 75-86 (Article)

Viganò, Paola. *Territorialism*. Cambridge MA: Harvard Univ. Graduate School of Design, 2014.

Uhre, Kjerstin Elisabeth, *The Perforated Landscape : A Study on Contested Prospects in Sápmi* 106 (2020). Dr. gradsavhandling, Arkitektur- Og Designhøgskolen i Oslo.

Waldheim, Charles. *Landscape as Urbanism : A General Theory*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2016.

——— "Landscape as Urbanism". I *Landscape Urbanism Reader*. New York: Princeton Architectural Press, 2006.

——— "On landscape, ecology and other modifiers to urbanism". *Topos* 71: 21–24. 2010.

Weller, Richard. 2006. "An art of instrumentality: Thinking through landscape urbanism". In *The Landscape Urbanism Reader*, ed. Charles Waldheim, 69–85. New York: Princeton Architectural Press.

Wikipedia. Michael Sorkin. Besøkt 03.02-22. https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Sorkin

——— Ørestadbanen. Besøkt januar 2022 . <https://da.wikipedia.org/wiki/%C3%98restadsbanen>

Wingren, Carola «I begynnelsen var PLATSEN» *Utblick Landskap*,nr.3,s.28-35. 1995

Ørestadsselskabet. *Byen under forandring*. Holmens tryk, Brøndby . 1994

——— Idékonkurrencens om Ørestaden (Konkurransprogrammet)

——— Ørestaden - Idékonkurrencens resultater (Juryrapporten)

FIGURLISTE

Figur 1: Prinsipptegning fra konkurranseprogrammet.
Illustrasjonene er kopiert fra konkurranseprogrammet.

Figur 2: Prinsipptegning fra konkurranseprogrammet.
Illustrasjonene er kopiert fra konkurranseprogrammet.

Figur 3: Fotografier fra konkurranseprogrammet.
Illustrasjonene er kopiert fra konkurranseprogrammet.

Figur 4: Michael Sorkin's urban vision Weed
Kilde: <http://www.sorkinstudio.com/weed>)

Figur 5: Yokohama International Passenger terminal
Kilde: https://www.archdaily.com/554132/ad-classics-yokohama-international-passenger-terminal-foreign-office-architects-foa?ad_medium=gallery

Figur 6: Tegning fra konkurransen om Parc de la Villette. OMA.
Kilde: <https://www.oma.com/projects/parc-de-la-villette>

Figur 7
Modell av konkurranseutkastet til Melun Senart. OMA.
Kilde: <https://www.oma.com/projects/ville-nouvelle-melun-senart>

Figur 8: Plan of Central Park, New York City, by Frederick Law Olmsted and Calvert Vaux, 1869.
Kilde: <https://explearth.org/genius-of-place-national-parks-olmsted/>

Figur 9 : Ville Radieuse, le Corbusier
Kilde: https://www.archdaily.com/411878/ad-classics-ville-radieuse-le-corbusier/51fbb379e8e44e82ac000066-ad-classics-ville-radieuse-le-corbusier-image?next_project=no

Figur 10 og 11 : Plansjene i leveransen til «Det magiske teppet»
Kilde: http://dahluhre.no/dokumenter/onlinepapers/Dahl_The-Magic-Carpet_1994.pdf

Figur 12
Zaha Hadids bidrag til konkurransen « The Peak Leisure Club »
Kilde: <https://www.archdaily.com/798362/the-creative-process-of-zaha-hadid-as-revealed-through-her-paintings/57c58ee3e58ece9a730000e6-the-creative-process-of-zaha-hadid-as-revealed-through-her-paintings-image>

Figur 13 : Dahl+Uhres Manhattan transfer
Kilde: <http://dahluhre.blogspot.com/2009/06/map-collection-manhattan-transfer.html>

Figur 14 : Foto av dokkene på Île de Nantes.
Tonje Broch Moe

Figur 15 : Plan & Guide Map, Île de Nantes
Kilde: https://www.alexandre-chemetoff.com/wp-content/uploads/2011/01/Ile-de-Nantes_NJA_1108.jpg.pdf

Figur 16: Foto fra Île de Nantes.
Kopiert fra artikkelen til Lisa Diedrich og Caroline Dahl.
Diedrich, Lisa, and Caroline Dahl. "Ile De Nantes 2000-2010: A Method for the Meantime?" *Journal of Landscape Architecture* (Wageningen, Netherlands) 11, no. 2 : 72-8, 2016.

APPENDIX

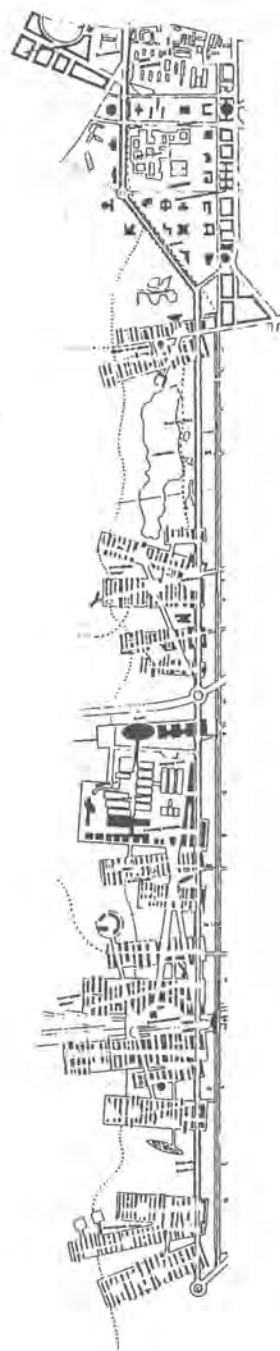
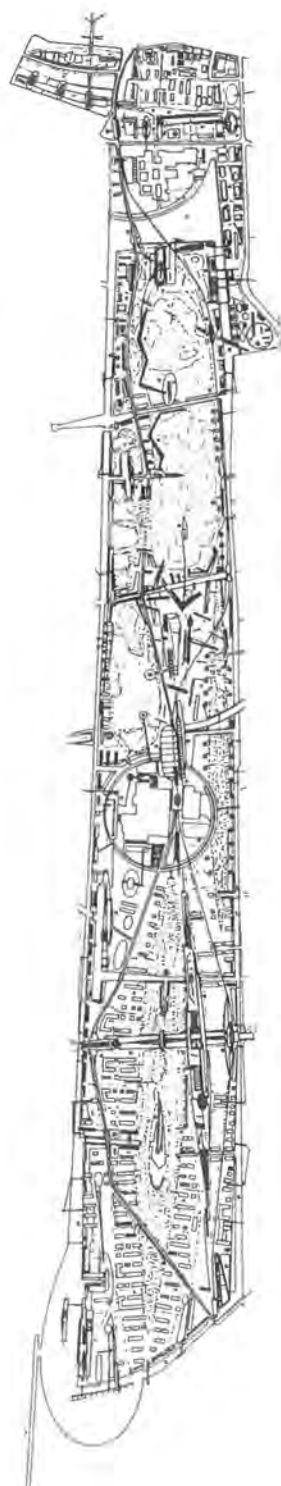
Ørestadenkonkurransen

På de følgende sidene har jeg lagt ved de fire vinnerutkastene, samt de to andrepremiene.

Disse har jeg hentet fra juryrapporten.

ØRESTADEN

Idékonkurrencens resultater / *The results of the ideas competition*

1. PRÆMIE / FIRST PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 10/22444

Udarbejdet af/Submitted by: Arkitekt MAA IDD Erik Bystrup, København, DANMARK

Medarbejdere/Design Team:
Pernille Tørring og Anders Kofod

Konsulenter/Consultants:
Landskab/Landscape: Professor, landskabsarkitekt Ib Asger Olsen
Trafik/Traffic: Civilingeniør Søren Hansen

Forslaget spænder konkurrenceområdet ud mellem boulevarder i både øst- og vestsiden. Indenfor denne klart definerede figur opdeles arealet ved hjælp af vandflader af forskellig størrelse i et antal "øer". Disse øer gives igen nogle faste opdelinger ved hjælp af et øst-vest gående parkstrøg og andre beplantningselementer. Hermed er den grundlæggende strukturering fastlagt. Som supplement til dette strukturingsprincip opstilles et sæt spilleregler for bygningernes udformning - bl.a. argumenteres der for ensartet højde på bebyggelsen - idet generelle ordensprincipper ses som den nødvendige forudsætning for variation i bygningsudtrykket. Til illustration af projektet er vist den samme bebyggelsesform, baseret på en åben karré, i alle afsnit af bydelen, men i beskrivelsen understreges det, at der er tale om en illustration, ikke et princip.

Forslaget argumenterer for, at også de fredede søer bør omformes og indgå i den overordnede strukturering af området, idet det anses som urealistisk, at søerne kan opretholdes i deres nuværende form, når området bebygges.

Anvendelsen af vandflader som det grundlæggende struktureringselement forekommer besnærende, fordi et positivt element dermed bliver udnævnt til at bære garantien for planidens fastholdelse over tid, hvilket med stor sandsynlighed vil garantere planens robusthed.

Det er dette enkle og meget sikre hovedgreb, der bærer præmieringen, ligesom beskrivelsens klarhed tyder på stor professionalitet i forfatterteamet. Der er dog i beskrivelsen omtalt nogle langsgående kanaler, som ikke findes på tegningerne. Man kan stille spørgsmål til "øernes" udformning, idet en del af øerne alene synes at være formet som aftryk af den bebyggelsesform, der udtrykkelig nævnes som en af mange mulige illustrationer.

Den konkrete udformning af parkbåndene, som den fremgår af skråprojektionerne, virker ikke overbevisende og det gælder også andre af forslaget rumdannelse. Det nordlige område er som i mange andre projekter svagt bearbejdet.

Sammenfattende kan siges, at forslaget enkle hovedgreb åbner muligheder for variation og frihed i den bygningsmæssige udformning af "øerne".

This entry delimits the competition area by boulevards located to the east and the west of the site. Within this clearly defined layout the area is divided into a number of "islands" by means of water surfaces of varying size. These islands are subdivided by means of stretches of parkland and other types of vegetation running in the east-west direction. Thereby the basic, overall structure of the area is defined. As a supplement to this structural principle, a set of rules governing the design of buildings is presented, one rule being a uniform height of buildings. The reason for this set of rules is that overall principles of order are deemed to be necessary to ensure variation in the architectural idiom of the buildings. To illustrate the project the same type of building volume (based on open building blocks) is shown in all parts of the urban area. However, the explanatory text accompanying the project emphasizes that these buildings are shown merely by way of illustration and do not represent any overall principle.

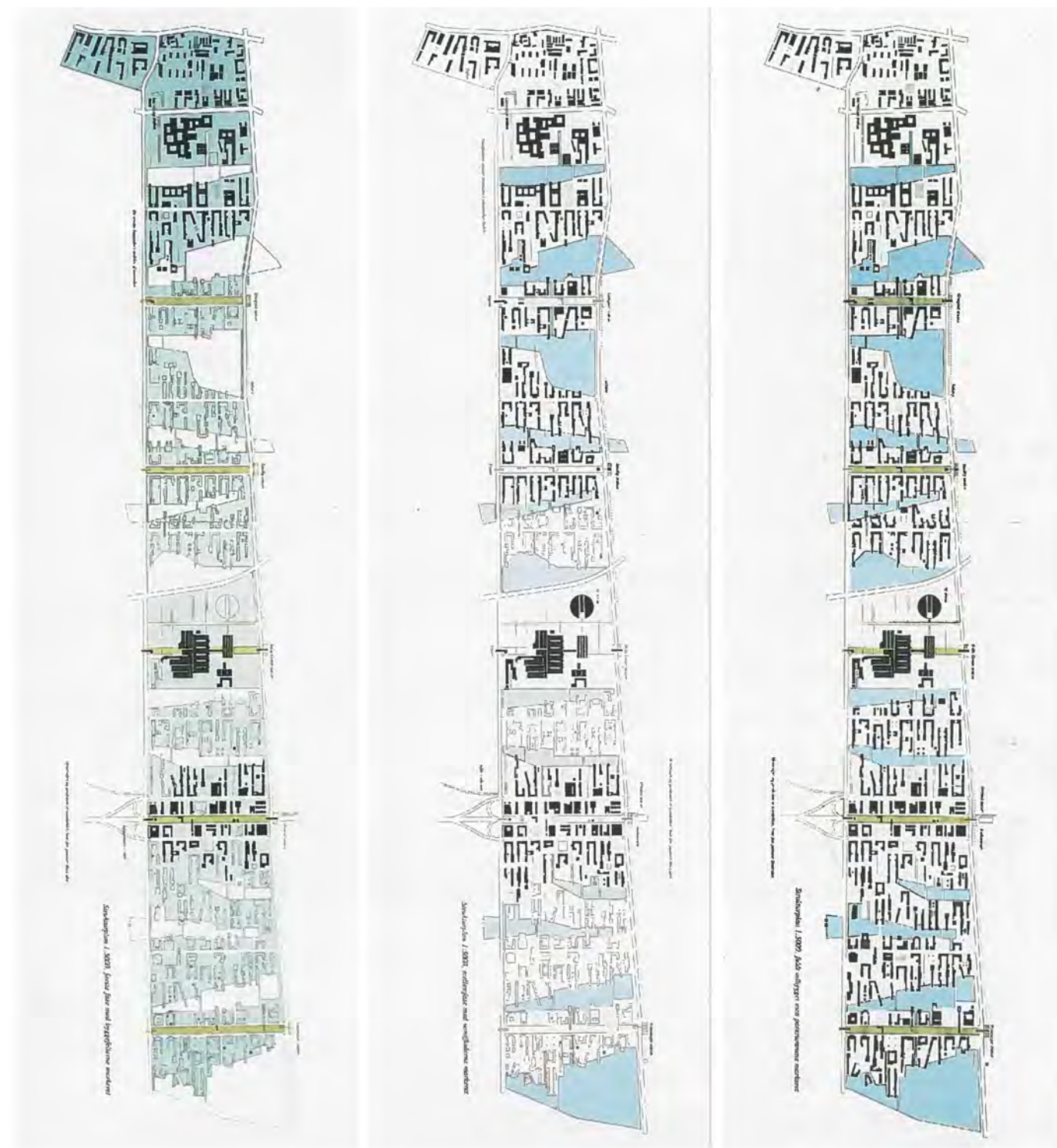
The entry suggests that the protected lakes be transformed so that they become part of the restructured area. The argument for this is that it would be unrealistic to maintain the lakes in their present form when the area is developed.

The use of water surfaces as a basic structural element is fascinating, since a positive element is thus used to guarantee the retention in time of the idea underlying the plan. This is deemed to be a guarantee for the sustainability of the plan.

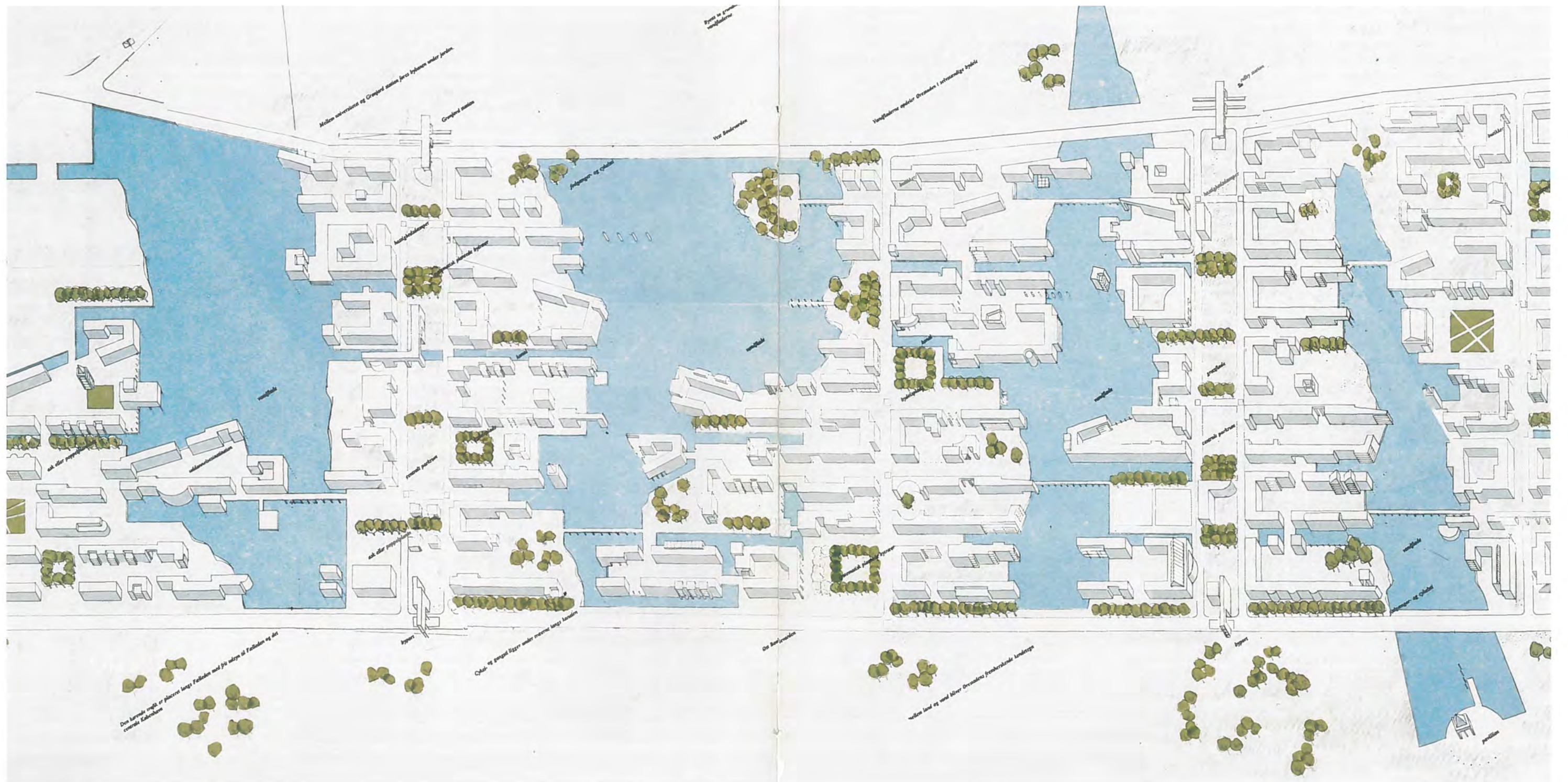
This simple and very clear overall approach is the main reason why this project has been awarded a first prize. In addition, the clarity of the explanatory text indicates that the team behind the project is of a high professional standard. It should however be mentioned that the explanatory text describes some longitudinal canals which are not shown in the drawings. The layout of the "islands" may be questioned, since some of the islands seem exclusively to be laid out to cater for the type of buildings expressly stated to be just one of many possible solutions.

In the form shown in the axonometric projections, the actual layout of the stretches of parkland is not convincing, and a similar objection can be made in relation to other spaces suggested in the entry. As in many of the other entries, the northern area has not been treated in sufficient detail.

Altogether the simple overall concept proposed in this entry opens up possibilities of variation and freedom in the design of urban construction on the "islands".

Det gamle bykvarter er placeret langs Fælleden med julemarkedet og det gamle Katedralskole

Miljøskovene og Grøntland mellem julemarkedet og Grøntland

Skole og biograf Egevej under nærmeste langs Landevej

Byens nye grønne områder

Ved Egevej

De nye områder

Vegetation og grønne områder i skovene og i bykvarteret

Den gamle og nye områders fremherskende landskab

1. PRÆMIE / FIRST PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 21/91541

Udarbejdet af/Submitted by: Architects Aaro Arto, Teemu Palo, Yrjö Rossi, Hannu Tikka, Matti Kaijansinkko, FINLAND

Forslagets hovednerve er et nord-sydgående vandelement, der begynder som sø på Ny Tøjhusgrunden, accelererer i nogle kraftige slyngninger syd for Universitetet, for derefter at føres gennem de fredede sø- og vådområder og videre gennem en kanal, der til sidst ender i en kileformet afslutning mod syd. Mod nord dannes en markant vandport til hele Ørestaden. Motivet er smukt, men giver en meget lille bygningsmæssig udnyttelse af arealet.

Til dette bærende landskabstræk knytter sig isolerede, rektangulære byggefelt, der lader fælled og Vestamager få kontakt med den eksisterende bebyggelse. Dette princip skaber både bymæssig klarhed og stor integration mellem by og landskab. Placeringen af Ørestadsboulevarden og banen er funktionel i forhold til planen og Boulevardens forløb beskriver både vandlandskab og bebyggelse på en meget overbevisende måde. Planen virker meget robust over for arkitekturopfattelser og etapedelinger. Arkitektonisk er forslaget mest overbevisende i udformningen af Seruminstitutet og bydelene omkring Lufthavnsmotorvejen, mens udbygningen af universitetet med store bygningsvolumener uden særlig identitet ikke virker overbevisende. Den karréagtige bebyggelse nord for Bella Center virker tilfældig og den sydligste bebyggelse størrelsesmæssigt har et uheldigt forhold til de eksisterende havehusområder. Forslaget er artistisk af høj og original kvalitet. Det er robust over for ændringer og anviser byformationer med stor arkitektonisk styrke. Vandelementet er projektets bærende idé og landskabet burde derfor være udviklet med samme engagement og originalitet som de bedste af de bebyggede områder. Spørgsmålet er også om vandelementets overbevisende elegance vil kunne opleves lige så overbevisende i øjenhøjde. Som helhed er forslaget et af de få fremadrettede bylandskabsprojekter i konkurrencen og fremtræder som et aktuelt og professionelt indlæg i byplan- og bybygningsdebatten.

The key concept in this entry is the water element laid out in the north-south direction. This starts as a lake on the Ny Tøjhus site, continues in a number of vigorous turns to the south of the University, runs through the protected wetland areas from where it continues through a canal, ending in a wedge-shaped conclusion to the south. To the north a distinctive watergate is formed, marking the entrance to Ørestad. The concept is beautiful but leaves little room for construction in the area.

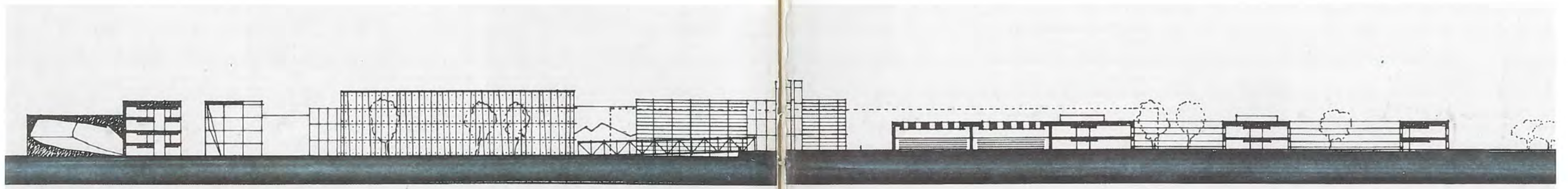
A number of rectangular building areas are attached to this dominant landscape element. The building areas create contact between the Common, Western Amager and existing buildings. This principle creates both urban clarity and a high degree of integration between town and landscape. The location of Ørestad Boulevard and the railroad tracks is functional in relation to the plan, and the lay-out of the Boulevard emphasises both the water landscape and the built-up area in a very convincing manner.

The plan seems to be highly sustainable in terms of architectural perceptions and division into stages. Architecturally, the entry is most convincing in its lay-out of the National Serum Institute and the urban districts near the motorway leading to the airport, while the extension of the University by large building volumes without any distinctive identity is not convincing. The building complex to the north of the Bella Center, which is laid out as a large building block, seems rather haphazard, and the size of the southernmost building volumes seems unfortunate in relation to the existing allotment areas. The entry is original and of high artistic quality. It is robust towards change and suggests urban formations of great architectural value. The water element is the basic idea of the entry and should therefore have been developed with the same degree of commitment and originality as the best of the built areas. The question is whether the convincing elegance of the water element will be quite as convincing at eye level.

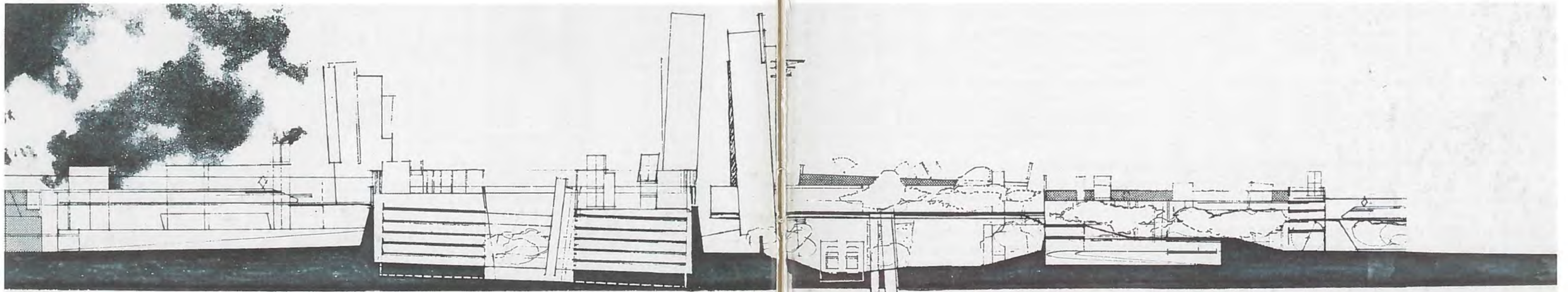
Altogether the entry is one of the few entries in the competition with a future-orientated approach to the urban landscape. It stands out as a contemporary, professional contribution to the debate on urban planning and urban architecture.

SECTION UNIVERSITETET

SECTION ØRESTAD

SECTION VESTAMAGER

1. PRÆMIE / FIRST PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 61/41000

Udarbejdet af/Submitted by: Matthew Priestman Architects/Tower 151 Architects, ENGLAND

Medarbejdere/Design Team:

Architects Matthew Priestman, Andrew Yeoman,
Paul Pindelski, John Cramer, Annabelle Brown,
Nenad Konoza, Kresimir Zmisanic

En kanal omdanner konkurrencearealet syd for Universitet til en stor ø, som igen underdeles af sidekanaler. På denne ø introduceres to stærke landskabs-elementer: En skovbeplantning omkring de eksisterende søer og en delvist skovbevokset bakke på den sydlige del af øen.

Hovedvejforbindelsen føres fra en fint formet indkørsel ved Amager Boulevard i et smukt slynget forløb ned over øen og møder undervejs en række fortætningspunkter, der refererer til stationerne, Bella Centret og motorvejskrydsningen. Disse fortætningspunkter indeholder hovedparten af erhvervsbebyggelsen. Boligbebyggelsen placeres i form af punkthuse eller stokbebyggelse ved foden af bakken eller langs kanten af øen, ofte med sidekanaler som forankringspunkt og identitetsgiver. Disse steder vil kunne opnå en intensitet og kvalitet som slusebebyggelsen ved en fransk kanal. Ved kanalerne er der arbejdet med endnu en type af lokale fortætningspunkter, ofte fint formede, bygningsomkransede vandrum, indeholdende fællesanlæg af forskellig art.

Forslaget opnår på denne måde en overordentlig spændende bebyggelsesstruktur, der veksler mellem lokale fortætninger, kulminerende i erhvervsbebyggelsernes meget store tæthed, som igen afløses af åbenhed. Den vekslen mellem tæt og åbent er en markant kvalitet, men dommerkomiteen må påpege de anvendelses- og styringsproblemer, der er forbundet med de store bygningsstrukturer og finder beskrivelsen af deres relationer til nærmiljøet utilstrækkelig.

Ved universitetet formes kanalen som en sø, der flankeres med ny bebyggelse for universitet og forskningsinstitutioner. Denne bebyggelse skaber et præcist og velformet vandrum, der bliver det nordlige områdes tyngdepunkt og overgangsleddet til Ny Tøjhusgrunden og Faste Batteri samt Seruminstutttet.

Det nordlige områdes særlige problemstillinger opfattes og behandles præcist. Ny Tøjhusgrunden orienteres mod øst og foreslås bebygget med en sammenhængende bygningsstruktur, der føres frem til kontakt med Scandinavia hotellet, som derved gives en ny lokal forankring.

Forslaget bringer med overlegen artistisk sikkerhed landskabet i centrum som det strukturgivende. Med dette udgangspunkt skabes en række lokale fortætningspunkter, der hver især kan opnå store kvaliteter, men som også rummer meget store for tolkningsmuligheder og dermed robusthed overfor senere nyfortolkninger.

Forslaget forvalter sit særlige bymæssige udgangspunkt med overbevisende sikkerhed og placerer sig dermed som et originalt forslag på et meget højt professionelt niveau.

A canal transforms the area to the south of the University into a large island which is subdivided by side canals. Two strong landscape elements are introduced on this island: a forest surrounding the existing lakes and a hill in the southern part of the island, partly covered with trees.

From a finely organised gateway at Amager Boulevard the main road crosses the island in a beautifully curved line. On its way it encounters a number of points of density at the stations, the Bella Center and the crossing motorway. These points of density contain the majority of the buildings intended for commerce and industry. Housing blocks are located in detached houses or in buildings laid out as long detached blocks at the foot of the hill or on the periphery of the island, often using side canals as benchmarks and points of identification. At these places an atmosphere and intensity similar to the atmosphere and identity often experienced near canal lock buildings in France may arise. Another type of a local point of density is used near the canals: finely organised water areas surrounded by buildings. These areas accommodate various types of common facilities.

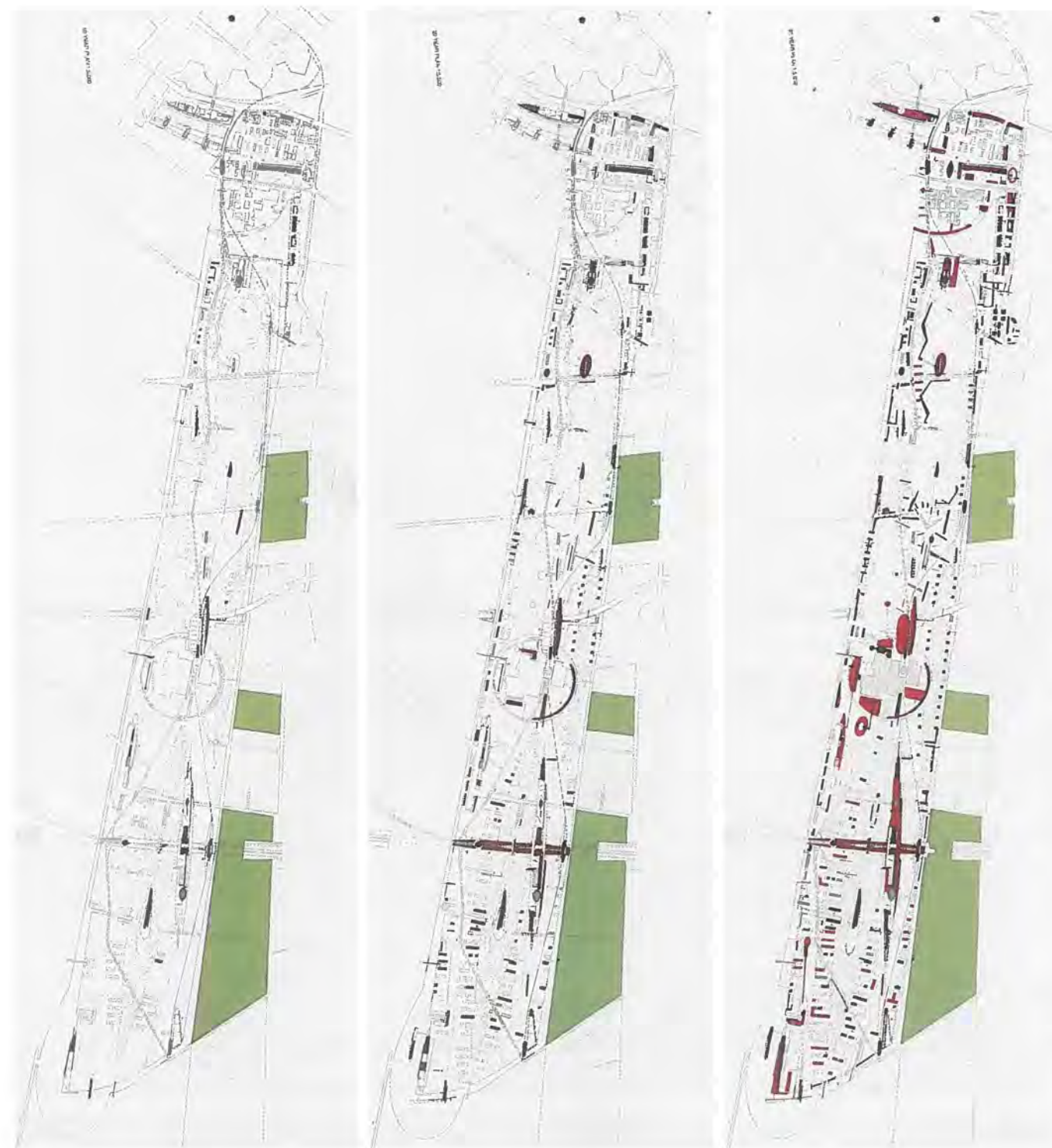
The entry thus achieves an extremely fascinating building structure with changing local concentrations, peaking in the very high density of the buildings for commerce and industry, which is again replaced by openness. This variation between dense and open areas is a distinctive quality, but the jury wishes to point out the problems of use and control related to the large building structures. It is also the opinion of the jury that the description of the relationship between these structures and the immediate environment is inadequate.

At the University the canal is transformed into a lake flanked by new buildings for the University and various research institutes. These buildings create a sharply defined and finely organised water area which becomes the pivot point of the northern area and constitutes the transition to the Ny Tøjhus site, Faste Batteri and the National Serum Institute.

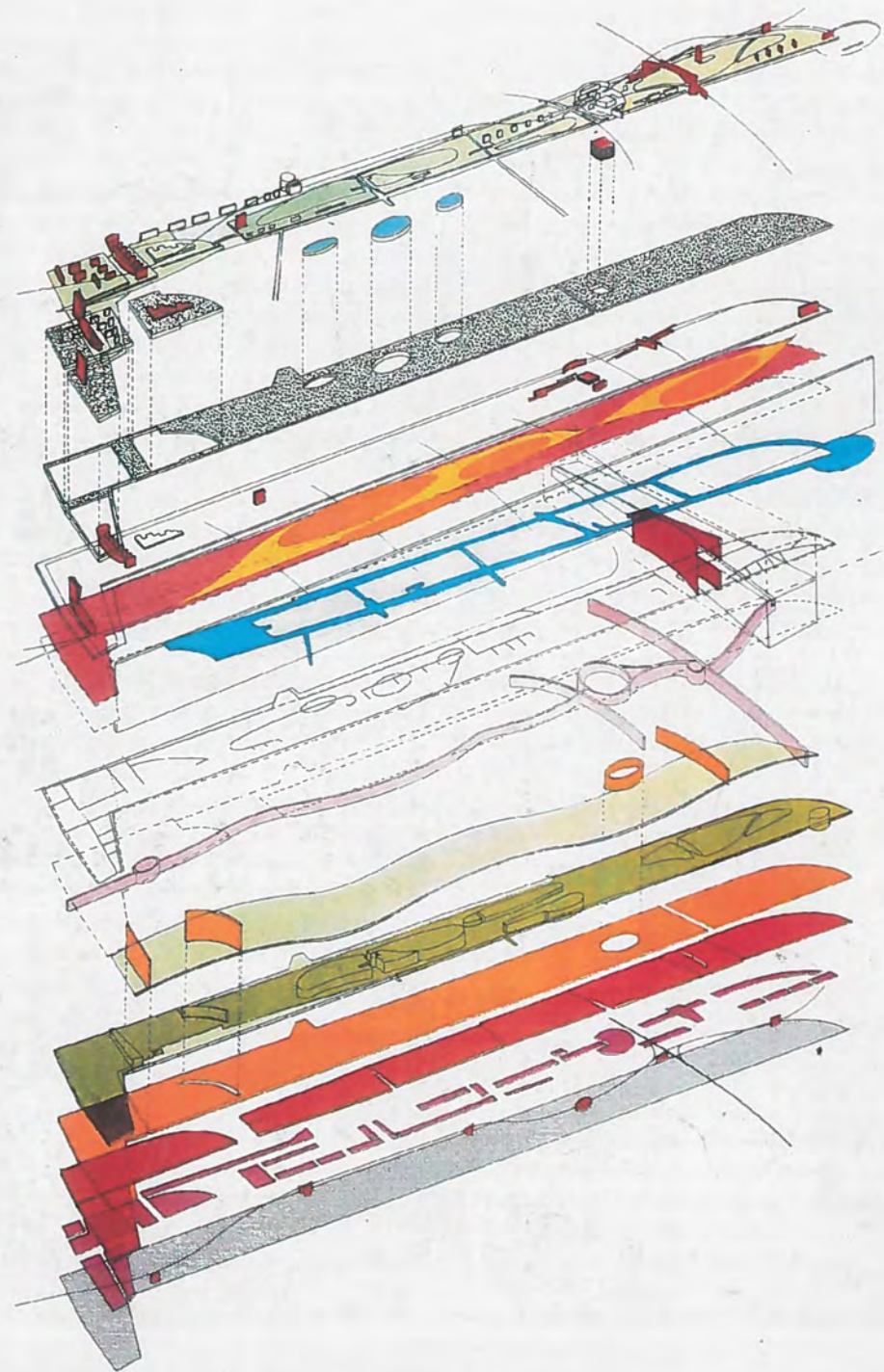
The special problems related to the northern area are well understood and clearly treated in the entry. The Ny Tøjhus site is orientated towards the east. A coherent building structure creating contact to the Scandinavia Hotel is suggested in this site. Such a building structure would give the hotel a new local identity.

With unique artistic clarity the entry brings the landscape into focus as the main structural element. Using this as a starting point, the entry creates a number of local points of density, each of which has the potential for outstanding qualities, opening itself to many different interpretations and consequently providing a certain robustness towards new interpretations in the future.

The entry administers its special urban starting point convincingly and thereby presents itself as a very original entry of a very high professional standard.

SITE

OBJECTS

BODY

EDGE

WATER

VEINS

INTERZONES

MAIN ARTERIES

GREEN BANDAGE

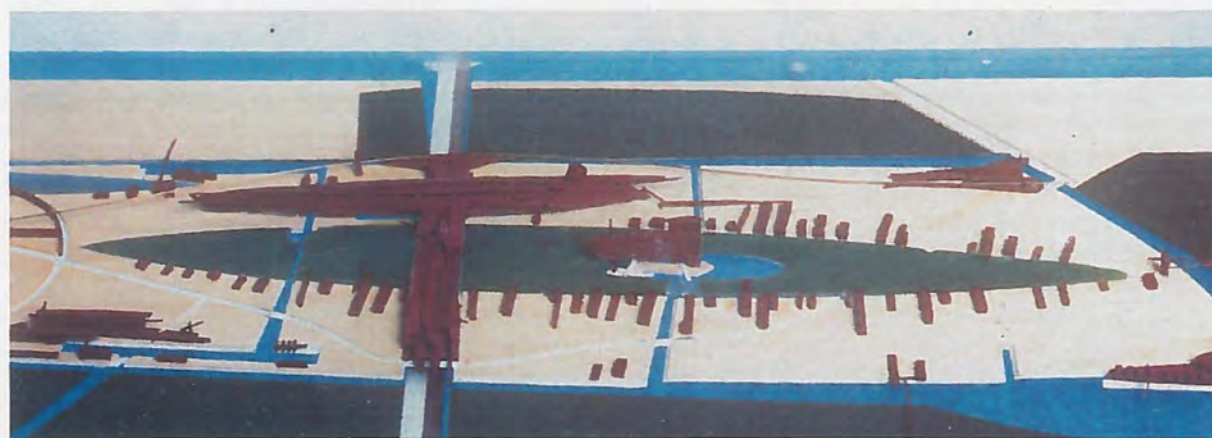
TOPOGRAPHY

INCISIONS

ZONES

PLOTS

TRAINS

1. PRÆMIE / FIRST PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 102/13420

Udarbejdet af/Submitted by: Jan Henriksen, Niels Friis, Troels Levring, Arkitekter MAA, København, DANMARK

Forslaget placerer en bred kanal i områdets østside ved overgangen til den eksisterende bebyggelse; langs denne kanal forløber såvel hovedvejforbindelse som bybane. Boulevarden bliver på denne måde en enhed af kanal, vej og bane.

Bebyggelsen placeres på præcist afgrænsede podier, der stikker ud i Fælled. Bebyggelsesstrukturen er organiseret som stokke. To eller tre podier sammenknyttes med diagonalt krydsende forbindelser, der sigter mod byens tårne. Ved etablering af disse forbindelser skabes funktionelt sammenhængende bydele af en størrelse, der gør dem selvberende og størrelsmæssigt sammenlignelige med Frederiksstaden og Christianshavn.

Det nordlige afsnit omkring Universitetet forslås behandlet som en "skov", der sammenbinder de forskellige anlæg og hvori Universitet og forskerpark kan ekspandere med friliggende bygninger.

Ny Tøjhusgrunden og Faste Batteri foreslås bebygget med en karréstruktur, der ud mod Christianshavns vold danner en stor halvcirkulær plads, afsluttet med et tårn, hvormed man ønsker, at modificere Hotel Scandinavia's indflydelse på tæbyen. De tætteste og funktionelt mest sammensatte bydele findes omkring motorvejsskæringen mod syd.

Forslagets hovedgreb er overordentligt enkelt og robust over for den tidsmæssige påvirkning. Kanalen skaber et positivt element mod den eksisterende bebyggelse og placeringen af de store infrastrukturanlæg i østsiden gør fletningen mellem natur og bebyggelse til en realitet, der viser hensyn og giver plads for vådområderne, gode forbindelser fra de bagvedliggende bydele til Fælled og en karakterfuld modstilling mellem de tætbebyggede podier og det naturlige landskab.

Dommerkomiteen føler sig ikke overbevist om den angivne bebyggelsesstrukturens fortætningsmuligheder omkring motorvejsskæringen, ligesom kanalens afslutningspunkter virker ubearbejdede.

Men i kraft af sit smukke og enkle hovedgreb og de variationsmuligheder, der dokumenteres indenfor dette hovedgreb, betragtes forslaget som en overordentlig kvalificeret besvarelse af konkurrenceopgaven.

This entry locates a wide canal in the eastern part of the site in the area of transition to the existing buildings. The main road and the City Line run along this canal, which means that the Boulevard becomes a unity comprising canal, road and railroad.

Buildings are located on sharply delimited plateaus stretching into the Common. The building structure is organised as long detached blocks. Two or three plateaus are interlinked by means of diagonal connections orientated towards the spires and towers of the city. By establishing these connections, the entry creates a number of functionally coherent urban districts. Because of their size, these districts are self-contained and comparable to districts such as Frederiksstaden and Christianshavn.

The northern area around the University is suggested as a "forest" linking the various facilities. In this forest the University and science park may expand by the construction of detached buildings.

The entry suggests that the Ny Tøjhus site and Faste Batteri be laid out with building blocks forming a large semi-circular space towards the ramparts of Christianshavn, ending in a tower. Thereby the impact of the Scandinavia Hotel on the city immediately opposite it is modified. The most dense and functionally most complex urban districts are located to the south where the motorway crosses the area.

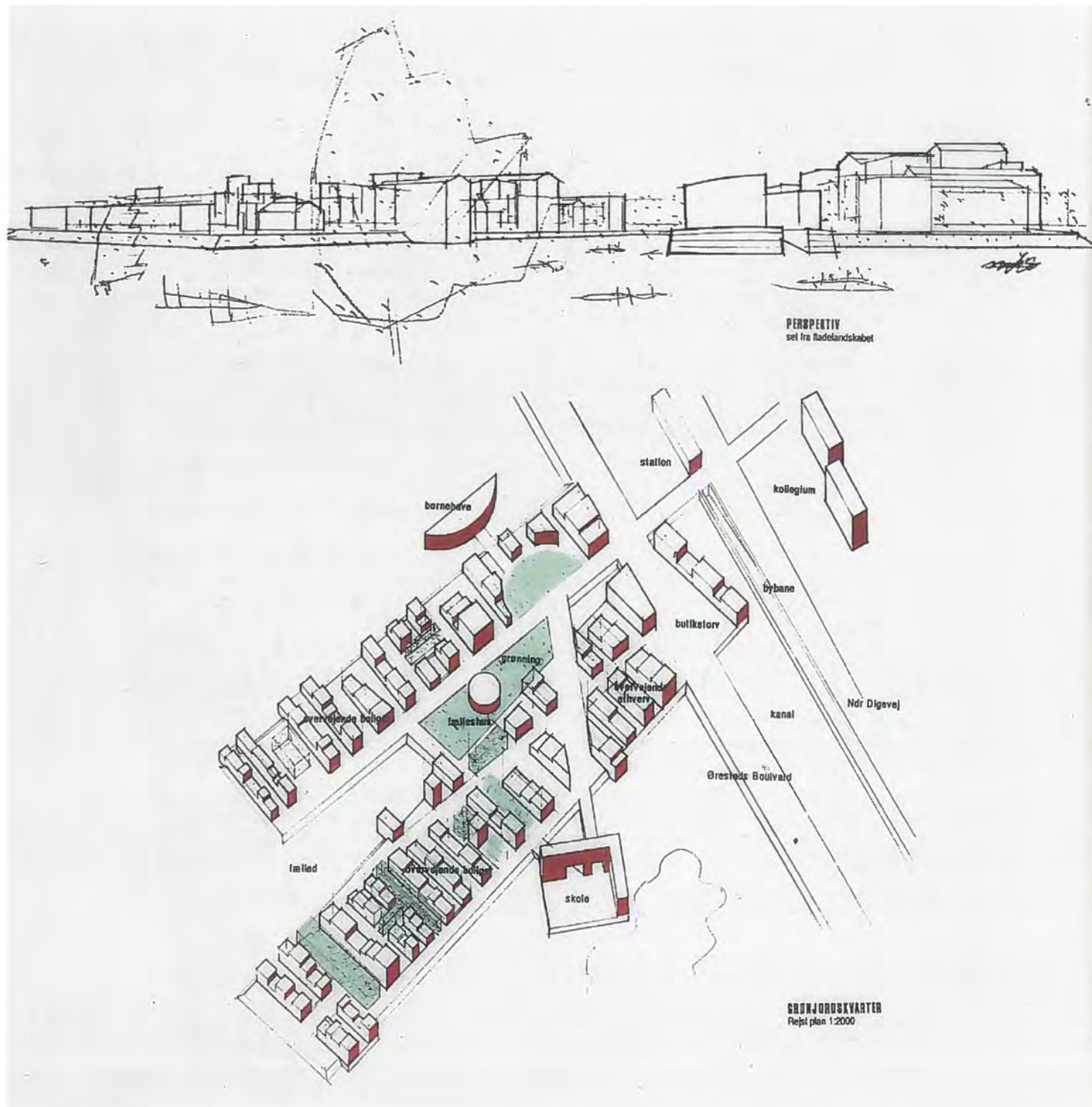
The main concept of this entry is extremely simple and robust in relation to the impact of time. The canal creates a positive element vis-à-vis the existing buildings, and the location of the large infrastructure elements to the east turns the intertwining of nature and built-up area into reality, showing due consideration for the wetland areas and providing adequate space for them. It also provides good connections between the urban districts located outside the site and the Common, and establishes a distinctive contrast between the densely built plateaus and the natural landscape.

It is the opinion of the jury that the suggested potential for ensuring increased density in the building structure where the motorway crosses the site is not convincing, and that the areas where the canal ends do not seem to be treated in sufficient detail.

However, because of the beautiful and simple overall concept proposed in this entry and because of the variation potential documented in the context of this concept, the entry is deemed to be an extremely fine solution to the competition brief.

2. PRÆMIE / SECOND PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 45/24900

Udarbejdet af/Submitted by: Architect Johan De Koning, HOLLAND

Medarbejdere/Design Team:
Don Monfils, assistant

"Andersons slidebox" er et overordentligt kvalificeret bud på det grundlæggende spørgsmål om, hvorledes man fastlægger og afbilder byen og dens fremtid. Problemet ligger ikke i at tegne idealbyen, men at skabe dens ramme og langsomt afdække dens liv, vel vidende det kræver et stadigt intenst engagement at se, samt evnen til at finde og dermed skabe den byarkitektur, der ikke blot er reproduktion og pastiche.

Forslaget er originalt, meget åbent og humanistisk og indeholder en stor fremadrettet tillid til den demokratiske planlægning. Forslaget lægger ganske få konkrete bindinger på området, såsom tyngdepunkter, udnyttelsesgrader og bygningshøjder. Projektet er således et meget væsentligt bidrag til byplanlægningsdebatten, uden derfor at være helt overbevisende i sin fremstilling. Forslaget skal naturligvis ikke konkret angive bygning, men i højere grad end tilfældet er, antyde billeder. Forslaget tager helt konkret udgangspunkt i arkitektur som ramme (slides) og ikke som fortælling eller indhold. Forslaget samler rammerne i koncentrationer omkring stationerne på Bybanen og integrerer landskab og by. Rytmen skulle danne et stiliseret billede af det i forvejen decentraliserede København. Selve den landskabelige udvikling og/eller bearbejdning samt infrastrukturen antydes kun summarisk, hvilket ses som en alvorlig mangel.

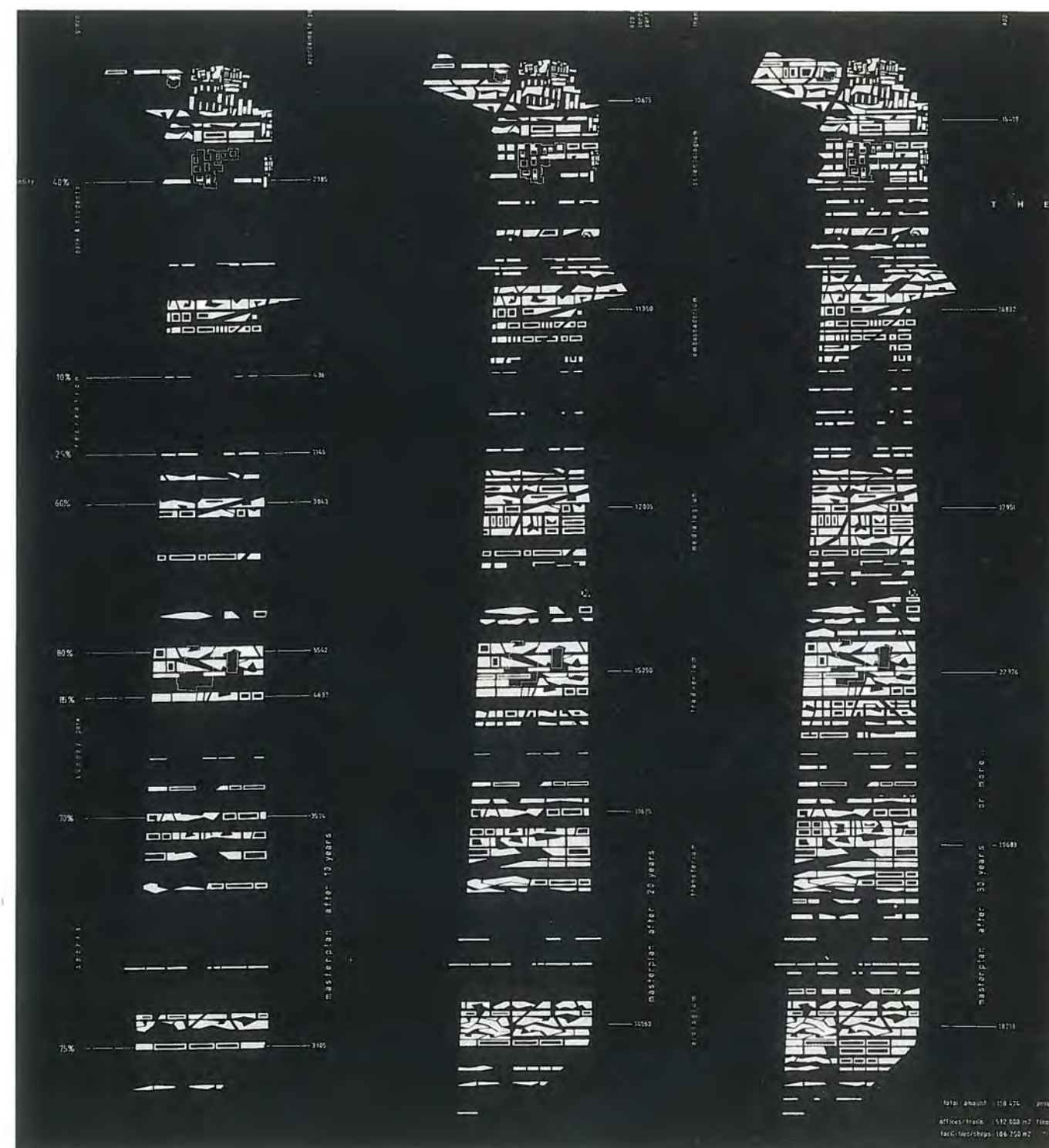
Forslaget har en høj grafisk kvalitet. Men dommerkomiteen er ikke overbevist om de konkrete viste arkitekturvisioner, som egentlig skulle være det billeddannende og berigende. Det er netop i skæringspunktet mellem minimalisme og frodighed forslaget skal vise sin styrke i praksis.

The "Anderson slide box" is a highly competent proposal for a solution to the basic question of how to define and illustrate the city and its future. The problem does not lie in the design of an ideal city, but in creating its framework and gradually uncovering its life, knowing that this calls for continuous, intense commitment and the ability to find and thereby create an urban architecture which is not just reproduction and pastiche.

This entry is very original, open and humane. It shows substantial future-orientated confidence in democratic urban planning. The entry places very few concrete ties on the area in the form of pivot points, building ratios or building heights. The entry is thus an essential contribution to the debate on urban planning, but is not truly convincing in terms of presentation. Although the entry is not supposed to give any concrete suggestions for urban buildings, it should provide more illustrations than is the case.

The concrete starting point of the entry is the concept of architecture as a frame (slides), not a story or a content. The entry collects the slides around the stations of the City Line, integrating the landscape and the town. The rhythm is intended to represent a formalised picture of Copenhagen, which is already now decentralised. The development of the landscape and/or its treatment is only summarily indicated, as is the infrastructure. This is a major shortcoming in the entry.

The graphic quality of the entry is very high. However, the jury is not convinced about the concrete architectural visions which ought to be image-creating and enriching. It is precisely in the intersection between minimalism and luxuriousness that the entry should prove its practical worth.

2. PRÆMIE / SECOND PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 71/68211

Udarbejdet af/Submitted by: Daniel Bruun, Jussi Murole, B & M Architects, FINLAND

Medarbejdere/Design Team:

Timo Vienamo, Timo Patomo, Jukka Lommi, Pia Kilpinen

Konsulenter/Consultants:

Björn Silberberg, LT-Consultants

En overbevisende hovedkomposition. Som en pilespids peger Ørestaden ud i det åbne land og mod fremtiden med afsæt i den historiske by.

Forslaget har mange fine led med god overensstemmelse mellem hovedform og etapeudbygning samt mellem hovedform og de varierende landskabelige og bymæssige situationer.

Området ved universitetet skal særligt fremhæves, men også bearbejdningen af boligbebyggelsen omkring det store vådområde hører til konkurrencens mest vellykkede, selvom den nuværende fredede naturtilstand ændres markant.

Dommerkomiteen ser store kvaliteter i planens formudtryk, opbygning og rumdannelser. I den sydlige del flyder husbygning og bybygning sammen i en skala, som virker overdreven, selvom de formmæssige intentioner er smukke. Planen skæmmes af det store sydøstlige volumen, som lukker den ellers åbne afslutning mod landskab og østskel.

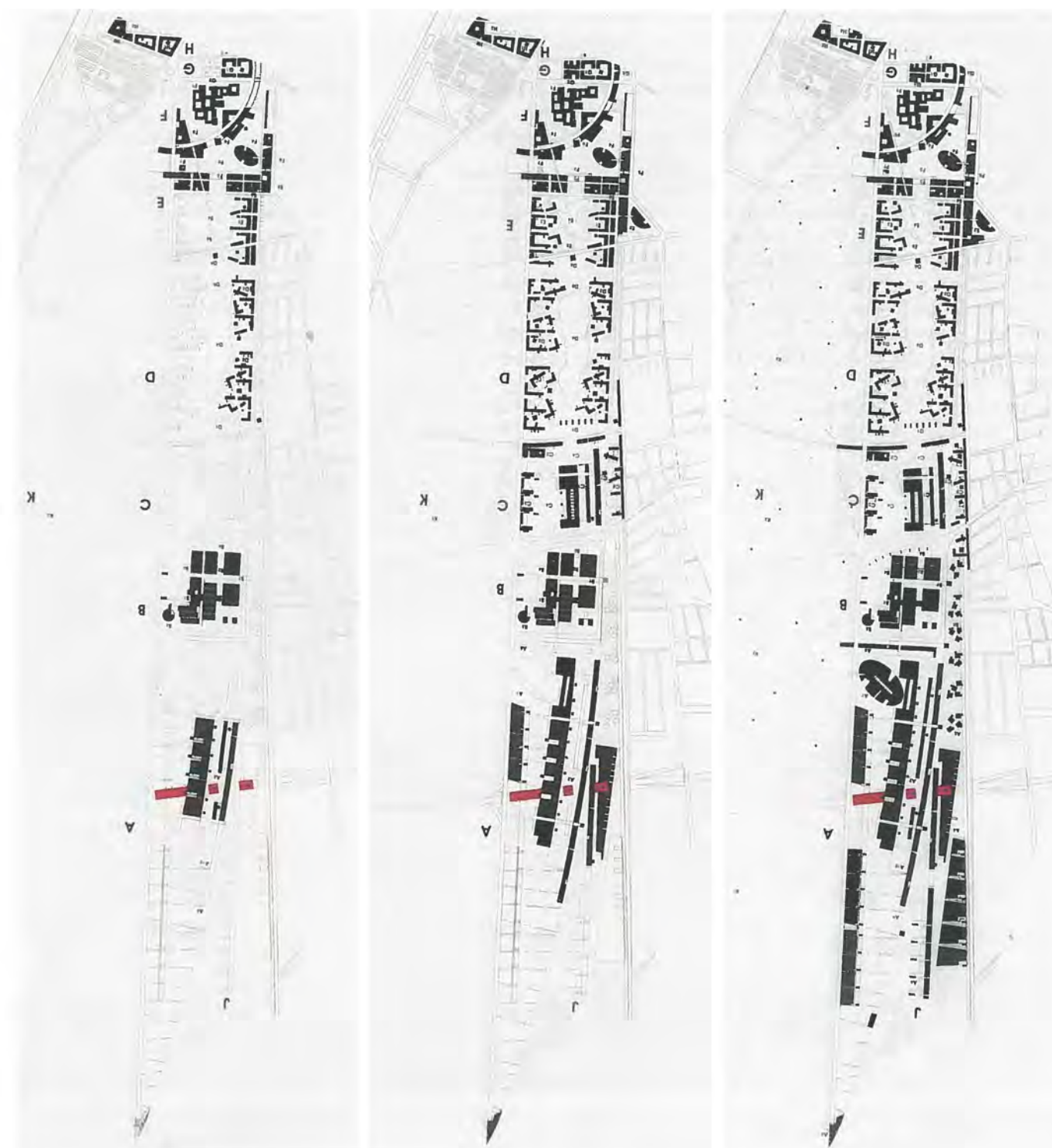
Forslaget er smukt fremstillet og belyst og må betragtes som et væsentligt tilskud til det videre arbejde med Ørestaden.

A convincing overall composition. Ørestad points towards the open countryside and the future like an arrowhead, taking as its point of departure the historical city centre.

The entry contains many fine elements, and there is good consistency between the overall lay-out and the various landscape elements and urban elements. The area around the University deserves special mention, but also the treatment of the housing area around the large wetland area is one of the best submitted in this competition, even though the present state of the natural environment would be considerably changed.

It is the opinion of the jury that the idiom, structure and spaces presented in this entry are of a very high quality. In the southern part of the area, residential buildings and urban buildings are mixed to an extent which seems to be exaggerated, even though the suggested forms and volumes are fine. The plan is marred by the large volume to the south-east, which closes the otherwise open area towards the open landscape and the eastern border of the site.

The entry is beautifully presented and illustrated, and must be considered an essential contribution to the further development of Ørestad.

2. PRÆMIE / SECOND PRIZE

Forslag nr./Entry no.: 107/32309

Udarbejdet af/Submitted by: Blå Strek Arkitekter A/S, Knut Eirik Dahl og Nils Mjaaland, NORWAY

Projekt ved/Project made by: Knut Eirik Dahl, sivilarkitekt MNAL, Kyrre Andre Pedersen, stud.arch.

Medarbejdere/Design Team:

Sivilarkitekter MNAL Kjerstin Elisabeth Uhre, Gisle Løkken, Jostein Lynghjem, Kjeld S. Nash, professor Roy Tommy Eriksen, stud.arch. Stig Eide

Forslagsstilleren ser arbejdet med den overordnede bybygning som en langsom demokratisk proces, og tager udgangspunkt i en række temaer bundet til "stedet": Amager, vandet og vegetationen. Typologierne og transportsystemets hastighed indgår i en dialog med det formål at skabe bevægelse og rum.

En række af forslagens afsæt kan betragtes som brikker i et spil, hvor planlægningen udvikler sig punktvis i kontrast til det store bevægelsesmønster. "Spillet om Ørestaden". Således ser forslagsstilleren Ørestaden i en både abstrakt og konkret sammenhæng og påpeger, som et af de få i konkurrencen, de væsentlige holdepunkter over hele den københavnske byflade, specielt den lokale interaktionsproces fra kyst til kyst.

Som sådan udsender forslaget væsentlige inspirationer, som overordnet planlægningsvision på internationalt plan, samtidig med at det binder sig til stedets lokaliteter.

Selve forslaget fremstår som et smukt billedværk af collageagtigt tilsnit med stærke billeddannende virkninger og associationer til rum og rumforløb, fulgt op med en tekstside, som er mere konkret.

I denne søgen efter fremtidige muligheder og konkretisering af nye lag i bybygningens væsen, undrager forslagsstilleren sig imidlertid en række praktiske spørgsmål og mangler operative anvisninger på vigtige punkter.

Forslaget præmieres for sine overordnede betragtninger, analyser af stedet og sit smukke billedsprog. Det bør blive et vigtigt indlæg i bybygningens debat.

The entrant sees overall urban development as a slow, democratic process. The entry takes its starting point in a number of themes connected with the location: Amager, the water and vegetation. The typologies and the velocity of the transport system form part of a dialogue the purpose of which is to create movement and spaces.

A number of the concepts contained in the entry may be considered pawns in a game in which urban planning develops sporadically as opposed to the grand pattern of movement: "The Ørestad Game". The entrant thus views Ørestad both in an abstract and a concrete context and is one of the few entrants in the competition who points to essential landmarks in the urban area of Copenhagen, especially the local process of interaction from coast to coast.

The entry is very inspiring, in that it represents an overall planning vision of international scale, based on localities in the competition area.

The entry itself is a beautiful, collage-like tapestry full of powerful imagery, providing associations to spaces and sequences of spaces. It is accompanied by a text which is more concrete.

However, in this search for future possibilities and concretisation of new levels in the nature of urban architecture, the entrant avoids a number of practical questions and does not give any operational suggestions in a number of important areas.

The entry is awarded a prize for its overall reflections, its analyses of the site and the beautiful imagery. It ought to become an important contribution to the debate on urban planning and architecture.

